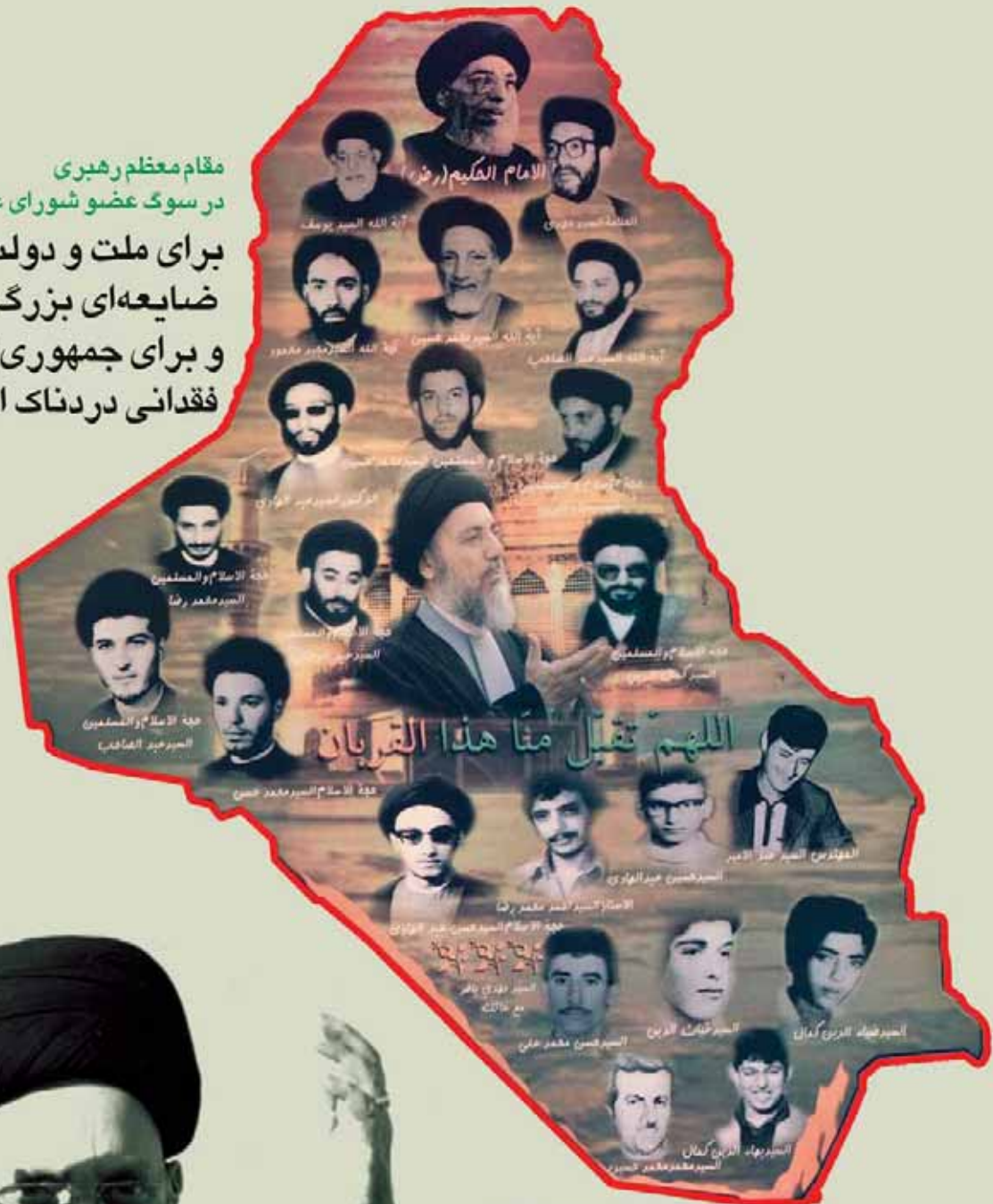

ضمیمه
رمضان در جهان

گنجینه

سال چهارم - شماره ۳۰۵ - شهریور ۱۳۸۸ - رمضان المبارک ۱۴۳۰

مقام معظم رهبری
در سوگ عضو شورای عالی مجمع:
برای ملت و دولت عراق
ضایعه‌ای بزرگ؛
و برای جمهوری اسلامی ایران
فقدانی دردناک است

وداع عراق مظلوم
با آخرین بازمانده
خاندان جهاد و اجتهاد

محصول ماه رمضان، تقواست؛ به خود پرداختن، به خود رسیدن و ذخیره‌ی تقوا را برای خود فراهم کردن؛ «لعلکم تتقون»، ماه رمضان در ما ذخیره‌ی تقوا ایجاد می‌کند. این تقوا هم خود وسیله‌ای برای منازل عالی‌تر است. تقوا مرکبی است که می‌تواند ما را به آن منازل عالی برساند ...

نماز عید سعید فطر ۱۳۸۳/۰۸/۲۳

درهای رحمت خدای تبارک و تعالی بر روی همه گناهکاران باز است و شما تا دیر نشده است در این ماه رمضان خودتان را اصلاح کنید. ما همه باید خودمان را اصلاح کنیم، ما هیچ کداممان یک آدم درست و حسابی نیستیم، پناه به خدا ببریم و خودمان را اصلاح کنیم ...

صحیفه نور - جلد ۱۵

از بیانات «مقام معظم رهبری» در دیدار با اعضای شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت «علیهم السلام» :
 گرچه انصافاً همین اخلاص و احساس مظلومیت در طول تاریخ برای توسعه شیعه
 کار زیادی کرده است... لکن گنجینه ما خیلی قوی تر و غنی تر از این حرف هاست...

سال چهارم - شماره ۳۰
 شهریور ۱۳۸۸ - رمضان المبارک ۱۴۳۰

فهرست مطالب

- بیانیه مهم مجمع درباره حوادث پس از انتخابات / ۲
- در سوگ عبدالعزیز حکیم؛ زندگی نامه / ۴
- در سوگ عبدالعزیز حکیم؛ پیام مقام معظم رهبری / ۶
- در سوگ عبدالعزیز حکیم؛ گزارش مراسم تشییع / ۷
- در سوگ عبدالعزیز حکیم؛ پیام مجمع / ۱۰
- در سوگ عبدالعزیز حکیم؛ پیام های تسلیت / ۱۲
- در سوگ عبدالعزیز حکیم؛ مصاحبه / ۱۶
- دبیر کل؛ اختتامیه جایزه بزرگ مقاومت اسلامی / ۱۸
- ویژه نامه «رمضان در جهان»

مردم شناسی و آداب و رسوم مسلمانان جهان / ۱۹-۴۲

مجلات مجمع / ۴۳

- پا به پای ولایت؛ اصلاح الگوی مصرف / ۴۴
- شرح وصیت نامه علی (ع) به امام حسن (ع) / ۵۰
- گزیده ای از اخبار اختصاصی خبرگزاری ابنا / ۵۴
- خلاصه المواضيع باللغة العربية / ۵۷
- مجله کے موضوعات کا خلاصہ / ۵۸

Abstractos / 59

Abstracts / 60

* گنجینه مجمع از اخبار، مطالب، نظرات و پیشنهادهای خوانندگان استقبال می کند.
 * ترتیب مقالات و موضوعات مجله، تابع امور فنی و هنری است و گنجینه مجمع در اصلاح مطالب آزاد است.
 * مسؤولیت مقالات و آراء، بر عهده نویسندگان آنهاست.

نشانی: قم، بلوار جمهوری اسلامی، مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام، طبقه اول، دفتر مجله و سایت
 تلفن: ۰۲۵۱ - ۲۱۳۱۳۲۳ و ۰۹۱۲۱۵۱۲۶۳
 نمابر: ۰۲۵۱ - ۲۱۳۱۲۵۸
 نشانی الکترونیک:
 akhbareshia@yahoo.com

مدیر مسؤول و سردبیر:
 سید علیرضا حسینی عارف
 مدیر اجرایی: حسین اختری
 مدیر داخلی: سعید مهدیان
 دبیر تحریریه: رضا لک زایی
 مدیر هنری: مهدی نقوی
 عکس: محمدحسین امامی
 لیتوگرافی: ایران چاپ: مجاب

گنجینه ی مجمع
 ماهنامه خبری - اطلاع رسانی
 مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام

بیانیه تحلیلی و مهم مجمع جهانی اهل بیت (ع) درباره حوادث پس از انتخابات دهم

محور دوم: ادعا علیه جمهوری اسلامی ایران مبنی بر حمایت از تروریسم.

گذشته از آنکه تاکنون ادله و مدارک مثبته بر این ادعای استکبار جهانی وجود نداشته است، جهانیان می‌دانند که مردم و نظام ایران، بزرگ‌ترین قربانی تروریسم در دوران معاصر هستند و صدها تن از شهروندان خویش - از سطح رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر، رئیس قوه قضائیه، نمایندگان مجلس، وزراء، ائمه جمعه و شخصیت‌های کشوری و لشگری گرفته، تا مردم عادی کوچه و بازار - را در عملیات‌های تروریستی از دست داده‌اند؛ و عجیب‌تر آنکه این تروریست‌ها همواره در کنف حمایت همین مدعیان بوده‌اند.

محور سوم: اتهام به جمهوری اسلامی مبنی بر اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی و هسته‌ای.

دشمنان در این رابطه، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی را به خدمت گرفته‌اند تا در راستای اهداف خود جهت دخالت در امور داخلی ایران، پرونده‌ای سنگین در شورای امنیت علیه جمهوری اسلامی ایجاد نمایند. اما خوشبختانه با موضع‌گیری راسخ مقام معظم رهبری و دولت، ناگزیر به عقب‌نشینی شده، سناریوهای آنان خنثی گردیده است. ضمن آنکه پرونده آمریکا و اروپا در استفاده از بمب هسته‌ای و مجهز کردن دیکتاتورهای جهان به انواع سلاح‌های شیمیایی و میکروبی، سیاه‌تر از آن است که قابل پرده‌پوشی باشد.

محور چهارم: دخالت ادعایی ایران در کشورهای همسایه و مخالفت با فرایند صلح خاورمیانه.

جمهوری اسلامی ایران مواضع دیرینه خود در خصوص مسئله فلسطین - یعنی سپردن سرنوشت این کشور به دست مردم آن از همه ادیان، و انجام همه‌پرسی عادلانه - را بارها اعلام نموده است. همچنین، دولتمردان جمهوری اسلامی نیک می‌دانند که توسعه کشور، در گروی ایجاد آرامش در کل منطقه است؛ لذا در خصوص عراق، افغانستان و پاکستان نیز برادرانه تمام اهتمام خود را برای توسعه، آبادانی و ایجاد آرامش در آنها به کار گرفته‌اند.

محور پنجم: ادعای وجود دیکتاتوری در نظام جمهوری اسلامی.

این ادعای مضحک از سوی کسانی مطرح می‌شود که حمایت بی‌دریغ خود را از رژیم‌های مرتجع منطقه که دموکراسی در آنها هیچ نقشی ندارد و تحت تسلط پادشاهان یا رؤسای جمهور مادام‌العمر است، همواره ادامه داده‌اند. حال آنکه تمامی مقامات و نهادهای جمهوری اسلامی - از صدر

بسم الله الرحمن الرحيم

در پی برگزاری دهمین انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران و حوادث پس از آن، مجمع جهانی اهل بیت - علیه السلام - لازم می‌داند مطالبی را با مردم مسلمان ایران، و پیروان اهل بیت - علیه السلام - در سراسر جهان در میان گذارد:

۱. در عصری که ارزش‌های اسلامی از سوی مکاتب غیر آسمانی شرق و غرب به چالش کشیده می‌شد، نهضت اسلامی ایران، با "فداکاری مردم" و "رهبری روحانیت هوشیار" به پیروزی رسید و بیداری اسلامی را به گفتمان غالب مستضعفان جهان تبدیل کرد.

امواج این بیداری، بسرعت مرزها را درنوردید و ضمن فرو ریختن مظاهر سلطه و استکبار، الگوی جدیدی از مردم‌سالاری را به ملت‌های تشنه عدالت، عرضه کرد؛ آنگونه که حتی نظریه‌پردازان وابسته به استکبار نیز اعتراف کردند که: «در دنیا فقط یک نظام مستقل وجود دارد و آن جز جمهوری اسلامی نیست».

۲. تلاؤ این بیداری، سلطه‌گران و مستکبران جهان را به وحشت انداخت و آنان را بر آن داشت تا با اعمال فشارهای گوناگون، انقلاب اسلامی را زمین گیر کنند. طراحی کودتاهای متعدد، تحمیل طولانی‌ترین جنگ تاریخ معاصر، ترورهای هدفمند و بی‌هدف، تحریم‌های گسترده سیاسی و اقتصادی، دخالت مستقیم نظامی، و ایجاد بحران‌های ریز و درشت دیگر، از جمله تلاش‌های جبهه ظلم و استکبار، برای فائق آمدن بر نهضت جهانی امام خمینی (ره) بود.

۳. مدعیان حکمرانی جهان و رویاپردازان جهانی‌سازی استعماری، پس از ناکامی در توطئه‌های فوق‌الذکر، کلیه ابزارهای علمی، ارتباطی، رسانه‌ای و جاسوسی خود را به کار گرفته، درصدد خدشه‌دار نمودن مشروعیت نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران برآمدند. این کنش‌ها در محورهای زیر به وقوع پیوست:

محور اول: اتهامات علیه جمهوری اسلامی ایران مبنی بر تخطی از موازین حقوق بشر.

حال آنکه سابقه عملکرد جمهوری اسلامی در مقایسه با سایر کشورها درخشان‌تر بوده و این واقعیت در هر چهار نسل حقوق بشر قابل اثبات است. ضمن اینکه با وجود جنایاتی که در "نسل‌کشی‌های تاریخی"، "اردوگاه‌های سبیری" و "زندانی گوانتانامو و ابوغریب" رخ داد و آنچه هر روز در فلسطین و عراق و افغانستان می‌گذرد، سخن گفتن غرب و شرق از حقوق بشر، طنزآمیز و بی‌شرمانه است.

تا ذیل - به وسیله مردم انتخاب می‌شوند و در طول ۳۰ سال حاکمیت این نظام مردم‌سالار، ۳۰ انتخابات مختلف صورت گرفته است. تمهیدات قانونی این انتخابات برای نظارت نمایندگان کاندیداها نیز به نحوی است که امکان هر گونه تقلب سازمان‌یافته و گسترده را سلب می‌نماید. آخرین این مشارکت، حماسه چهل میلیونی و مشارکت ۸۵ درصدی مردم در دهمین انتخابات ریاست جمهوری بود که به اعتراف خود مدعیان دموکراسی، در جهان بی‌نظیر است.

۴. سران استکبار، آنگاه که با مشت آهنین مردم انقلابی ایران مواجه شدند و فشارهای گوناگون سیاسی، اقتصادی و نظامی را بیپوده یافتند، تلاش کردند تا با ترفندها و توطئه‌های گوناگون، در صفوف واحد فرزندان امام و انقلاب جدایی بیاندازند و از آب گل‌آلود فتنه‌ها، برای خود طرفی ببندند. در این راستا، با استفاده از ابزارهای رسانه‌ای خود و نیز با سوء استفاده از احساسات پاک جوانان ایران‌زمین و غفلت‌های خواسته و ناخواسته سران جناح‌ها در کشور، حوادث تلخی را آفریدند. در این زمینه توجه به نکات زیر ضروری است:

الف: آنچه در چند دهه اخیر، موجب حفظ استقلال، آزادی و تمامیت ارضی سرزمین ایران شده، «اصل مرقی ولایت فقیه» بوده است. در حالی که در چندصد سال گذشته، هر یک از نظام‌ها و سلسله‌های حاکم بر ایران، کیلومترها از این سرزمین پاک را از دست دادند و بر خلاف آیه شریفه «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (سوره نساء - آیه ۱۴۱) موجبات سلطه کفار را بر مسلمانان فراهم آوردند، نظامی که بر پایه ولایت فقیه شکل گرفت، به عنوان الگویی متفاوت از غرب و شرق، مردم‌سالاری دینی را در ایران نهادینه کرد و دست‌های آلوده جهان‌خواران را از ایران کوتاه نمود.

ب: بی‌شک، از ویژگی‌های برجسته این انقلاب، حضور پایدار مردم در صحنه بوده است که به دعوت امام خمینی (ره) و روحانیت بیدار، همچون اقیانوسی بیکران، به پا خاستند و نظام مردم‌سالاری دینی را برپا کردند. همین مردم بیدار، هوشیار و بصیر، اکنون نیز در تمامی صحنه‌ها حضوری پر قدرت، مقتدرانه و آگاهانه دارند و با تمسک به این وصیت امام راحل (ره) که «پشتیبان ولایت فقیه باشید تا آسیبی به مملکت شما نرسد» برای دفاع از نظام و خون شهدای خود آمادگی کامل دارند.

پ: ساختار قدرت در جمهوری اسلامی بر مبنای حاکمیت دینی است. این حاکمیت امروز بر محور ولایت - یعنی حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای مد ظله العالی - قرار دارد، و همانطور که گذشت مردم عزیز ایران نیز در این ساختار و بر اساس ارزش‌های دینی و ملی خود، پشت سر ایشان حرکت می‌کنند. لذا این تصویری خام، شکست‌خورده و تحجرآمیز است که کسانی بخواهند با گفتگوها و اقدامات پشت پرده، به دنبال ایجاد رابطه با سردمداران استکبار جهانی باشند و نفاق جدیدی را رقم زنند.

ت: بهره‌مندی از "بصیرت" و "شناخت دوست از دشمن" از سوی نخبگان و اندیشمندان، موجب حفظ اسلام و مصونیت نظام می‌گردد. لذا انتظار این است که خواص جامعه - از هر طیف و جریانی - با گفتن‌ها، نگفتن‌ها و اعمالشان، آب به آسیاب دشمن نریزند؛ و فراموش نکنند که حفظ نظام

مقدس جمهوری اسلامی، از اوجب واجبات است.

ث: در شرایطی که نگاه جهانیان - دوست و دشمن - به جمهوری اسلامی و انقلاب است و علاقمندان به انقلاب و نیز پیروان اهل‌بیت (ع) در چهارگوشه جهان، چشم امید به نظام جمهوری اسلامی و قدرت روزافزون آن دوخته‌اند، این حداقل انتظار از همه مسؤولان، نخبگان و سیاسیون ایران است که در کنار یکدیگر، خط امام و راه امام را دنبال کنند و رهنمودهای ولی فقیه را چراغ راه خویش قرار دهند.

ج: با توجه به آنچه گذشت و نیز با درک شرایط فعلی، خواص جامعه نیز باید پیرو مقام معظم رهبری بوده، نظارت رهبری را "فصل الخطاب" خویش بدانند. لذا با توجه به تنفیذ حکم ریاست جمهوری و امضای مشروعیت دولت، خودداری از هرگونه اخلاق‌گری، تهمت، افتراء و شایعه‌پراکنی که باعث تضعیف نظام و بهره‌برداری دشمنان اسلام می‌شود بر همگان لازم است.

چ: شکرانه حضور مردم و اعتماد دوباره به دولت فعلی، بهره‌گیری کریمانه، هوشمندانه و خردمندانه از تمامی نیروهای متعهد، متخصص و معتقد به ولایت در جامعه است. از این‌رو، دولت و مسؤولان کشور را به همدلی و یکپارچگی بیشتر و وحدت و هماهنگی بین قوای سه‌گانه فرا می‌خوانیم. اینک که مواضع «آقای دکتر احمدی‌نژاد» با گسترش نفوذ اندیشه انقلاب اسلامی در جهان، حمایت مسلمانان در سراسر دنیا را از مواضع بحق نظام جلب کرده و موجب محبوبیت مردمی ایشان در کشورهای اسلامی نیز شده است، شایسته است که ایشان با گسترش دامنه رأفت اسلامی و همکاری برادرانه، زمینه‌های اختلاف و شکاف را در داخل نیز مرتفع نمایند.

ح: آنچه انقلاب اسلامی را در جهان الگو قرار داد اخلاق‌مداری رهبر فقید آن بود. کسی که - به تبعیت از مولایش امیرالمؤمنین علی (ع) - حاضر نبود برای رسیدن به هدف، هیچیک از اصول اسلامی و اخلاقی را زیر پا بگذارد. لذا رعایت اخلاق الهی، رفتار اسلامی و تقوای سیاسی بر داعیان آموزه‌های آن امام راحل (ره) واجب است.

۵. در پایان، ماه مبارک رمضان را به همه مسلمانان در جهان تبریک می‌گوییم و امیدواریم که از فرصت‌های ماه رحمت و مغفرت، برای ایجاد مجدد پیوندهای دوستی و رفاقت، و زدودن زنگارهای کینه و عداوت استفاده شود. با این آرزو که همه اقشار و احاد ملت، در ارائه یک استراتژی متقابل و متناسب در مقابل استراتژی تهدیدآمیز و فزاینده استکبار که همواره در کمین است تدابیر لازم را اتخاذ و وحدت کلمه‌ی ملت و نخبگان را حول محور ولایت فقیه حفظ نمایند؛ که این رمز پیروزی امت اسلام بوده و هست.

در این رهگذر مجمع جهانی اهل بیت (ع) نیز کلیه امکانات خود را در جهت پیشبرد آرمانهای مقدس اسلام به کار خواهد گرفت و آماده است وظایف دینی و نهادی خود را در راستای پیشبرد اهداف آسمانی پیامبر (ص)، قرآن و اهل‌بیت (ع) معمول دارد.

مجمع جهانی اهل بیت (ع)

اول شهریور ۱۳۸۸

□ به قلم: میثم منصوری کیا
(خبرگزاری اینا)

در ار تحال سید عبدالعزیز حکیم
عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام

آخرین بازمانده خاندان جهاد و اجتهاد

در آن سال‌ها بنا به توصیه‌ی شهید صدر کتابی با نام «معجم اصطلاحات الفقه» را که یک سال وقت برد، تنظیم کرد. بعد از اینکه آیت الله شهید صدر طرح تنظیم حوزه‌ی علمیه را آغاز کرد از عبدالعزیز حکیم دعوت کرد تا در کنار اشخاصی همچون شهید سیدمحمد باقر حکیم، آیت الله سید کاظم حائری و آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی کمیته‌ی مشورتی برای این موضوع تشکیل دهند.

آغاز مبارزات

بعد از اقامت اجباری آیت الله شهید صدر در منزل توسط رژیم بعث عراق، حجت الاسلام عبدالعزیز حکیم حلقه‌ی واصله‌ی این مرجع در بند و شاگردانش در داخل و خارج عراق بود. این رد و بدل کردن اطلاعات در فضای خفقان حاکم در آن زمان بسیار خطرناک بود و این کار جز از عهده‌ی شخصی شجاع، نترس و با ایمانی چون وی بر نمی آمد.

در آن زمان بود که آیت الله شهید صدر به وی و کالت عام مطلقه برای تصرف در وجوهات شرعی داد.

در اوایل دهه‌ی ۸۰ میلادی بود که تعداد زیادی از خاندان حکیم از جمله بسیاری از برادرانش به طرز ناجوانمردانه‌ی ای به دست رژیم بعث به شهادت رسیدند.

جهاد در تبعید

وی به همراه برادرش شهید سید محمد باقر حکیم در اواخر دهه‌ی ۷۰ میلادی در ایران مجلس اعلای اسلامی عراق را تأسیس کردند و مسؤولیت شاخه‌ی نظامی آن یعنی سپاه بدر را بر عهده گرفت.

وی در اوایل دهه‌ی ۸۰ میلادی و بعد از فتوای مشهور آیت الله شهید صدر مبنی بر لزوم نابودی حزب بعث عراق و حرمت عضو شدن در آن، دست به تأسیس جنبش مجاهدین عراقی زد که مسؤولیت آن مقابله‌ی مسلحانه با نیروهای بعث عراقی بود.

وی علاوه بر این کارها در زمینه‌ی حقوق بشر در عراق با تأسیس مؤسسه‌ای جنایات رژیم بعث را آشکار کرد. عملکرد این مؤسسه به نحوی تبدیل به منبع اصلی کسب اطلاعات توسط کمیته‌ی حقوق بشر سازمان ملل شده بود.

همچنین در زمینه‌ی کمکهای انسان دوستانه به عراقیهای آواره چه در خارج از عراق و چه در داخل با آن شرایط سخت کارهای ارزشمندی انجام داد.

ولادت

«حجت الاسلام و المسلمین سید عبد العزیز حکیم (ره)» در سال ۱۹۵۰ میلادی در شهر نجف اشرف در خانواده‌ی ای که فضل و تقوی و اجتهاد در آن موج می‌زد به دنیا آمد. وی کوچکترین فرزند «آیت الله العظمی سید محسن حکیم» مرجع بزرگ و عالیقدر جهان تشیع بود.

تعلیم

وی در سنین کم به یادگیری علوم دینی شتافت. مقدمات را در مدرسه‌ی علوم اسلامی که پدر بزرگوارش آن را در آخرین سالهای زندگی پربارش تاسیس کرده بود و مدیریت آنرا برادرش آیت الله شهید سید محمد باقر حکیم برعهده داشت، فراگرفت.

استادیدر جسته

در مرحله‌ی سطوح از استادانی همچون آیت الله شهید سید محمد باقر حکیم (ره)، آیت الله شهید سید عبدالصاحب حکیم (ره) و همچنین آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی بهره برد.

بعد از اتمام مرحله‌ی سطح به فراگیری بحث خارج پرداخت و در درسهای فقه و اصول آیت الله شهید سید محمد باقر صدر (ره) و مرجع عالیقدر آیت الله سید ابوالقاسم خویی (ره) شرکت کرد.

از راست: سید محمد صدر، سید محمد باقر مهری، سید محمدباقر مستجابی، سید محمود خطیب، آیت الله شهید سید محمدباقر صدر، سید محمود هاشمی شاهرودی، مرحوم سید عبدالعزیز حکیم، و شیخ محمد رضا نعمانی

خانواده

وی با دختر «حجت الاسلام و المسلمین سید محمد هادی صدر» ازدواج کرده و دارای ۴ فرزند می باشد. پسر ارشد ایشان «سید عمار حکیم» که در چند سال بیماری نیز نقش سیاسی و اجتماعی زیادی را بر عهده گرفته بود، پس از وفات ایشان از سوی اعضای مجلس اعلا به عنوان جانشین وی انتخاب گردید.

ارتحال

در ماه می سال ۲۰۰۷ میلادی و بعد از آزمایش‌هایی در مرکز سرطان‌شناسی «آندرسن» واقع در «هیوستون» آمریکا تشخیص سرطان ریه در جسم سید عبدالعزیز حکیم داده شد؛ ولی وی ترجیح داد تا در ایران تحت شیمی‌درمانی قرار بگیرد.

وی دو سال با این بیماری مبارزه کرد و از این زمان کمتر در انظار عمومی ظاهر شده است و عمار حکیم قسمت عمده‌ای از مسؤولیت‌های پدرش را برعهده گرفت. اما با توجه به پیشرفت بیماری سرطان ریه، مشکلات در مجاری ادرار، درگیری شدید کبد، نارسایی کبد و مغز استخوان، بالاخره در ساعت ۱۴ و ۳۵ دقیقه چهارشنبه ۴ شهریور ۱۳۸۸ (۲۶ آگوست ۲۰۰۹) در سن ۵۹ سالگی دار فانی را وداع گفت.

تشییع باشکوه

پیکر رئیس مجلس اعلا اسلامی عراق فردای روز ارتحال، از برابر سفارت جمهوری اسلامی عراق در تهران تشییع شد. سپس به ساختمان مرکزی مجمع جهانی اهل‌بیت (ع) در بلوار کشاورز انتقال یافت. عصر همان روز، از مقابل مسجد امام حسن (ع) به سوی حرم مطهر حضرت معصومه (س) در قم تشییع گردید. این پیکر پاک پس از تشییع در بصره، بغداد، کاظمین و دیگر شهرهای عراق نهایتاً در نجف اشرف آرام گرفت. روحش شاد و یادش گرامی باد.

وی از نزدیکترین اشخاص به برادرش آیت الله شهید سید محمد باقر حکیم رئیس مجلس اعلا اسلامی عراق بود. وی به عنوان مشاور اصلی سید محمد باقر حکیم در همه امور چه سیاسی و چه اجتماعی فعالیت می کرد.

سرنگونی صدام

قبل از سقوط نظام بعث در عراق وی از طرف برادرش مسؤول بخش سیاسی مجلس اعلا اسلامی عراق در زمینه تحرکات نیروهای امریکایی برای سرنگونی این نظام شد.

وی در قالب هیأتی از طرف مجلس اعلا به واشنگتن مسافرت کرد و در سال ۲۰۰۳ در کنفرانس لندن و بعد از آن کنفرانس صلاح الدین به عنوان نماینده مجلس اعلا اسلامی عراق که یکی از گروههای اصلی سیاسی مخالف رژیم بعث به شمار می رفت، شرکت کرد.

وی در همان سال بعد از سقوط حکومت صدام عضو مجلس حکومت موقت عراق شد. وی در دوره ای ریاست این مجلس را که عهده دار زمامداری موقت کشور بود، بر عهده گرفت.

ریاست مجلس اعلا

بعد از به شهادت رسیدن برادر بزرگوارش سید محمد باقر حکیم در انفجاری در نجف اشرف بعد از اقامه نماز جمعه وی به ریاست مجلس اعلا اسلامی عراق رسید.

وی همچنین رئیس ائتلاف واحد عراق بود که گروههای شیعی قدرتمندی در آن عضو هستند. این ائتلاف در انتخابات پارلمانی سال ۲۰۰۵ میلادی برنده انتخابات شده بود.

وی در سال ۲۰۰۷ طی سفری به ایالات متحده آمریکا به بیماری خود (سرطان ریه) پی برد ولی ترجیح داد تا در تهران به درمان خود ادامه دهد. از آن به بعد به دلیل بیماری از فعالیتهای سیاسی وی کاسته شد.

تلاش برای همه شیعیان

سید عبدالعزیز حکیم همچنین برای دفاع از حقوق پیروان مکتب اهل‌بیت (ع) به عضویت مجمع جهانی اهل‌بیت (ع) درآمد و در هنگام ارتحال، عضو شورای عالی این مجمع بود.

پیام تسلیت مقام معظم رهبری به مناسبت درگذشت سید عبدالعزیز حکیم

حضرت آیت الله خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیامی در گذشت حجت الاسلام والمسلمین آقای سید عبدالعزیز حکیم عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت (ع) را تسلیت گفتند.

به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - متن پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی که به وسیله حجت الاسلام والمسلمین اختری دبیر کل مجمع جهانی اهل بیت (ع) در مراسم تشییع قرائت شد به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم
با دریغ و اندوه خبر یافتیم که رییس مجلس اعلای اسلامی عراق؛ جناب حجت الاسلام آقای سید عبدالعزیز حکیم دار فانی را وداع گفته و به دیار باقی شتافته است. برای ملت و دولت عراق؛ این ضایعه ای بزرگ و برای جمهوری اسلامی ایران فقدانی دردناک است.

ایشان آخرین بازمانده از فرزندان برومند مرجع بزرگ شیعه مرحوم آیت الله العظمی سید محسن حکیم بود که همگی در راه مبارزه با رژیم سفاک بعث عراق و عوامل استکبار شربت شهادت نوشیده یا آزمون های دشوار این جهاد عظیم را تحمل کرده اند.

خدمات این روحانی مجاهد در راه تشکیل حکومت ملی عراق چه در دوران اقامت در ایران و چه پس از سقوط حکومت صدام و انتقال به کشور خود؛ کم نظیر و فراموش نشدنی است.

اینجانب با ابراز تأسف فراوان از این حادثه ای دردناک؛ تسلیت صمیمانه ای خود را به عموم ملت برادر عراق و به دولت و مجلس اعلای اسلامی عراق و به بیت رفیع حکیم به ویژه فرزندان برومند و شایسته ای ایشان بالاخص جناب آقای سید عمار حکیم تقدیم می دارم و رحمت و مغفرت الهی را برای آن مرحوم و سربلندی و پیشرفت ملت و دولت عراق را از خداوند مسألت می کنم.

سید علی خامنه ای

۵ شهریور ۱۳۸۸

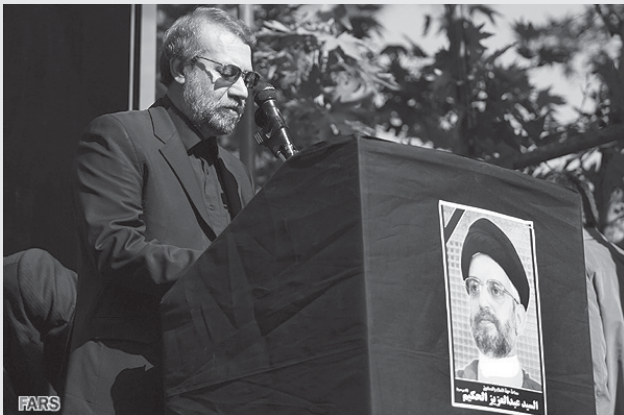
برابر با ششم رمضان ۱۴۳۰ هجری قمری

گزارشی از مراسم تشییع پیکر حکیم در ایران و عراق

ادامه داد: حکیم در زمان وقوع حملات تروریستی با حفظ اصول و کسب نظرات مراجعی همچون آیت الله سیستانی برای استقرار حکومت اسلامی و ثبات در عراق تلاش کرد.

لاریجانی افزود: مرحوم سید عبدالعزیز حکیم همواره نظرات مراجع عظام به ویژه

حضرت آیت الله العظمی سیستانی و مصالح ملت عراق را پیگیری و در این راه گاه از آبروی خود نیز هزینه می کرد. ولایت پذیری مرحوم سید عبدالعزیز حکیم به مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه ای تحسین برانگیز بود. لاریجانی گفت: حکیم با تشکیل گروه حرکت المجاهدین، جوانان عراقی را ساماندهی کرد و نقش بی بدیلی در مبارزه با رژیم سفاک بعثی داشت و پس از سقوط صدام سازمانهایی از قبیل المجاهدین و بدر بودند که از دسایس غرب جلوگیری کرده و توانستند در ایجاد حکومت اسلامی در عراق موثر باشند. رئیس مجلس شورای اسلامی در پایان گفت: ملت ایران همیشه پشتیبان مردم و دولت ملی عراق خواهد بود.

مردم شهرهای تهران، قم، بصره، بغداد، کاظمین، عماره، دیوانیه، بغداد، کربلا و نجف با شرکت در تشییع جنازه باشکوه سید عبدالعزیز حکیم عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت - علیه السلام - با آخرین بازمانده خاندان مجاهد سید محسن حکیم وداع کردند.

آنچه در پی می آید گزارشی است از تشییع این مرد بزرگ در شهرهای مختلف ایران و عراق:

✽ از ساعت ۸ و ۳۰ دقیقه، پخش قرآن مجید از بلندگوهای تعبیه شده در اطراف سفارت جمهوری اسلامی عراق در تهران آغاز شد.

✽ در ساعت ۹ و ۱۵ دقیقه، مراسم از جایگاه مقابل سفارت آغاز و روحانی حاضر در جایگاه به تلاوت قرآن مجید پرداخت.

✽ پس از قرائت قرآن «خالد عطیه» جانشین رئیس پارلمان عراق و نیز «محمد مجید الشیخ» سفیر عراق در ایران به زبان عربی به سخنرانی پرداختند.

✽ در محل مراسم پوسترهای فراوانی شامل تصاویر دیدار حکیم با مقام معظم رهبری، عبدالعزیز حکیم در کنار پدر و برادرش و همچنین بنرهای مختلف تسلیت به چشم می خورد.

✽ در محوطه سفارت محلی برای استقرار شرکت کنندگان تعبیه شده بود که مقامات ایرانی و عراقی حاضر در این مکان حضور داشتند.

✽ پیام تسلیت رهبر معظم انقلاب را «حجت الاسلام والمسلمین اختری» دبیرکل مجمع جهانی اهل بیت (ع) قرائت کرد.

✽ دکتر علی لاریجانی رئیس مجلس شورای اسلامی سخنران ویژه آیین تشییع حکیم بود. وی در سخنرانی کوتاه خود گفت: ولایت پذیری حکیم نسبت به حضرت آیت الله خامنه ای تحسین برانگیز بود.

لاریجانی به کوشش عبد العزیز حکیم پس از سقوط صدام و اشغال عراق برای ایجاد دولت در این کشور و تدوین قانون اساسی هم اشاره کرد و گفت: نقش وی در ثبات کشور عراق و تدوین جمهوری اسلامی عراق وی را به چهره ای بی بدیل تبدیل کرده بود و باعث شد که این کشور در دام سیاه آمریکا سقوط نکند.

رئیس مجلس شورای اسلامی نقش حکیم را در عراق نقشی درجه یک خواند و

با احاطه «سید عمار و سید محسن حکیم» در گذشت پدرشان را به آنان تسلیت می‌گفتند.

* پیکر پاک عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت (ع) پس از تشییع در تهران، به مقر مجمع جهانی در بلوار کشاورز انتقال یافت.

* در مراسم تشییع رییس مجلس اعلای اسلامی عراق که از مقابل درب سفارت عراق شروع و تا مقابل ساختمان مجمع جهانی اهل بیت (ع) ادامه داشت حاضران که از مردم شریف ایران و عراقی‌هایی که بیشترشان عضو سازمان بدر و حرکت المجاهدین بودند، شعار مرگ بر آمریکا و مرگ بر اسرائیل سردادند.

* پیکر آخرین فرزند آیت الله محسن حکیم پس از ساعتی، از مجمع راهی قم شد.

* مراسم تشییع در قم، عصر پنجشنبه از مقابل مسجد امام حسن عسکری (ع) به سوی حرم حضرت معصومه (س) برگزار شد.

* این مراسم شاهد حضور گسترده مردم قم، عراقی‌های مقیم قم، شخصیت‌های برجسته عراق و علما و روحانیون بود.

* پیکر این مجاهد نستوه، گرداگرد بارگاه ملکوتی کریمه اهل بیت حضرت فاطمه معصومه (س) طواف داده شد و سپس نماز میت توسط «آیت الله العظمی حسین وحید خراسانی» اقامه شد. اشک‌های «سید عمار حکیم» فرزند مرحوم در هنگام نماز میت، تأثرانگیز بود.

* ساعت ۱۰ و ۱۵ دقیقه پیکر حکیم از سفارت خارج و توسط حاضران تا ابتدای خیابان فلسطین در بلوار کشاورز تشییع شد.

* از دیگر نکات قابل توجه پخش مستقیم مراسم از طریق شبکه‌های العالم و الفرات بود.

* ساعت ۹ و ۲۵ دقیقه عمار و محسن پسران سید عبدالعزیز حکیم وارد سفارت شدند.

* در این مراسم شخصیت‌های همچون حضرات آیات و حجج اسلام «امامی کاشانی»، «محمدی گلپایگانی» رییس دفتر رهبر معظم انقلاب، «صادق لاریجانی» رییس قوه قضائیه، «محمدحسن اختری» دبیرکل مجمع جهانی اهل بیت (ع)، «سید جواد شهرستانی» رییس دفتر آیت الله سیستانی در قم، «مصطفی پورمحمدی»، «احمد سالک» معاون امور فرهنگی مجمع و آقایان

«علی لاریجانی» رییس مجلس شورای اسلامی، «محسن سعیدلو» معاون رییس جمهور، «منوچهر متکی» وزیر امور خارجه، «سردار علی فضلی» فرمانده سپاه سیدالشهداء (ع)، «کمال خرازی» و «حسن غفوری فرد» از ایران و «احمد چلبی»، «ابراهیم جعفری» از حزب الدعوة، «ابو ابراهیم حمودی» و «شیخ محمد تقی مولی» از مقامات بلند پایه مجلس اعلای عراق، و نیز برخی اعضای ائتلاف یکپارچه عراق حضور داشتند.

* پس از ادای تسلیت توسط مقامات حاضر در مراسم، مردم نیز در بلوار کشاورز

* طالبانی در این مراسم اظهار داشت: «سید عبدالعزیز حکیم رحلت کرد؛ اما مردان خانواده پاک حکیم و دیگر گروه های عراقی جای وی را پر خواهند کرد. ما شرایط دشواری را طی می کنیم و برای از بین بردن تروریسم به وحدت نیاز داریم».

* نوری المالکی نیز تصریح کرد: «سید حکیم! ما در مرحله حساسی تو را از دست دادیم و رحلت تو ضایعه بزرگی است چرا که در معرض تروریسم و توطئه های دشمنان قرار داریم».

* تمهیدات گسترده ای در نجف اشرف و بغداد برای تشییع پیکر حجت الاسلام والمسلمین حکیم تدارک دیده شده و آیینهای فاتحه در شهرهای مختلف عراق به مناسبت درگذشت این روحانی مجاهد شیعی برپا شده است.

* دولت عراق در بیانیه ای اعلام کرد: از روز پنج شنبه به مدت سه روز در این کشور عزای عمومی اعلام می شود.

* از سوی دفتر ریاست منطقه کردستان عراق، به مناسبت درگذشت سید عبدالعزیز حکیم سه روز عزای عمومی در سراسر منطقه کردستان عراق اعلام شد.

* پیکر سید عبدالعزیز حکیم سرانجام پس از بدرقه صدها هزار ایرانی و عراقی قدرشناس، روز شنبه ۷ شهریورماه ۱۳۸۸ در نجف اشرف و در کنار آرامگاه برادرش محمد باقر حکیم به خاک سپرده شد.

* در مراسم تشییع قم «آیت الله العظمی سبحانی»، نمایندگان دفاتر و بیوت

مراجع عظام تقلید، «آیت الله محسن خرازی» و «حجت الاسلام والمسلمین جواد فاضل لنکرانی» از اعضای جامعه مدرسین، «آیت الله مقتدایی» مدیر حوزه علمیه قم، «آیت الله هادوی تهرانی» عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت (ع)، «جبار سولاغ» وزیر دارایی و مالی عراق، «حجت الاسلام شهرستانی» نماینده آیت الله سیستانی در قم، «سقای بی ریا» مشاور رئیس جمهور، «حسینی بوشهری» نایب رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، «ناظمی» استاندار قم و «نیکان» فرماندار قم نیز حضور داشتند.

* پیکر سید عبدالعزیز حکیم، پس از تشییع و نماز در قم، به شهر بصره در عراق منتقل شد و پس از تشییع به سوی بغداد پرواز کرد.

* طالبانی، مالکی و دهها تن از شخصیت ها و روحانیون عراقی از پیکر حکیم در فرودگاه بغداد استقبال کردند.

* مراسم تشییع پیکر سید عبدالعزیز حکیم در بغداد با حضور مقامات دولتی و مذهبی برگزار شد. این مراسم از "مسجد براثا" در بغداد آغاز و به سمت کاظمین انجام شد.

بیانیه مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام به مناسبت ارتحال سید عبدالعزیز حکیم (ره)

بسم الله الرحمن الرحيم
انا لله و انا اليه راجعون

اذا مات العالم ثلم في الاسلام ثلمة لا يسدها شيء

ارتحال جانسوز عالم فرزانه، مجاهد نستوه و خستگی ناپذیر حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای سید عبدالعزیز حکیم (طاب ثراه)، ریاست محترم مجلس اعلای اسلامی عراق و عضو برجسته شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت - علیهم السلام - موجب تأثر و اندوه مؤمنان خداجو و مبارزین راه حق و حقیقت گردید.

بی شک ارتحال این مجاهد فی سبیل الله، ضایعه عظیم و جبران ناپذیری است که شیعیان جهان، امت مسلمان عراق و مؤمنان انقلابی را در سراسر جهان داغدار نمود.

این زاهد پارسا، بحق در راه مبارزه علیه ظلم و استبداد رژیم بعث عراق، سختی ها و مرارت های بی شماری را به جان خرید و تمام وجودش را وقف دفاع از اسلام کرده و در بدترین شرایط خفقان در عراق، عمری را در راه استقلال کشورش صرف نموده و در این راه از هیچ گونه تلاش و مجاهدتی دریغ نورزید و پابرجا و استوار در راه اهداف مقدس دین مبین اسلام و فرهنگ اهل بیت عصمت و طهارت - علیهم السلام - گام برداشته و کوچک ترین تردیدی در تبعیت از مقام شامخ ولایت به خود راه نداد.

مجمع جهانی اهل بیت - علیهم السلام - رحلت آن فقید مجاهد را به ساحت مقدس حضرت بقیة الله الاعظم - ارواحنا له الفداء - و نایب برحقش رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت الله العظمی خامنه ای - مد ظله العالی - و مراجع عظام تقلید و حوزه های علمیه قم و نجف اشرف و همه شیعیان جهان بالاخص فرزندان بزرگوار و بیت مکرم ایشان که بیش از هفتاد عالم شهید فرزانه را تقدیم امت اسلامی کرده است، تسلیت عرض نموده علو درجات و حشر با اولیاء طاهرینش را از درگاه خداوند متعال مسئلت دارد و با قلبی مالا مال از درد و اندوه از عموم مردم مؤمن، شخصیت های علمی و دانشگاهی، به ویژه علماء و سلسله جلیله روحانیت دعوت به عمل می آید تا با حضور خود در مراسم تشییع پیکر آن فقید سعید که روز پنجشنبه مورخ ۸۸/۶/۵ رأس ساعت ۹ صبح از مقابل سفارت جمهوری اسلامی عراق در تهران برگزار می شود، شرکت نمایند.

مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام

۴ شهریور ۱۳۸۶

بیان المجمع العالی لاهل البيت عليهم السلام في نعي السيد عبدالعزیز الحكيم (ره)

بسم الله الرحمن الرحيم
انا لله و انا اليه راجعون

اذ مات العالم ثلم في الاسلام ثلمة لا يسدها شيء

وصلنا اليوم خبر ارتحال العالم الرباني والمجاهد الصابر «سماحة حجة الاسلام والمسلمين السيد عبد العزيز الحكيم (طاب ثراه)» رئيس المجلس الإسلامي الاعلى و العضو البارز في الهيئة العليا للمجمع العالمي لاهل البيت - عليهم السلام - و كان خبر رحيلة مفجعاً للمؤمنين والمجاهدين في طريق الحق و الحقيقة.

ولاشك ان رحيل هذا المجاهد يمثل ثلمة عظيمة و مؤلمة و مصاباً أصيب به أتباع مدرسة اهل البيت (عليهم السلام) و الشعب العراقي المسلم و المؤمنين الثوريين في العالم.

لقد تحمل الفقيد الزاهد المتقي - و بحق - الآلام و المصائب الجسام في مقارعة للظلم و الاستبداد البعثي الذين كان جاثياً على رقاب العراقيين و هب نفسه للدفاع عن الاسلام في أصعب الظروف التي عاشها العراق. وقد هب عمره للدفاع عن استقلال العراق و سيادته. ولم يدع جهداً و جهاداً الا و بذله في سبيل تحقيق الاهداف السامية للدين الإسلامي الحنيف و نشر ثقافة اهل البيت (ع) الذين طهرهم الله و عصمهم. ولم يتردد يوماً في انقياده لمقام الولاية السامية.

وبهذه المناسبة الأليمة يتقدم المجمع العالمي لاهل البيت - عليهم السلام - بأحر التعازي إلى حجة الله في أرضه الإمام المهدي - عجل الله فرجه - و نائبه سماحة الإمام الخامنئي - مد ظله العالی - و مراجع التقليد العظم و الحوزة العلمية في قم المقدسة و النجف الأشرف و جميع أتباع مدرسة اهل البيت و خصوصاً أبناء الأبرار و بيته المكرم الذي قَدَمَ أكثر من سبعين عالماً شهيداً للامة الإسلامية سائلاً المولى تعالى أن يرفع من درجات الفقيد و يحشره مع أوليائه الطاهرين.

يدعو المجمع بحزن و أسى الأمة المؤمنة و الشخصيات العمية و المجامعية - و خصوصاً العلماء الأعلام - للحضور في مراسم تشييع جثمان الراحل السعيد ؛ و ذلك في يوم الخميس ۶/رمضان/۱۴۳۰ هـ الموافق لـ ۲۷/۸/۲۰۰۹ و من مقابل «سفارة جمهورية العراق الإسلامية» في طهران.

المجمع العالمي لاهل البيت عليهم السلام

۵ رمضان ۱۴۳۰ هـ

A condolence message from Ahlulbayt (a.s) World Assembly On the demise of Abdul-Aziz al-Hakim

In the name of God, the merciful the beneficent
Inna Lillah va Inna Ilayhe Rajioon

Heart – rending demise of the wise religious scholar, Hujjatul Islam Sayyed Abdul-Aziz al-Hakim, the head of the Supreme Iraqi Islamic Council (SIIC) and the senior member of the high council of Ahl ul Bayt World Assembly, was shocking news to the believers and Mujahideen of the right path and truth. Definitely the demise of the Sayyed Abdul-Aziz al-Hakim is great and painful suffering for the world Shias, especially for the Iraqi Muslims.

He was a devout and pious man, who withstand against oppressions of Iraq Baathist Regime, and tolerates enormous calamities and purely devoted his life to defend Islam and Muslims. He paid his life for his country's independence. He always followed Wilayah with out any doubt.

Ahl ul Bayt World Assembly offers his deepest condolence to the holy presence of Imam Mahdi (a.s) and his true substitute, the World Shia Leader Aya-tollah Khamenei and religious authorities in holy Qum and Najaf and Shias all around the world, especially his family, who offered more than seventy martyrdoms to the world of Islam.

His funeral ceremony will be start at 9:00 AM on Thursday 27/8/2009, before Iraq embassy in Tehran.

Ahl ul Bayt(as) World Assembly
26/8/2009

عالمی اہل البیت (ع) اسمبلی کا تعزیتی بیان سلسلہ وفات سید عبدالعزیز حکیم (رہ)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

إِنَّا لِلّٰہِ وَإِنَّا إِلَیْہِ رَاجِعُونَ

اذا مات العالم تلم فی الاسلام تلمۃ لا یسبدا شیئاً
عالم کی موت سے اسلام میں ایسا خلاء پیدا ہوتا ہے جسے کوئی
شیئے بھی پر نہیں کرسکتی۔

مجلس اعلیٰ اسلامی عراق کے سربراہ، عالم دانا، کبھی نہ
تھکے والے مجاہد اور عالمی اہل البیت (ع) اسمبلی کی سرپرست
کونسل کے رکن رکن حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقائے
سید عبدالعزیز حکیم (طاب ثراہ)، کی وفات خداپرست مؤمنین اور
حق و حقیقت کی راہ کے مجاہدوں کے لئے غم و اندوہ کا سبب
ہوئی۔

بے شک اس مجاہد فی سبیل اللہ، کا انتقال ناقابل تلافی نقصان ہے
جس نے شیعان عالم، عراق کی مسلم امت اور دنیا کے مؤمن
انقلابیوں کے دلوں کو داغدار کر دیا۔

یہ ایک مسلمہ حقیقت ہے کہ اس پارسا راہب نے یعنی امریت و
استبداد اور ظلم و جور کے خلاف جدوجہد کے دوران بے شمار
مصائب برداشت کئے اور صعوبتیں جھیلیں اور اپنے پورے وجود کو
اسلام کے دفاع کے لئے وقف کیا اور عراق میں گھٹن کے بدترین ایام
میں اپنے ملک کے استقلال اور آزادی کی راہ میں اپنی زندگی صرف
کردی اور اس راہ میں کبھی بھی کسی بھی کوشش سے دریغ
نہیں کیا اور پامردی کے ساتھ اپنے مقصد کی راہ میں استوار اور
ثابت قدم رہے۔ مرحوم، دین مبین اسلام اور مکتب اہل بیت عصمت و
طہارت علیہم السلام کے اعلیٰ مقاصد اور مقدس اہداف کے حصول
کی راہ پر گامزن رہے اور حتیٰ ایک لمحہ بھی ولایت عظمیٰ کی
اطاعت میں شک و تردد کا شکار نہ ہوئے۔

عالمی اہل البیت (ع) اسمبلی اس مجاہد فقید کی وفات حسرت
آیات کو حضرت بقیۃ اللہ الاعظم - ارواحنا لہ الفداء، امام زمانہ (عج) کے
نائب برحق ربیر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت اللہ العظمیٰ
خامنہ ای - مد ظلہ العالی، مراجع تقلید اور قم و نجف کے حوزات
علمیہ، شیعان عالم بالخصوص مرحوم کے فرزندان ارجمند اور ان
کے خاندان عظیم الشان - جس نے ۷۰ سے زیادہ شہید علماء کو
امت اسلامی کی راہ میں قربان کر دیا ہے - کو تسلیت و تعزیت عرض
کرتی ہے اور ان کے لئے درجات کی بلندی اور اولیاء اللہ کے ساتھ
محشور ہونے کی دعا کرتے ہوئے درد و اندوہ سے بھرپور قلب کے
ساتھ تمام مؤمنین، علمی اور جامعاتی شخصیات، خاص طور پر
علمائے دین کے سلسلہ جلیلہ کو دعوت دہتی ہے کہ جمعرات کے
روز - تہران میں عراقی سفارتخانے کی عمارت کے سامنے سے
شروع ہونے والی - جنازے کی رسومات میں شرکت کر کے نواب دارین
حاصل کریں۔

عالمی اہل البیت (ع) اسمبلی

۵ رمضان المبارک ۱۴۳۰ ھ

بخشی از پیام‌های تسلیت مراجع، شخصیت‌ها و سازمان‌ها به مناسبت ارتحال عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت (ع)

در پی درگذشت حجت الاسلام والمسلمین سید عبدالعزیز حکیم
مراجع معظم تقلید، شخصیت‌ها و سازمان‌های مختلف با صدور
بیانیه‌ها و پیام‌های تسلیت با مردم عراق و خانواده آن مرحوم ابراز
همدردی کردند.
آنچه در پی می‌آید بخش‌هایی از این بیانیه‌هاست:

مجاهد حجت الاسلام والمسلمین سید عبدالعزیز حکیم رهبر مجلس اعلای
اسلامی عراق را تسلیت گفتند.
مرگ سید عبدالعزیز حکیم عمیقاً بنده را متأثر کرده است. زندگی حکیم سرشار
از خدمت به دین و کشور خود بوده و در راه نجات از استبداد تلاشهای فراوانی
انجام داده است.

آیت الله سیستانی در پیام تسلیت خود به خدمات فراوان حکیم در راه نجات
مردم عراق از ظلم و زور رژیم بعث اشاره کرده و گفتند: تلاشهای وی در راه
نجات ملت خود از دست ظلم و زور رژیم بعث قابل تقدیر است.

مرجع بزرگ شیعیان عراق افزودند: زندگی حکیم سرشار از خدمت به دین و
کشور خود بوده و در راه نجات از استبداد تلاشهای فراوانی انجام داده است.

در بیانیه آیت الله سیستانی آمده است که حجت الاسلام والمسلمین عبدالعزیز
حکیم زندگی پربرکت خود را در راه دین (اسلام) و کشورش و رهایی ملت عراق
از رژیم ظلم و استبداد سپری کرد.

در این بیانیه آمده است: آیت الله سیستانی درگذشت عبدالعزیز حکیم را به همه
دوستان آن فقید سعید و کسانی که جایگاه و فضل او را می‌شناسند از جمله
خانواده گرامی اش تسلیت می‌گوید.

آیت الله العظمی نوری همدانی

حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای سید عبدالعزیز حکیم از خاندانی
است که افتخار بزرگ فقاقت و شهادت را توأمان دارد و علاوه بر خدمات بزرگ
علمی، شهدای بسیاری را هم به اسلام عزیز تقدیم داشته‌اند.

وی در تبیین قانون اساسی عراق بعد از سقوط صدام و همچنین تعیین راه
مبارزه با دشمنان اسلام و نیز تأیید و تقویت ارزش‌های اسلامی در حکومت
عراق نقش بسیار مهمی را ایفا نمود «عاش سعیدا و مات سعیدا»

آیت الله العظمی محمدسعید حکیم

با درد و اندوه فراوان خبر درگذشت حجت الاسلام والمسلمین عبدالعزیز حکیم
که عمر بابرکت خود را در راه جانبازی و مجاهدت مستمر در دفاع از ملت
عراق و ظلم زدایی از این ملت و دفاع از هویت دینی و فرهنگی آن سپری کرد،
دریافت کردیم.

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

فقدان اسفناک عالم ربانی مبارز، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای
سید عبدالعزیز حکیم (قدس سره الشریف) رئیس محترم مجلس اعلای عراق
موجی از اندوه و تأسف در کشورهای اسلامی مخصوصاً در میان شیعیان جهان
ایجاد کرد.

بیت مرحوم آیت الله العظمی حکیم از بیوت عریق و بسیار شریف عراق و جهان
تشیع بوده و هست و در راه خدمت به اسلام و اهل بیت (ع)، فداکاری‌های بسیار
کرده‌اند و شهدای گرانقدری در این راه تقدیم امام زمان (عج) نموده‌اند.

آن مرحوم، عالمی وارسته و بسیار مخلص و پرکار و پرمایه بود و تمام عمر خود
را در مسیر عظمت اسلام و مسلمین طی کرد.

ما این ضایعه اسفناک را به روحانیت شیعه و شیعیان محترم عراق و به عزیزان
در مجلس اعلا و مخصوصاً به بیت شریف آن فقید سعید و به خصوص به
فرزندان گرامی ایشان و از جمله حجت الاسلام آقای سید عمار حکیم که از
ذخائر این بیت شریف است تسلیت می‌گوییم. خداوند بر درجات عالیش بیفزاید
و به بازماندگان صبر و اجر فراوان عنایت فرماید.

آیت الله العظمی صافی گلپایگانی

بیت آیت الله العظمی حکیم علاوه بر افتخار مرجعیت و زعامت اسلامی، از جهت
شهدای عالیقدری که در راه اسلام تقدیم کرد، در تاریخ اسلام صفحه درخشان
و جاودانی دارد. شخص فقید سعید نیز در شرایط خاص عراق و برقرار شدن
حکومت اسلامی مردمی در این کشور، بسیار مؤثر و از ارکان حرکت جدید به
سوی استقلال و تجدید مجد و عظمت دیرین عراق بود.

حقیر با عرض تسلیت به درگاه حضرت صاحب الامر (عج) و روحانیت معظم
عراق، حوزه علمیه کهنسال و پرافتخار نجف اشرف، حضرات آیات عظام و ملت
بزرگ عراق به ویژه بیت مرحوم آیت الله حکیم و آقازادگان معظم و مکرم آن
فقید سعید، برای آن مرحوم علو درجات و برای بازماندگان اجر جزیل و صبر
جمیل مسئلت می‌نمایم.

آیت الله العظمی سیستانی

آیت الله "سید علی سیستانی" مرجع عالی شیعیان در عراق درگذشت روحانی

حُجُوجُ
إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطاهرين

با کمال تأسف و تأثر ارتحال عالم مجاهد، حضرت حجت الاسلام و المسلمین سید عبدالعزیز حکیم را به بیت معظم حکیم، دولت و مردم مسلمان عراق و مجلس اعلای انقلاب اسلامی تسلیت گفته و برای آن مرحوم غفران الهی مسئلت می نمایم.

آیت الله واعظ طبسی

ارتحال تأسف بار و تألم انگیز روحانی مجاهد و فداکار حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای سید عبدالعزیز حکیم (رضوان الله تعالی علیه) رئیس مجلس اعلای اسلامی عراق، موجب تأثر عمیق اینجانب شد.

این عالم مجاهد و نستوه که از بازماندگان و سرمایه های فکری و معنوی مرجعیت بزرگ عالم تشیع، آیت الله العظمی سید محسن حکیم (اعلی الله مقامه) بود، در سالیان متمادی مبارزه با حکومت ستمگر بعث، در راه عزت، استقلال و اعتلای اسلام عزیز و ملت عراق رنج های فراوانی متحمل شد و با نهایت اعتماد، اطمینان و تسلیم در برابر اراده خداوند متعال برای نیل به آرمان های بلند اسلامی، شهادت برادران خویش را نیز تحمل کرد.

در جوار مضجع شریف حضرت علی بن موسی الرضا (علیه افضل التحیه والثناء) برای آن فقید سعید مغفرت و رحمت واسعه الهی و علو درجات از پیشگاه خداوند متعال مسئلت می کنم.

آیت الله آملی لاریجانی

خبر درگذشت حضرت حجت الاسلام و المسلمین آقای سید عبدالعزیز حکیم - رئیس مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق - موجب تأسف شدید این جانب گردید، ضمن عرض تسلیت به خانواده معظم و گرامی آن مرحوم از خداوند متعال آروزی علو درجات برای ایشان و صبر و بردباری برای بازماندگان خصوصاً فرزندان گرامی ایشان دارم.

حجت الاسلام و المسلمین سید حسن نصرالله

دبیر کل حزب الله لبنان و عضو شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت (ع)

آیت الله العظمی اسحاق فیاض

ما شریک غم خانواده آل حکیم این خانواده علم و شهادت، در این مصیبت جانکاه هستیم و درگذشت حجت الاسلام و مسلمین حکیم را به تمامی جهان اسلام و به ویژه ملت عراق تسلیت می گوئیم.

آیت الله العظمی بشیر نجفی

حکیم الگوی ایستادگی، صبر و از جان گذشتگی در راه اسلام و مسلمین بود. این ضایعه را به خاندان حکیم تسلیت می گویم.

علامه فضل الله

علامه سید محمدحسین فضل الله بلافاصله پس از اعلام خبر درگذشت رئیس مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق، در تماسی تلفنی به سید عمار و سید محسن حکیم فرزندان سید عبدالعزیز حکیم تسلیت گفت.

آیت الله هاشمی رفسنجانی

درگذشت حجت الاسلام و المسلمین سید عبدالعزیز حکیم رئیس مجلس اعلای اسلامی عراق باعث تأسف و تأثر خاطر گردید. شخصیت ارزشمندی از میان مردم عراق دار فانی را وداع گفت. عالمی وارسته و مبارز که سالهای متمادی برای احقاق حق ملت عراق با رژیم صدام مبارزه کرد و پس از آن نیز همواره در راه استقلال و یکپارچگی عراق ایستاد.

ارتحال ایشان را به عموم ملت عراق، حوزه های علمی، مراجع عظام و علمای اعلام نجف و قم، مجلس اعلای اسلامی عراق به خصوص خاندان شهید پرور حکیم و فرزندان برومندش تسلیت گفته از درگاه خداوند متعال برای آن مرحوم علو درجات و برای بازماندگان صبر و اجر مسئلت می نمایم.

امیدوارم جایگزین صالح، بتواند با تحقق اهداف عالی و مقدس مجلس اعلای اسلامی عراق، راه این مجاهد بزرگوار و اسلاف پاکش را که تأمین استقلال و یکپارچگی و تحکیم مبانی اسلام در عراق می باشد تحکیم بخشد.

آیت الله هاشمی شاهرودی

تقلید حوزه‌های علمیه قم و نجف اشرف، ملت مسلمان عراق و خانواده مکرم آیت الله العظمی سید محسن حکیم تسلیت عرض نموده و علو درجات آن مرحوم را از خداوند متعال خواستار است.

خاندان حکیم که از بیوت اصیل، شریف و خدمتگزار به عالم اسلامی و حوزه‌های علمیه است و تا به حال منشأ خدمات علمی و عملی فراوان بوده و هنر جهاد و شهادت را از اجداد طاهرین خود به ارث برده و در دهه‌های اخیر ده‌ها شهید در راه دفاع از دین خدا و استقلال و آزادی عراق تقدیم راه خدا نموده است.

مجلس وحدت مسلمین پاکستان

ارتحال علامه مجاهد «سید عبد العزیز حکیم رحمة الله علیه» را به حضرت بقیة الله امام حجت بن الحسن (عج) و مراجع عظام تقلید و حوزه علمیه قم مقدسه و نجف اشرف - بویژه حضرت آیت الله امام خامنه‌ای مد ظله العالی - تسلیت عرض می‌کنیم.

بی‌شک رحیل این مرد مجاهد، ثلمه‌ای عظیم و مصیبتی دردناک برای پیروان مکتب اهل بیت - علیهم السلام - و ملت مسلمان عراق و مؤمنان انقلابی در جهان است.

جمعیت اهل بیت (ع) تونس

«من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا»

به مناسبت وفات مجاهد صبور حجة الإسلام والمسلمین سید عبد العزیز الحکیم (ره)، صمیمانه‌ترین تسلیت‌های خود را به محضر صاحب العصر والزمان - عجل الله فرجه - و مراجع عظام تقلید و نیز ملت مبارز عراق، برادران مجاهد مجلس اعلاى اسلامی، سازمان بدر و خانواده آن مرحوم تقدیم می‌داریم. امید که خداوند متعال آن فقید را در بهشت برین با جدش رسول الله و خاندان طاهرین او - صلوات الله علیهم أجمعین - محشور نماید.

دکتر احمدی نژاد، رئیس جمهوری اسلامی ایران

درگذشت عالم مجاهد و فقیه اهل بیت «علیهم السلام» حضرت حجت الاسلام والمسلمین سید عبد العزیز حکیم رئیس مجلس اعلاى انقلاب اسلامی عراق موجب تأثر و تأسف عمیق شد.

خانواده انقلابی حکیم در راه اعتلای دین و برقراری عدالت، رنج طاقت‌فرسای مبارزه بی‌امان و جانانه‌ای را پذیرفتند که کمتر می‌توان نظیر آن را یافت. چنان که جان خویش را در زلال خون پاک شستشو داده و با نوشیدن شربت شهادت، میهمانی در ضیافت الهی را نائل آمدند. اکنون فقید سعید سید عبد العزیز حکیم پس از سالیان دراز مجاهدت و پایداری جان خود را در پایان یک دوره بیماری سخت به جان آفرین تسلیم کرده است و ضایعه‌ای بزرگ را برای مردم ستم‌دیده و رنج‌کشیده عراق موجب گشته است.

اینجانب ضمن ابراز همدردی خود و ملت بزرگ ایران با بیت مکرم بالاخص فرزندان عزیز و شایسته ایشان از خداوند متعال برای آن مجاهد فقید علو درجات و برای بازماندگان اجر و صبر مسئلت دارم.

جلال طالبانی، رئیس جمهور عراق

"سید عبد العزیز حکیم" رئیس مجلس اعلاى اسلامی عراق، قهرمان مبارزه با

درگذشت سید عبد العزیز حکیم رئیس مجلس اعلاى اسلامی عراق را تسلیت گفت. وی در پیامی به سید عمار حکیم درگذشت سید عبد العزیز حکیم را به وی و خانواده اش و ملت عراق تسلیت گفت. نصرالله در پیام تسلیت خود از تاریخ زندگی سید عبد العزیز حکیم که آکنده از علم و جهاد در راه اسلام و نجات مردم مظلوم عراق بود تمجید کرد.

سید حسن نصرالله در این پیام خطاب به ملت عراق افزود: ما مطمئن هستیم راه جهاد و مبارزه سید عبد العزیز حکیم را تا تحقق اهداف و آرزوهایش که برای تحقق آن شمار زیادی شهید شده اند و آیت الله سید محمد باقر حکیم در رأس این شهدا قرار دارد، ادامه خواهید داد.

علامه سید ساجد علی نقوی

رئیس تحریک اسلامی پاکستان و عضو دیگر شورای عالی مجمع جهانی اهل بیت (ع)، نیز درگذشت سید عبد العزیز حکیم را ضایعه ای بزرگ برای ملت عراق دانست.

وی در بیانیه ای اعلام کرد سید عبد العزیز حکیم نقش مهمی در اتحاد ملت عراق پس از سرنوشتی صدام بعثی داشت و اقدامات ارزشمند و بزرگ وی برای همیشه زنده و در اذهان باقی خواهد ماند.

رئیس تحریک اسلامی پاکستان در ادامه با اعلام تسلیت به بازماندگان آن مرحوم، ملت عراق و دنیای اسلام گفت: وی دارای شخصیتی بزرگ از نظر علمی و مذهبی بود که توانست از استقلال ملت عراق به خوبی دفاع کند.

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

ارتحال عالم مجاهد و مبارز خستگی‌ناپذیر حجت الاسلام والمسلمین حاج سید عبد العزیز حکیم رئیس مجلس اعلاى اسلامی عراق موجب تأسف و تأثر عمیق گردید.

این عالم وارسته که برخاسته از بیت مکرم مرجع فقید حضرت آیت الله العظمی حکیم (ره) بود، سالیان متمادی عمر با برکت خود را صرف مبارزه با رژیم بعث عراق و مقابله با جریانهای انحرافی و استقرار حکومت مردمی در عراق نمود. او که در کنار سایر برادران شهید و زجر کشیده خویش خاصه حضرت آیت الله حاج سید محمد باقر حکیم (ره) لحظه‌ای در مسیر تلاش برای سربلندی و رستگاری ملت عراق از پا ننشست و همواره با همراهی و همدلی با مرجعیت عراق تمام مساعی خویش را برای حل مشکلات عراق و استقرار نظام مردمی و مبتنی بر تعلیم اسلامی در این کشور به کار بست و تلاش بسیار و ارزنده‌ای نمود.

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ارتحال ایشان را به محضر حضرت بقیه الله الاعظم ارواحنا له الفداء، مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، مراجع عظام تقلید (دامت برکاتهم)، خاصه مرجعیت عراق، ملت شریف عراق، بیت مکرم حکیم و به خصوص آقا زادگان آن مرحوم تسلیت عرض نموده و علو درجات ایشان را از ذات باری تعالی مسألت می‌نماید.

مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

در گذشت مبارز راه آزادی و مدافع قوی از حقوق ملت عراق، حجت الاسلام والمسلمین سید عبد العزیز حکیم رئیس مجلس اعلاى اسلامی عراق را به حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، ولی امر مسلمین جهان مراجع عظام

بود. نخست به خودمان و سپس به ملت عراق و علی الخصوص به برادرانمان در مجلس اعلای اسلامی عراق و سازمان بدر، درگذشت رهبر آن، علامه سید عبدالعزیز حکیم را تسلیت می‌گوییم.

برای "آزادی عراق و اتحاد ملت آن" در کنار مجلس اعلای اسلامی عراق و سازمان بدر خواهد ماند و ایستادگی خواهد کرد. این پیمان من است با همه پیروان وی که پدر و رهبر خود را از دست دادند، که تا زمانیکه برای آزادی عراق و اتحاد ملت آن تلاش می‌کنند و خواهان حاکمیت ملت و دولت آن هستند، برادر و شریک باشم.

ایاد السامری، رئیس مجلس نمایندگان عراق

ما در گذشت یک رهبر سیاسی و یکی از نمادهای عراق جدید را تسلیت می‌گوییم و از خداوند باری تعالی مسئلت داریم تا آن مرحوم را مشمول رحمت وافر خود نماید و به خانواده و دوستداران ایشان صبر و شکیبایی عطا فرماید.

مسعود بارزانی، رئیس منطقه کردستان عراق

ضمن ابراز غم و اندوه از درگذشت سید عبدالعزیز حکیم، اعلام می‌کنیم که با درگذشت او، ملت کردستان یکی از وفادارترین همزمان خود را از دست داد.

علی حسین، عضو پارلمان عراق

درگذشت سید عبدالعزیز حکیم رئیس مجلس اعلای عراق را ضربه‌ای بزرگ و خسارتی سنگین برای همه ملت عراق است. سید حکیم مردی بزرگ و صلح طلب بود که می‌توانم بگویم درگذشت وی همه ملت عراق اعم از کرد، شیعه و اهل تسنن را داغ دیده کرد. رئیس مجلس اعلای عراق، نماد وحدت عراق بود. رفتار و گفتار ایشان نشانه یک بزرگ مرد مبارز را داشت که همیشه برای وحدت و یکپارچگی ملت خود می‌کوشید.

شیخ ضیاءالدین فیاض، نماینده پارلمان عراق

از مبارزات سید "عبدالعزیز حکیم" رئیس مجلس اعلای اسلامی این کشور و نقش وی در بازگرداندن حاکمیت به عراق و مقابله با استبداد و اشغالگری باید تجلیل می‌کنم. وی الگوی وحدت ملی و همگرایی دیدگاه‌ها میان جناح‌های مختلف ملت عراق بود.

سلیم الجبوری، نماینده "جبهه‌التوافق" اهل سنت

عبدالعزیز حکیم رکن اساسی پیوند میان نیروهای سیاسی این کشور بود. وی اساس و مبنای پیوند میان نیروهای سیاسی و عامل یاری دهنده در برطرف کردن التهاب در جامعه بود.

ناظم دباغ، نماینده اتحادیه میهنی کردستان عراق در ایران

سید عبدالعزیز حکیم را سیاستمدار و شخصیتی برجسته بود و تلاش‌هایش همواره در جهت ایجاد وحدت بین مردم عراق به خصوص کردها، اعراب، شیعیان و اهل سنت بود. عبدالعزیز حکیم و خانواده وی فعالیت‌های مثبت و درخشانی برای برقراری وضعیت سیاسی کنونی عراق و ایجاد یک حکومت دموکراتیک در این کشور داشته و دارند. وفات وی یک خسارت بزرگ برای مردم عراق است. عبدالعزیز به همراه برادر خود محمد باقر حکیم در وحدت اپوزیسیون عراقی در زمان صدام حضوری فعال و اثرگذاری موثری داشت. دباغ همچنین ابراز امیدواری کرد که رهبران عراق و فرزند وی راه این عالم بزرگ را ادامه دهند.

دیکتاتوری رژیم صدام و سرنگونی آن بود. درگذشت وی را به همه دوستدارانش تسلیت می‌گوییم.

بشار اسد، رئیس جمهور سوریه

تسلیت صادقانه و همدردی ویژه خود را با خانواده مرحوم سید عبدالعزیز حکیم و ملت عراق ابراز داشته، از خداوند متعال می‌خواهم تا ایشان را در دریای رحمت خویش قرین فرماید. برای خانواده آن مرحوم نیز تسلی و صبر را از درگاه خداوند مسئلت می‌کنم.

عمر و موسی، دبیر کل اتحادیه عرب

این ضایعه بزرگ را به "سید عمار حکیم" فرزند سید عبدالعزیز حکیم تسلیت گفته، خواهان رحمت و مغفرت الهی برای وی هستم.

نوری المالکی، نخست وزیر عراق

درگذشت سید عبدالعزیز حکیم را به ملت عراق و امت اسلامی تسلیت می‌گویم. این ضایعه را خسارتی بزرگ در این مرحله حساس برای عراق توصیف کرد.

دکتر لاریجانی، رئیس مجلس ایران

ایشان فرزند مرجع بزرگ عالم تشیع حضرت آیت الله العظمی سید محسن حکیم بود که سال‌ها در حوزه نجف جهان اسلام را نورافشانی کرد و علیه رژیم‌های خودکامه مبارزه نمود. این بیت طیب و مبارک انسان‌های عالم، وارسته و مجاهدی را تقدیم اسلام عزیز کرد که کشتانی از شهداء را در آسمان خون رنگ عراق برافراشت.

مجاهده نستوه حضرت آقای سید عبدالعزیز حکیم، عمر خود را صرف ترویج تشیع و مبارزه علیه رژیم ستمگر صدام و بعثیان جنایت پیشه کرد و برای آزادی مردم شریف عراق سر از پا نشناخت. او صبورانه داغ شهادت برادران و بستگان خاندان حکیم و سایر فرزندان ملت عراق را تحمل کرد و لحظه‌ای در این راه دچار تردید نشد و پایمردی جانانه از خود نشان داد.

گرچه رفتن این شخصیت عزیز ما را داغدار کرد، اما یاد او هرگز از قلب مسلمانان ایران، عراق، منطقه و تاریخ خونبار شیعه پاک نخواهد شد.

یادگاران ماندگار این مردان الهی، مجلس اعلای اسلامی عراق و سازمان بدر، بدست فرزندان و سایر انسان‌های عظیم‌القدری که باقی مانده‌اند، راهبری خواهد شد و به باری خداوند سستی در راه پرافتخار آنها رخ نخواهد داد.

نبیه بری، رئیس مجلس لبنان

بری در تماس تلفنی با سید محمد حسین فضل الله رحلت سید عبدالعزیز حکیم، پسر دایی آیت‌الله فضل‌الله و رئیس مجلس اعلای اسلامی عراق را به وی تسلیت گفت.

دفتر دبیر کل شورای وزیران عراق

سید عبدالعزیز حکیم (رض) عالمی مجاهد و صبور در راه مقابله با رژیم دیکتاتوری و مدافع قوی حقوق ملت عراق در برپایی نظامی بر مبنای عدل، آزادی و برابری بود.

سید مقتدا صدر

درگذشت حجت الاسلام و مسلمین عبدالعزیز حکیم در روز گذشته (چهارشنبه) بعد از مدتها تحمل رنج ناشی از بیماری سرطان ریه، برای عراق یک خبر ناگوار

سید محسن حکیم:

اعتقاد به ولایت از ویژگی‌های مهم عبدالعزیز حکیم بود

آیت الله شمیم الحسن رضوی از علمای هند:

خاندان حکیم خدمات زیادی به مکتب تشیع کرده است

یکی از علمای برجسته شیعه در هند ضمن تسلیت رحلت سید عبدالعزیز حکیم، تأکید کرد: خاندانی که عبدالعزیز در آن پرورش یافته بود، خدمات بیشماری به مکتب تشیع کرده است.

آیت الله شمیم الحسن رضوی از علمای برجسته شیعه در هند و مدیر حوزه علمیه جوادیه شهر بنارس (از مراکز تشیع هند) ضمن تسلیت رحلت حجت الاسلام و المسلمین سید عبدالعزیز حکیم به شیعیان، ملت عراق و همه آزادیخواهان جهان گفت: سید عبدالعزیز حکیم از خانواده مرجعیت عالیقدر حکیم بود و همواره برای رشد و تعالی اسلام و عزتمندی کشور اسلامی عراق تلاش می کرد.

شمیم الحسن گفت: سید عبدالعزیز حکیم و برادر بزرگوارش سید محمد باقر حکیم همواره عاشق امام خمینی و انقلاب اسلامی ایران بودند و برای ترویج تفکر امام، از هیچ تلاشی دریغ نکردند.

وی گفت: خاندان حکیم در طول حیات خود خدمات زیادی به مکتب تشیع کرده است، به خصوص شخص سید عبدالعزیز حکیم برای مسلط شدن شیعیان در عراق و رهایی از دیکتاتوری صدام تلاش زیادی کرد.

مدیر حوزه علمیه جوادیه در پایان فقدان این شخصیت برجسته شیعه را ضایعه‌ای جبران ناپذیر برای ملت و مسؤولین عراق توصیف کرد و از خداوند علو درجات را برای وی مسالت کرد.

فرزند سید عبدالعزیز حکیم اعتقاد به مرجعیت، ولایت و کسب مشروعیت از این منابع را از ویژگی‌های مهم عبدالعزیز حکیم برشمرد.

سیدمحسن حکیم فرزند سیدعبدالعزیز حکیم در گفتگو با خبرنگار سیاست خارجی خبرگزاری فارس، ویژگی‌های عبدالعزیز حکیم را در دو بعد سیاسی - اجتماعی و اخلاقی - فردی مورد ارزیابی قرار داد و گفت: عبدالعزیز حکیم مبارزات سیاسی خود علیه رژیم منحوس بعثی عراق را از ابتدای جوانی در کنار برادر خود سیدمحمد باقر حکیم و آیت‌الله صدر آغاز کرد.

مشاور سیاسی عبدالعزیز حکیم مشارکت وی در تشکیل جنبش مجاهدین عراقی، جماعت علمای عراق، تأسیس دفتر ویژه انقلاب اسلامی عراق، مجلس اعلای اسلامی عراق و سازماندهی هسته‌های زیرزمینی مقاومت در زمان صدام را از جمله فعالیت‌های سیاسی عبدالعزیز حکیم پیش از سرنگونی صدام خواند و افزود: وی پس از سرنگونی صدام، گام‌های موثری برای حفظ حقوق ملت عراق به ویژه شیعیان این کشور برداشت.

محسن حکیم تلاش برای تثبیت حاکمیت مردمی عراق، دفاع از استقلال و مبارزه با اشغالگری عراق را از دیگر فعالیت‌های عبدالعزیز حکیم در عراق برشمرد و اظهار داشت: عبدالعزیز حکیم از نظر شخصیتی و علمی نیز دارای ویژگی‌های بارزی بود که تألیف کتاب‌های متعدد، تهجد، جدیت در کارها و سرسختی در پیش بردن اهداف و همچنین رسیدگی به خانواده شهدا را می‌توان از جمله ویژگی‌های این عالم بزرگ دانست.

وی اعتقاد به مرجعیت و ولایت و کسب مشروعیت از این منابع را از ویژگی‌های مهم عبدالعزیز حکیم خواند و تصریح کرد: وی همواره در راستای خدمت به اسلام و تشیع در حرکت بود.

برادران حکیم (ره)
در کنار استادان آیت الله شهید سید محمد باقر صدر (ره)

عضو مجلس وحدت مسلمین پاکستان:

عبدالعزیز حکیم به امام خمینی عشق می ورزید

شهیدی تصریح کرد: سیدعبدالعزیز حکیم در مدت ۲۱ سال حضور مستمر در ایران، ارتباط تنگاتنگی با مسئولان جمهوری اسلامی به ویژه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری داشت.

علامه شهیدی با اشاره به ویژگیهای شخصی آن مرحوم گفت: یکی از ویژگیهای شخصی وی این بود که همیشه به امر مرجعیت پا به صحنه می گذاشت و طبق فرمایشات حضرت آیت الله سید علی سیستانی و رهبر فرزانه انقلاب اسلامی عمل می کرد.

وی در ادامه اظهار داشت: حکیم به امام خمینی (ره) عشق می ورزید و می خواست همان ارزش های اسلامی در جامعه عراق حاکم شود که امام خمینی (ره) به آن اشاره کرد.

شهیدی دیگر ویژگی های شخصیت آن مرحوم را چنین خلاصه کرد: آن مرحوم عالمی وارسته و بسیار مخلص و پرکار بود و تمام عمر خود را در مسیر عظمت اسلام و مسلمین طی کرد و در تبیین قانون اساسی عراق بعد از سقوط صدام، تعیین راه مبارزه با دشمنان اسلام و نیز در تأیید و تقویت ارزش های اسلامی در حکومت عراق نقش بسیار مهمی را ایفا کرد.

وی گفت: امروز نه فقط ملت غیور عراق در سوگ نشست بلکه شیعیان جهان از لبنان و عربستان الی ایران و پاکستان و در سایر نقاط جهان سوگوار و برای علو درجات آن مرحوم دعاگو هستند و با روح پرفتوح ایشان پیمان می بندند که راه ایشان را ادامه خواهند داد.

نماینده "مجلس وحدت مسلمین پاکستان" در پایان خاطرنشان کرد: "مجلس وحدت مسلمین پاکستان" این مصیبت را به محضر مبارک بقیه الله الاعظم (عج) و نایب برحق ایشان حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه ای و حوزه های علمیه عراق مخصوصاً علما و مراجع نجف اشرف و به خاندان محترم حکیم تسلیت می گوید.

یکی از سران مجلس وحدت مسلمین پاکستان تأکید کرد که حکیم به امام خمینی (ره) عشق می ورزید و عالمی وارسته و فرزانه بود که در وحدت اسلامی عراق نقش موثری داشت.

«حجت الاسلام والمسلمین محمد امین شهیدی» روحانی برجسته و از رهبران "مجلس وحدت مسلمین پاکستان" درباره درگذشت سید عبدالعزیز حکیم رئیس مجلس اعلای اسلامی عراق اظهار داشت: درگذشت سید عبدالعزیز حکیم عالم ربانی و مجاهد راه حق پس از عمری تلاش در راه اعتلای اسلام و آزادی مردم عراق بسیار اسفناک است.

روحانی برجسته اهل تشیع پاکستان افزود: بیت مرحوم آیت الله العظمی حکیم از بیوت عریق و بسیار شریف عراق و جهان تشیع بوده و هست و در راه خدمت به اسلام و اهل بیت (ع) فداکاری های بسیاری کرده اند و شهدای گران قدری در این راه تقدیم امام زمان (عج) نموده اند.

شهیدی ضمن اشاره به خدمات انقلابی و سیاسی آن شخصیت بزرگوار ابراز داشت: پس از شهادت آیت الله محمدباقر صدر و تشدید اقدامات صدام علیه شیعیان و پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، سید عبدالعزیز حکیم به همراه برادر خود شهید محمدباقر حکیم به ایران آمدند و همراه عده دیگری از علمای عراقی، سازمان «جماعت العلماء» را تأسیس کردند.

وی تصریح کرد: با گسترش فعالیت این سازمان، دفتر انقلاب اسلامی عراق تشکیل و پس از آن مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق تأسیس شد که عبدالعزیز حکیم یکی از پایه گذاران آن بود.

این روحانی پاکستانی یادآور شد: مجلس اعلا پوشش سیاسی فعالیت معارضان اسلامگرای عراقی بود، حکیم در این مجلس به عضویت شورای مرکزی آن درآمد و در طول دوران حیات این مجلس تاکنون مسئولیت های اجرایی روابط خارجی و ریاست دفتر جهادی را که کار سازماندهی و پشتیبانی گروه های پراکنده عراقی را در داخل خاک عراق داشت، برعهده داشتند.

با سخنرانی دبیر کل مجمع جهانی اهل بیت علیهم السلام برگزار شد مراسم اختتامیه نخستین جشنواره بین‌المللی جایزه بزرگ مقاومت اسلامی

ما شاهد بزرگترین پیروزی در قرن اخیر بودیم؛ هم در جنگ ۳۳ روزه و هم در جنگ ۲۲ روزه غزه، مقاومت توانست درس بسیار بزرگ و تاریخی را به قدرتهای جهانخوار و اسرائیل اشغالگر بدهد که هرگز فراموش نکند.

حجت‌الاسلام والمسلمین اختری خاطرنشان کرد: «مقاومت به تمام تصورات کسانی که کنار آمدن با اسرائیل را ترویج می‌کردند، خاتمه داد و خواری و شکست مفتضحانه‌ای را به اسرائیل داد و این خاطره باید همواره پویا باشد و زنده بماند چون ستمگران هرگز از ظلم دست بر نمی‌دارند».

رییس جشنواره مقاومت اسلامی در رابطه با انگیزه‌های برگزاری این جایزه بزرگ گفت: «تلاش رسانه‌های امپریالیستی این بود که مسأله مقاومت را نادیده ببینند، اما عده‌ای انسان خداجوی و شجاع در میان این ملت اقدام کردند تا در میان رسانه‌های سمعی بصری و یا کتاب، مقاله، فیلم، قصه، سرود و قصیده‌های مختلف جریان مقاومت را تقویت کنند و در کنار مقاومت فریاد مقاومت را در دنیا منتشر کنند. نهادهای مقدس و مردمی و فرهنگی در جمهوری اسلامی دست به دست هم دادند و این جشنواره را در اسفند سال گذشته پایه‌گذاری نمودند».

اختری با بیان اینکه این جایزه یک نماد و حرکت محسوب می‌شود، تأکید کرد: «خوشحال هستیم که افراد آزاده از کشورهای مختلف ما را تشویق کردند، در کنار ما ایستادند و از همه شما تشکر می‌کنیم که برای ارج نهادن در این اجتماع حضور یافتید. در میان کسانی که مشارکت داشتند بیش از ۶۰۰ اثر از کشورهای جهان و هزار اثر از داخل جمهوری اسلامی به دبیرخانه رسیده است و هیأت داوران پس از بررسی آثار؛ عده‌ای را برگزیده است تا جهادگران و مقاومت‌بانانند که مردم پشتیبان آنها هستند».

به غیر از دبیر کل مجمع، آقایان اسماعیل هنیه نخست‌وزیر قانونی فلسطین (از طریق ویدئو کنفرانس)، دری نجف‌آبادی عضو شورای عالی مجمع، مهدی مصطفوی (به نمایندگی از رییس جمهوری اسلامی ایران)، عبدالله الاحمر (به نمایندگی از رییس جمهوری سوریه)، جمیل الحایک (به نمایندگی از نبیه بری رییس پارلمان لبنان) و شیخ محمد یزیدک (به نمایندگی از سید حسن نصرالله دبیر کل حزب‌الله) در این مراسم سخنرانی کردند.

شایان ذکر است «نخستین جشنواره بین‌المللی جایزه بزرگ مقاومت اسلامی» به میزبانی «مؤسسه صبح قریب» و «مجمع جهانی اهل بیت (ع)» و همکاری نهادهای مختلف فرهنگی از چند ماه پیش در رشته‌های مختلف علمی، فنی، هنری و رسانه‌ای آغاز شد و روز جمعه ۲۳ مرداد ۱۳۸۸ با معرفی برندگان به کار خود پایان داد.

مشروح گزارش این مراسم و نیز آثار برتر در ویژه‌نامه‌ای در شماره آینده مجله گنجینه مجمع منتشر خواهد شد.

مراسم اختتامیه نخستین جشنواره بین‌المللی جایزه بزرگ مقاومت اسلامی با حضور علماء، مهمانانی از لبنان، سوریه و فلسطین، جمعی از سفرای کشورهای اسلامی و خارجی و سخنرانی «حجت‌الاسلام والمسلمین محمدحسن اختری» دبیر کل مجمع جهانی اهل بیت (ع) در سالن اجلاس سران کشورهای اسلامی در تهران برگزار شد.

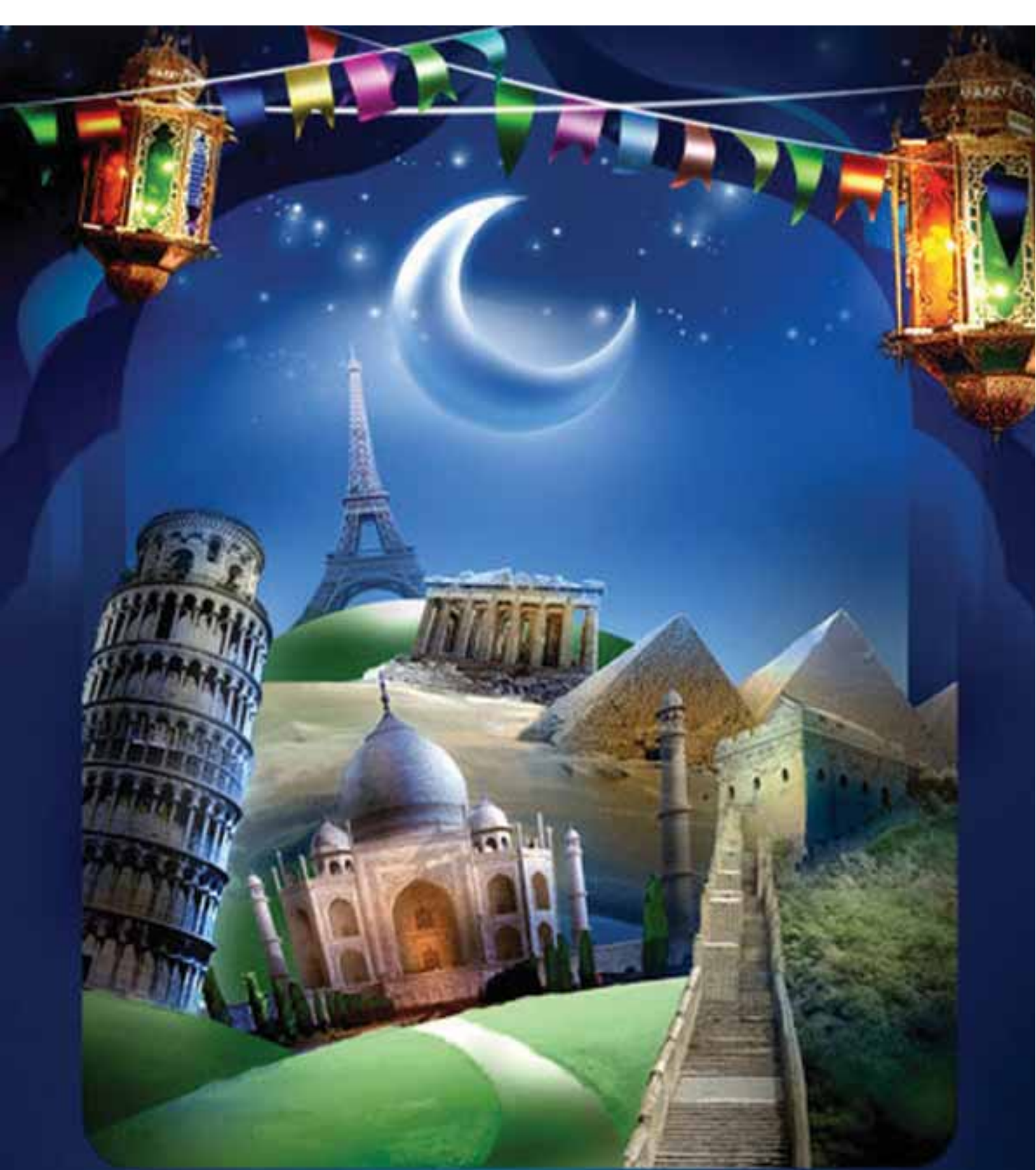

دبیر کل مجمع جهانی اهل بیت (ع) پس از خیر مقدم به میهمانان و تبریک ایام مبارک شعبان و روز ۲۳ مرداد سالروز پیروزی حزب‌الله و روز مقاومت، گفت: «این جشنواره ارج نهادن به مبارزات سالیان دراز مردم مسلمان فلسطین علیه رژیم صهیونیستی و نیز تقدیر و تشکر از همه کسانی است که در پشتیبانی از مقاومت اسلامی لبنان و فلسطین سهیم شدند و تلاش کردند تا ندای مظلومانه مردم فلسطین و لبنان به صورت ویژه در دنیا منتشر شود».

ایشان که «ریاست جشنواره جایزه بزرگ مقاومت اسلامی» را بر عهده داشت با بیان این مطلب که گروهی از جوانان مؤمن و مخلص سالیان متمادی است که با یک رژیم جعلی و دست‌نشانده که برای ادامه اشغال و زور گویی و جنایت از سوی غرب حمایت می‌شود، مبارزه می‌کنند، حمایت از مقاومت را وظیفه انسان‌های آزاده و فرزندان انقلاب اسلامی دانست و افزود: «مقاومت برگرفته از شریعت پیامبر اکرم (ص) و یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی و رهبر کبیر آن حضرت امام خمینی (ره) است و همانطور که آن امام راحل فرمودند مکتب مقاومت، برخاسته از مکتب امام حسین (ع) است».

وی با اشاره به اینکه امام حسین (ع) با خون خود مقاومت را پایه‌گذاری کرد و ایستادگی در مقابل ظلم و ستم را به همه مظلومان جهان آموخت و امام راحل آن را زنده نمود، تأکید کرد: «این مکتب شهادت و مقاومت بود که مقاومت اسلامی را در لبنان شکل داد و به دنبال آن مقاومت اسلامی در فلسطین شکل گرفت و

به کوشش:

محمد اسدی، محمود امری، محمد صادق بابایی،
 هومن پگاه مهر، سید حمیدرضا حسینی چاوشی،
 سید سجاد زعفرانچیلر، سید کاظم زعفرانچیلر،
 سعادت‌هان فتح‌الله یووا، محمد سعدی، علی سوری،
 رضا لکزایی، فرحت‌حسین مهدوی

رضایچران

□ سردبیر

رمضان جشن است

ما آدم‌های عادی و خاکستری، ماه مبارک رمضان را معمولاً با گرسنگی و تشنگی می‌شناسیم؛ علامتش هم اینکه مقیاس «سخت بودن» یا «راحت بودن» مضامنان به «دراز بودن» و «کوتاه بودن» روزهایمان است، و «گرما» و «سرمایش» کسانی که قدری هوشیاری بالاتری دارند - بالاتر از ما آدم‌های معمولی و متعارف - علاوه بر گرسنگی و تشنگی، رمضان را با محدودیت‌هایی می‌شناسند که بر گوش و زبان، و احیاناً دست و پایشان می‌زنند. پس آنها هم «رمضان سخت» و «رمضان راحت» دارند؛ به میزان مصیبت‌هایی که برای چشم بستن بر «دیدنی‌های ویژه» کشیده‌اند، و هزینه‌هایی که برای فرار از «مجلس غیبت» پرداخته‌اند. اما برای کسانی که «رمضان» را «قدر» می‌شناسند، این ماه یک جشن بزرگ است. پس گرسنگی و تشنگی آن، و مراقبه‌های مخصوص آن، نه برایشان سخت است و نه طولانی، و نه مانع شاد شدن و شاد بودن و شادی کردن... البته شادی از نوع حقیقی آن، نه مجازی و تصنعی.

***

رمضان، ماه «جشن» است؛ جشن بزرگ عبادت و بندگی، و جشن باشکوه شور و شیدایی. جشنی نه از جنس شکلات و شیرینی، و نه از روی لهُو و لودگی؛ که از سر «خلاص» و «اراده»، و از نوع گرسنگی و لب‌تشنگی. و چرا جشن نباشد، وقتی خداوند در این ماه نگاهی دوباره و از سر شوق به زمین می‌اندازد؛ و ملائکه‌اش، «شیطان»، این دشمنِ خونی انسان را، در بند و زنجیر می‌کنند؛ و درهای آسمان - برخلاف ماه‌های دیگر - در تمام شبانه روز باز است...؟ و چرا جشن نباشد، وقتی که قرآن در آن رنگ و بویی دیگر دارد؛ مثل شکوفه‌هایی لطیف، که در «بهار»شان به روی زمین و زمان لبخند می‌زنند...؟ و چرا جشن نباشد، وقتی که در نیمه آن، خداوند سبط اکبر (ع) را به خانه وحی هدیه کرد؛ که «مرج البحرين يلتقيان.. یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان»؟..

و چرا جشن نباشد، وقتی که «شب قدر» در آن است؛ که شب نزول قرآن است؛ و شب تنزل فرشتگان است؛ و شب بیعت دوباره با امام (ع) است؛ و شب نگاه به آسمان است... و بهانه ما برای جشن گرفتن و شادی کردن همین بس که با احیای این شب، به اندازه ۱۰۰۰ ماه عبادت خدا را کرده‌ایم...؟ و چرا جشن نباشد، وقتی که معده‌های خالی و لب‌های تشنه برخی از ما بهتران - حداقل برای چند روزی از سال - آنها را به یاد گرسنگی فقیران و یتیمان و بیوه‌زنان می‌اندازد...؟

و چرا جشن نباشد، وقتی که گناهانمان مثل برگ پاییزی می‌ریزد؛ اگر روزه‌دار واقعی باشیم...؟ و چرا جشن نباشد، وقتی که خدا، نه فقط بهشت و بزمش را، که «خودش» را به روزه‌دار هدیه می‌کند...؟ و رمضان اگر جشن نبود، حلولش را به یکدیگر تبریک نمی‌گفتیم و در گرامی‌داشتش، به خانه‌های یکدیگر میهمانی نمی‌رفتیم... برای شما، از هر کدام از سه دسته‌ای هستید که در بالا شمردیم، تبریکمان یکی است: جشن مضامنان مبارک

***

رمضان، جشنی جهانی است. این را می‌شود از روزها مانده به هلال، در گوشه‌گوشه جهان دید. فرقی نمی‌کند آن گوشه، سرزمینی اسلامی باشد یا دارالکفر!

و باز از آنجا که بیشتر مسلمانان جهان هم مثل ما، معمولاً آدم‌هایی عادی و خاکستری هستند و گرسنگی و تشنگی این ماه برایشان مهم است، علامت این جشن هم بیشتر در بازارها و سفره‌ها دیده می‌شود؛ با «خرماها» و «حلوها» و «شکلات‌ها» و «توج‌ها» و «هریس‌ها» و «شورباها» و «زولبیاها»!

***

در این شماره از مجله گنجینه مجمع، به مناسبت حلول این ماه زیبا، ویژه‌نامه‌ای از جشن مبارک رمضان در برخی کشورهای جهان تقدیم می‌شود. برای تدوین این ویژه‌نامه با مسلمانان و شیعیان کشورهای مختلف مصاحبه شده و در آداب و رسوم ملل گوناگون پژوهش صورت گرفته است. همچنین به این نکته باید توجه داشت که ماه رمضان و عید فطر - همچون عید سعید قربان - در کشورهای اسلامی بسیار ارج نهاده می‌شود و - برخلاف کشور ما - یک جشن واقعی و ملی است.

***

خدایا! به خاطر این ماه، به خاطر این جشن، به خاطر قرآن، به خاطر پیامبران و امامان، به خاطر چشاندن مزه فقر و حرمان، به خاطر رمضان، به خاطر شب قدر، و به خاطر «خودت»، از تو سپاسگزاریم.

اسلامی شدت افزایش پیدا می کند.

رمضان؛ با طعم ترک

با توجه به اینکه اغلب فروشگاههای اسلامی در آلمان از آن ترکیه‌ای‌ها است، می‌توان در سفره‌های ماه رمضان در آلمان طعم محصولات ترکیه ای را نیز مشاهده کرد. معمولاً تعداد مشتریان فروشگاههای اسلامی در این ماه افزایش پیدا می کنند.

غیرمسلمانان

مشتریان غیرمسلمان و آلمانی هم در این فروشگاه‌ها حضور می‌یابند و با سؤال‌هایی که درباره این ماه می‌پرسند با آن آشنا می‌شوند. برخی مراکز اسلامی هم با دعوت از غیرمسلمانان آلمانی برای شرکت در مراسم افطار، تلاش می‌کنند تا فرهنگ اسلامی خودمان را به دیگران معرفی کنند. البته همه چیز هم به خوبی و خوشی برگزار نمی‌شود و عده‌ای هم مسلمانان را بخاطر روزه گرفتن به تمسخر می‌گیرند؛ اما برخی غیرمسلمانانی که با جوانان آلمانی معاشرت دارند هم در ماه رمضان از خوردن و آشامیدن در مقابل آنها خودداری می‌کنند و به اعتقادهای دینی آنها احترام می‌گذارند.

جشن و دیدار

ماه رمضان فرصتی برای باهم بودن بیشتر خانواده‌های مسلمان در این کشور را فراهم می‌کند. از آنجایی که عده زیادی از مسلمانان آلمان را مهاجرین تشکیل می‌دهند، سعی می‌کنند در این ماه به دیدار یکدیگر رفته و به خصوص مهاجرین تنها و دور از خانواده را تنها نگذارند.

مراکز اسلامی ایرانیان

مراکز اسلامی ایرانیان نیز در آلمان در این ماه فعال بوده و میزبان صدها ایرانی هستند که از نقاط مختلف خود را برای شرکت در ضیافت الهی و قرار گرفتن در کنار هم کیشان و هموطنان خود می‌رسانند. "مرکز اسلامی هامبورگ" و "مرکز فرهنگی اسلامی ایرانیان برلین" از جمله مراکز بسیار فعال هستند که در ماه مبارک رمضان هر روز برنامه‌های ویژه و مخصوص این ماه مبارک را برگزار می‌کنند. روحانی، آموزش و ختم قرآن و قرائت دعا‌های مخصوص این ماه هر روز در این مراکز با حضور ایرانیان مشتاق برگزار می‌شود.

شب قدر

مسلمانان سنی آلمان شب بیست و هفتم را شب قدر می‌دانند. شیعیان هم در هامبورگ، کلن، برلین و ... هر سه شب قدر را گرمی می‌دارند.

عید فطر

بانزدیک شدن به پایان این ماه مسلمانان، صدقات، اموال و زکات فطریه را به مراکز اسلامی می‌دهند تا در میان مستحقان و نیازمندان توزیع شود. نماز عید هم در مراکز و مساجد برگزار می‌شود.

استقبال

آلمان اگرچه یک کشور غیر اسلامی با اکثریت مسیحی محسوب می‌شود، اما حال و هوای ماه مبارک رمضان در بین مسلمانان این کشور همانند دیگر نقاط جهان کاملاً مشهود است.

زندگی سریع ماشینی

در ماه رمضان در آلمان، زندگی اجتماعی عموم هیچ تغییری نمی‌کند و زندگی به همان سرعت و شدت ادامه دارد؛ اما کمپانی‌ها و اداراتی که کارکنان مسلمان زیادی دارند، در این ماه برایشان تسهیلاتی قابل‌میشوند که شامل تغییر شیفت کاری در کارهای دوشیفتی و اختصاص دادن زمان کوتاهی برای نماز و افطار است.

مساجد و مراکز اسلامی

چشمگیرترین فعالیت‌های مسلمانان در ماه مبارک رمضان در مساجد آلمان و مراکز اسلامی این کشور مشاهده می‌شود. طبق برخی آمارهای ارائه شده حدود ۲۵۰۰ مسجد و مرکز اسلامی در آلمان وجود دارند که فعالیت اکثر این مساجد در این ماه دو چندان می‌شود.

افطار دسته جمعی

طی ماه رمضان، اکثر مسلمانان شهرهای مختلف آلمان فرایض دینی این ماه مبارک را در کنار هم انجام می‌دهند. آنان در طول روز با حضور در مساجد شهر علاوه بر تلاوت قرآن و گوش فرا دادن به تفسیر این کتاب الهی توسط امام مسجد، هنگام اذان مغرب با حضور در کنار یکدیگر پای سفره افطار حاضر شده و پس از خواندن دعا و نیایش افطار می‌کنند.

تقویت حس اتحاد

یکی از اصلی‌ترین جنبه‌های مثبت این ماه مبارک برای مسلمانانی که در کشورهای غربی زندگی می‌کنند، تقویت حس اتحاد و همبستگی میان آن هاست. در کشور آلمان هم که از مسایل نژادی و اختلافات قومی رنج می‌برد، روزه داری، پیر و جوان، فقیر و غنی و سیاه و سفید را گرد هم می‌آورد تا پیام اتحاد و یکپارچگی را به گوش جهانیان برساند.

تغذیه

زنان مسلمان در منازل خود شیرینی‌های مخصوص این ماه همچون "کافه" و "باقلاوا" تهیه می‌کنند. در برخی مناطق و محله‌های سکونت مسلمانان و بالاخص در فروشگاههای اسلامی نیز فضای ماه مبارک رمضان با فروش محصولات مثل خرما، حلوا و برخی شیرینی‌های محلی و فروشندگانی که فریاد می‌زنند "ماه رمضان است" و "خوراکی‌های رمضان داریم" نمایان است. در این ماه فروش "گوشت قرمز و سفید حلال"، "خرما"، "حلوا" و شیرینی ترکی "گلاچ" در فروشگاه‌های

آلمان Germany

جمهوری فدرال آلمان به پایتختی شهر «برلین» یکی از

صنعتی‌ترین کشورهای پیشرو جهان است. این کشور که در قاره اروپا واقع شده از شمال با دریای شمال، دانمارک و دریای بالتیک، از شرق با لهستان و جمهوری چک، از جنوب با اتریش و سوئیس و از غرب با فرانسه، بلژیک، لوکزامبورگ و هلند هم‌مرز است. آلمان با ۳۵۷۰۵۰ کیلومتر مربع مساحت و ۸۲۵۱۵۹۸۸ نفر جمعیت، دارای ۱۶ ایالت است. این ایالت‌ها می‌توانند در برخی مسائل مستقل عمل کنند. این کشور پرجمعیت‌ترین و ثروتمندترین عضو اتحادیه اروپا نیز هست. بیش از ۳۴ میلیون مسلمان در آلمان زندگی می‌کنند که این جمعیت در شهرهای مختلف - همچون برلین، هامبورگ و کلن - اقامت گزیده‌اند. از این تعداد مسلمان، حدود ۲/۵ میلیون نفر ترکیه‌ای‌الاصل و ده‌ها هزار نفر هم ایرانی‌الاصل هستند. آنچه می‌خوانید مختصری است از حال و هوای مردم مسلمان آلمان در ماه مبارک رمضان:

فرانسه France

جمهوری فرانسه بزرگ‌ترین کشور واقع در اروپای غربی است. این کشور به پایتختی "پاریس" با کشورهای بلژیک، لوکزامبورگ، آلمان، سوئیس، ایتالیا، موناکو، آندورا و اسپانیا مرز زمینی مشترک دارد. بریتانیا نیز از طریق تونل کانال منش با فرانسه مرتبط است. مساحت این کشور ۵۵۰۰۰۰ کیلومتر مربع بوده و حدود ۶۴ میلیون نفر جمعیت دارد. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، فرانسه به ۲۲ ناحیه تقسیم شده است و از ۹۶ شهرستان (یا دپارتمان) تشکیل گردیده که زیر نظر دولت مرکزی اداره شده و تحت نظارت شورای انتخابی محلی فعالیت می‌نمایند. به این تعداد نواحی ماورای دریاها (DOM) شامل "گوادلپ"، "مارتینیک"، "گویان فرانسه" و "رئونیون"، "پلی‌نزی فرانسوی"، "کالدونیای نو"، "والیس" و ... و نیز بخشی از قطب جنوب که فرانسه مدعی آن است، افزوده می‌شوند. بیش از ۶ میلیون نفر از مردم فرانسه مسلمان هستند و ۹۴ درصد از روزه‌داران فرانسوی را جوانان زیر ۳۰ سال این کشور تشکیل می‌دهند. آنچه می‌خوانید مختصری است از حال و هوای مردم مسلمان فرانسه در ماه مبارک رمضان:

استقبال

بیش از شش میلیون مسلمان فرانسوی همچون دیگر مسلمانان جهان در آستانه فرا رسیدن ماه مبارک رمضان با پختن شیرینی‌های خاص و چراغانی کردن مساجد به استقبال این ماه مبارک می‌روند. مسلمانان و خصوصاً قشر جوان مسلمان فرانسه بی‌صبرانه در انتظار فرا رسیدن ماه مبارک رمضان هستند.

استهلال

اطلاع از زمان شروع ماه مبارک رمضان در فرانسه معمولاً از سه طریق صورت می‌گیرد:
۱. بر اساس محاسبات دولت ترکیه.
۲. از طریق اطلاعات و محاسبات که در عربستان و مصر انجام می‌شود.
۳. بر اساس بیانیه شورای فرانسوی آیین اسلام در پاریس.

روزه در سرزمین لائیک

بر اساس آماري که بتازگی منتشر شده است در کشوری که "لائسیته" رکن مهم جمهوری آن است، ۸۸ درصد مسلمانان روزه می‌گیرند که از این تعداد ۹۴ درصد از آنها جوانان زیر ۳۰ سال هستند.

تغذیه

فروش خرما و شیرینی‌های مخصوص در همه جا به چشم می‌خورد. مسلمانان فرانسه در این ماه به خوردن "کباب"، "میکس" و نوعی حلواي عربي از خرما و نخودچی، علاقه زیادی نشان می‌دهند. "چای نعنای"، "شوربا" و "کاسکی" (غذای رایج مغرب عربي که از بلغور گندم و گوشت تهیه می‌شود) نیز از جمله نوشیدنی‌ها و غذاهایی است که در هر رستوران عربي فرانسه یافت می‌شود. کباب که بیشتر به نام ترکی آن مشهور است، شبیه همین کباب برگ و چنجه ایرانی، در این اغذیه‌فروشی‌ها - با تابلوی حلال - عرضه می‌شود.

مساجد

بیش از هزار و ۶۸۵ مسجد و نمازخانه در سراسر فرانسه شمارش شده که بیش از دو سوم این مراکز معمولاً روزانه پذیرای حدود ۱۵۰ مسلمان است. از این میان حدود ۲۰ مسجد تا هزار نفر را در خود جای می‌دهند و ۴۵ باب مسجد نیز ظرفیت گنجایش بین ۵۰۰ تا هزار نفر را دارند.

افطار در مسجد

در مسجد پاریس و سایر مساجد فرانسه رمضان ماه همگرایی و همبستگی است. در این ماه غالب مسلمانان محله به نماز جماعت می‌روند و بطور معمول با آب، چای، شیرینی، خرما و گاه آش، شوربا و غذای گرم از افراد بی‌خانمان و فقرا پذیرایی می‌شود. برخی از روزه‌داران پس از صرف افطار و نماز به جمع قلیان کشان می‌پیوندند که اخیراً استعمال آن در فرانسه بسیار مرسوم شده

است. البته افطار تنها منحصر به مسلمان روزه‌دار نیست و همه می‌توانند از آن بخورند. چنانکه در کنار متروی "کریمه" در پاریس، تابلوی "شوربا برای همه" نشان می‌دهد.

قرآن کریم

از جمله برنامه های خاص ماه مبارک رمضان در فرانسه می‌توان به ختم قرآن و نماز مستحبی در مساجد اشاره کرد.

نشست‌های مذهبی

برگزاری همایش‌های مذهبی، تفسیر قرآن، شرح احادیث، اخلاق و تاریخ اسلام از جمله نشست‌هایی است که در این ماه از سوی انجمن‌ها و مراکز اسلامی برگزار می‌شود.

رسانه

رادیوهای مسلمانان فرانسه همچون "رادیو شرق" و "رادیو بور" در این ماه برنامه‌های ویژه برای شنوندگان پخش می‌کنند و با پخش تلاوت قرآن، موعظه و اخبار ویژه این ماه، وظیفه آگاهی رسانی به جامعه مسلمان فرانسه را انجام می‌دهند.

حسینیه شیعیان

"حسینیه بینو" یک محل مسکونی که متعلق به سفارت جمهوری اسلامی ایران در پاریس است یک دهه پیش جهت استقرار کنسول‌گری خریداری شده بود، ولی به دلیل مخالفت "سارکوزی" که در آن زمان شهردار منطقه "بینو" بود، این کار اجرایی نشد. از آن زمان، این محل به برگزاری مراسم مذهبی ایرانیان و پیروان مذهب اهل‌بیت(ع)، بویژه در ایام محرم، ماه مبارک رمضان، و ایام فاطیمه، اختصاص داده‌اند.

امور خیر

مسلمانان فرانسه با ایجاد صندوق کمک‌های خیریه به قشر مسلمانان فرانسه کمک کرده و هدایایی نیز برای کمک به خانواده‌های مسلمان و گاه حتی خانواده‌های نیازمند غیرمسلمان تهیه می‌کنند.

برنامه‌های هنری و نمایشگاهی

مسلمانان فرانسه هم مانند دیگر مسلمانان ساکن غرب، از این ماه به عنوان فرصتی طلایی برای آشنا کردن غیرمسلمانان با دین اسلام استفاده می‌کنند. مسجد پاریس هر سال به برگزاری نمایشگاه کتاب همت می‌کند که غالب ناشرین مسلمان و عرب در آن شرکت می‌کنند. بازار کتاب با تخفیف، مهر و جانماز، تسبیح، عطر، نوار و لوح‌های فشرده صوتی تصویری مذهبی و سایر مایحتاج ویژه رمضان نیز در طول این ماه پرطرفدار است. اجرای موسیقی عرفانی در رستوران‌های مسلمانان پاریس نیز بهانه‌ای است تا غربی‌ها نیز در شب‌های رمضان برای گوش سپردن به موسیقی و آشنایی با فرهنگ مسلمانان فرصتی پیدا کنند.

توسط مساجد اسلامی برای تعداد کثیری از افراد پست می‌شود.

تغذیه

در ماه مبارک رمضان، غذاهای عربی فروش ویژه‌ای پیدا می‌کنند و مسلمانان سوئد از ملیت‌های مختلف، از غذاهای مخصوص عرب‌ها برای این ماه استفاده می‌کنند. در هنگام افطار، غذاهای لذیذ و کلوچه‌های خوشمزه به همراه نوعی سوپ سبزیجات در رستوران‌های عربی مشتریان فراوانی دارد.

برنامه‌های مرکز اسلامی

مرکز اسلامی امام علی (ع) در شهر استکهلم، نقطه تمرکز مراسم و تجمع شیعیان این کشور است. این مرکز در طول ماه مبارک رمضان هر شب برنامه‌های ویژه‌ای - از جمله قرائت قرآن، سخنرانی، و قرائت دعای افتتاح - دارد.

یکی از برنامه‌های آینده این مرکز، همکاری رسانه‌ای است. با توجه به آزادی و امکان پخش برنامه‌های اسلامی از طریق تلویزیون‌های خصوصی و دولتی، مرکز اسلامی سوئد درصدد است تا برنامه‌های متنوع اسلامی تولید و از این شبکه‌ها پخش نماید.

شب قدر

مساجد مسلمانان در شب قدر بسیار پررونق است. مسجد شیعیان استکهلم و مرکز امام علی (ع) در این شب‌ها، میزبان حدود ۴ هزار نفر از مسلمانان است که برای دعا و عبادت گرد هم می‌ایند. اهل تسنن سوئد هم شب ۷۲ ماه مبارک رمضان را شب قدر می‌گیرند.

مجالس خانگی

به غیر از استهلم، شیعیان و مسلمانان شهرهای دیگر هم مراسم شب قدر را برپا می‌کنند. اگر در آن شهر مسجد نباشد گاهی یکی از افراد بانی می‌شود و مراسم را در منزلش برگزار می‌نماید.

رمضان مسیحیان سوئدی

برخی از مسیحیان سوئد هم روزه می‌گیرند! مطابق این سنت، آنها در یک ماه از سال، اقدام به نخوردن گوشت می‌کنند و معتقدند که این امر به سلامتی بدنشان کمک می‌کند.

عید فطر

حدود ۵ هزار نفر از شیعیان سوئد برای اقامه‌ی نماز عید فطر به مسجد امام علی (ع) در استکهلم می‌روند و یکی از باشکوه‌ترین نمازهای سال بر پا می‌شود؛ تا جایی که موجب حیرت کلیساهای اطراف آن می‌گردد. اهل سنت هم نماز عید را در مراکز خود اقامه می‌کنند.

استقبال

با نزدیک شدن ماه مبارک رمضان، مسلمانان این کشور نسبت به اجرای دستورات اسلامی، دقت بیشتری پیدا می‌کنند. آنان با این آمادگی به استقبال این ماه مبارک می‌روند.

استهلال

اگرچه به علت هوای همیشه ابری و بارانی سوئد، امکان استهلال سنتی برای مسلمانان این کشور وجود ندارد اما مراکز نجومی و دولتی این کشور، حلول ماه‌های جدید را رصد و اعلام می‌کنند. برخی مسلمانان مهاجر هم - بسته به مذهب یا ملیتشان - از محاسبات نجومی کشورهای عربستان، ایران و مصر تبعیت می‌نمایند.

روزی ۲۰ ساعته

همه ما شنیده‌ایم که در قطب، شش ماه شب است و شش ماه روز. یکی از مشکلات مسلمانان ساکن در کشورهای نزدیک به قطب همین مسأله است.

امسال به علت تقارن ماه مبارک رمضان با فصل تابستان، روزها در سوئد به ۰۲ ساعت می‌رسد که هر چه به طرف شمال (قطب) حرکت کنیم روزها طولانی‌تر می‌شود. این امر گرفتن روزه را طاقت‌فرسا می‌کند. البته در زمستان هم روزها تنها ۴ ساعت است که تلاقی این را درمی‌آورد!

مناطق بدون غروب

در بعضی از مناطق، روزهای بدون غروب هم وجود دارد. در باره نماز و روزه و اوقات شرعی این مناطق، دو نظر فقهی وجود دارد: ۱. مطابق نظر برخی علمای شیعه، ساکنان این مناطق باید با توجه به افق نزدیک‌ترین منطقه‌ی دارای غروب، روزی خود را بگیرند و نماز خود را به جای آورند. ۲. مطابق نظر گروه دیگری از علماء، مسلمانان این مناطق باید مطابق افق شهرهای متعارفی که شب و روز تقریباً مساوی دارند (مانند مکه و مدینه) عمل نمایند.

زمان افطار و سحر

در سوئد، دانستن زمان دقیق سحر و مغرب به دلیل نوسان زیاد اوقات شرعی بین دو روز سخت و لازم است. مسلمانان سوئد به چند طریق را تشخیص می‌دهند:

۱. با استفاده از شبکه جهانی جام جم.
۲. با استفاده از برنامه شبکه‌های ماهواره‌ای عربی.
۳. با استفاده از تعداد محدودی رادیوی فارسی یا عرب‌زبان که فقط در این ماه اقدام به پخش اذان می‌کنند.
۴. با استفاده از برگه اوقات شرعی که هر ماه

سوئد Sweden

پادشاهی مشروطه سوئد کشوری است در شمال اروپا در شبه‌جزیره اسکاندیناوی. این کشور از غرب با کشور نروژ، از شمال شرق با کشور فنلاند، از شرق با خلیج بوتنیا، از جنوب شرقی با دریای بالتیک و از جنوب غربی با کشور دانمارک همسایه است. سوئد با مساحت ۴۴۹۹۶۴ کیلومتر مربع، سومین کشور بزرگ اروپا است. جمعیت سوئد حدود ۱۰ میلیون نفر است که تقریباً ۸ میلیون نفر آن را سوئدی‌ها تشکیل می‌دهند. مردم سوئد همراه با مردمان نروژ، ایسلند و دانمارک از تبار وایکینگ‌ها هستند. بیشتر جمعیت سوئد در جنوب این کشور مستقر هستند و بیش از ۸۵ درصد آنها شهرنشین هستند. کشور سوئد از حکومت مشروطه برخوردار بوده و دولت به شکل پارلمانی اداره می‌گردد. پادشاه در این کشور مقامی تشریفاتی است و کشور توسط نخست‌وزیر اداره می‌شود. زبان سوئدی از خانواده زبان‌های هند و اروپایی شاخه ژرمنی است و با زبان‌های نروژی و دانمارکی نزدیکی دارد. پس از مسیحیت، اسلام دومین دین سوئد محسوب می‌شود و نیم میلیون از جمعیت ۹.۲ میلیونی این کشور را تشکیل می‌دهد. سیصد هزار نفر از این مسلمانان، سنی و دویست هزار نفر شیعه هستند. به غیر از سوئدی‌های مسلمان، ملیت‌های ایرانی، عراقی، لبنانی و اتیوپیایی بیشترین مسلمانان سوئد را تشکیل می‌دهند. آنچه می‌خوانید مختصری است از حال و هوای مردم مسلمان سوئد در ماه مبارک رمضان:

استقبال

ماه رمضان در ترکیه و در میان مسلمانان این کشور از اهمیت خاصی برخوردار است و مردم مسلمان ترکیه همگام با سایر مسلمانان جهان با شور و شغف به استقبال این ماه پربرکت می‌روند. آنان از قبل از شروع ماه رمضان به تزئین خیابان‌ها و مساجد می‌پردازند و با چراغانی کردن مساجد و گذرها، آمدن ماه رمضان را به یکدیگر تبریک می‌گویند. در این میان زینت دادن خانه‌ها نیز یک عادت هر ساله است.

سرانجام هنگامی که هلال ماه مبارک رمضان دیده شد مشک، گلاب و عنبر را در گوشه خانه خود می‌ریزند.

اعتقادات مردم

مسلمانان ترکیه معتقدند که ماه رمضان، برکت و خیر را در سفره‌های آنان افزایش می‌دهد. آنان عقیده دارند که حتی اگر در بدترین شرایط اقتصادی باشند، خداوند به پیم و برکت این ماه عزیز درهای خیر و نعمت خود را به روی آنان می‌گشاید.

اطعام

برنامه‌های دینی ترکیه در این ماه بسیار زیاد است؛ که گستراندن سفره‌های رایگان با هدف جمع کردن مردم و شرکت آنها در شادی روزه، یکی از آنهاست. شهرداری‌های شهرهای بزرگ ترکیه و برخی تشکل‌های خیریه و افراد نیکوکار، در این شب‌ها چادرهای افطاری بر پا و در این چادرها افطاری رایگان توزیع می‌کنند. در محلات فقیرنشین شهرها نیز بسته‌های حاوی مواد غذایی توزیع می‌شود. کباب ترکی، کافه، باقلوا، پیده و گلاچ غذاها و شیرینی‌های ترک‌ها در این ماه است.

بیداری برای سحر

هنگام سحر، علاوه بر بایگ مناجات مساجد، بر اساس عادت دیرینه و قدیمی سحرخوانان به خیابان‌ها و کوچه‌ها آمده و برای بیدار کردن مسلمانان جهت خوردن سحری و اقامه نماز آواز سر می‌دهند.

قرآن صبحگاهی

مسلمانان ترکیه بعد از اقامه نماز صبح به قرائت قرآن می‌پردازند. قرائت و بعضاً تفسیر قرآن در این ماه در مساجد پر شمار ترکیه بسیار رواج دارد.

مسجد

مساجد ترکیه در این ماه از ازدحام بیشتری نسبت به ماه‌های دیگر برخوردارند؛ بویژه مساجد بزرگ و معروف که مسلمانان ترکیه سعی می‌کنند از مناطق مختلف به آنها بروند و نماز را در این مساجد باشکوه به جماعت به جای آورند.

محافل ادبی و هنری

مردم مسلمان ترکیه به ماه رمضان بسان یک جشن ملی می‌نگرند. برگزاری محافل ادبی و هنری هم یکی دیگر از برنامه‌های این جشن است. در این ماه در برخی از رستوران‌های ترکیه شب شعر دینی، هنرهای نمایشی و موسیقی انجام می‌شود.

نمایشگاه بزرگ کتاب

با شروع ماه مبارک رمضان، نمایشگاه بزرگی از کتاب‌های اسلامی در استانبول برگزار می‌شود که تا پایان این ماه ادامه دارد. فعالیت‌های این نمایشگاه هر روز پس از نماز مغرب آغاز می‌شود و روزانه هزاران نفر از آن دیدن می‌کنند. در یک سوی نمایشگاه مکانی برای افطاری یا غذاهای پس از افطاری وجود دارد.

تلویزیون

در این ماه برخی از شبکه‌های تلویزیونی ترکیه نیز با تدارک دیدن برنامه‌های خاص، اقدام به پخش برنامه‌های احکام و سریال‌های اسلامی قبل از افطار و هنگام سحر می‌کنند. قرائت قرآن و برنامه‌های تواشیح نیز از این شبکه‌ها در طی این ماه پخش می‌شود.

پاسخ‌گویی دینی

سازمان امور دیانت ترکیه برای پاسخگویی به نیازهای دینی مردم در این ماه، برنامه فوق‌العاده‌ای در نظر می‌گیرد و از طریق مستقیم، تلفنی، دورنگار و شبکه اینترنت به پاسخ‌گویی سوالات مردم می‌پردازد.

روزه‌خواری

اگر چه دولت ترکیه در این ماه هیچ محدودیت عمومی برای خوردن و آشامیدن ایجاد نمی‌کند با این حال روزه خواری قبیح خاص خود را در بین مردم دارد.

عید فطر

عید سعید فطر در ترکیه بسیار مورد توجه است و پس از عید قربان دومین عید رسمی ترکیه و به مدت سه روز تعطیل رسمی است. این عید در ترکیه "عید رمضان" نام دارد. همچنین به دلیل مصرف زیاد شیرینی و آبنبات در این روز - بخصوص برای هدیه دادن به کودکان - به "شکر بایرامی" یا "عید شکر" هم معروف است.

در عید فطر دید و بازدید خویشان و دوستان و آشنایان، زیارت اهل قبور و پوشیدن لباس‌های نو مرسوم است. نماز عید فطر نیز با شکوه تمام و با حضور برخی سران سیاسی و دولتی ترکیه در مساجد سراسر کشور برگزار می‌شود.

ترکیه Turkey

جمهوری ترکیه کشوری اوراسیایی است که بخش بزرگ آن در جنوب غرب آسیا و بخش کوچکی از آن در جنوب شرق اروپا قرار دارد. این کشور در شرق با ایران، آذربایجان، ارمنستان، و گرجستان؛ در جنوب شرقی با عراق و سوریه و در شمال غربی با بلغارستان و یونان همسایه است. همچنین با دریاهای سیاه، مرمره، اژه و مدیترانه مرز آبی دارد. ترکیه با نام امپراتوری عثمانی در چند سده گذشته، بخش‌های بزرگی از خاورمیانه و بالکان را در دست داشت؛ تا اینکه پس از جنگ جهانی اول و فروپاشی امپراتوری عثمانی، جمهوری ترکیه در سال ۱۹۲۳ تأسیس شد و امروز ترکیه ۷۸۳،۶۵۴ کیلومتر مربع مساحت و حدود ۷۲ میلیون نفر جمعیت دارد. حدود ۷۵ درصد مردم ترکیه، سنی و بقیه پیروان مذاهب و ادیان دیگر هستند. اکثریت قریب به اتفاق این درصد را شیعیان و علویان تشکیل می‌دهند. با اینکه حکومت ترکیه لائیک است ولی بسیاری از مردم به دین اسلام پایبند هستند و عید فطر و عید قربان در این کشور تعطیل رسمی است. آنچه در پی می‌آید گزارشی است از آداب و رسوم مردم ترکیه در ماه مبارک رمضان:

"صینه" انجام می دهند؛ تا این ماه را برای خود خاطره انگیزتر کنند.

امنیت

اینک آرامش نسبی در این کشور حکمفرما شده و مسلمانان این کشور می توانند برای افطاری نزد خانواده، دوستان و بستگان خود بروند؛ در مساجد نماز اقامه کنند؛ و بسیاری از سنت ها و آداب و رسومی را که طی سال های گذشته به علت وضعیت ناامنی انجام نمی دادند، امسال انجام دهند. ماه مبارک رمضان در عراق معمولاً ماه امنیت و آسایش است؛ گرچه بعضی های مزدور و تکفیری های سرسپرده حتی حرمت این ماه را هم نگاه نمی دارند و هرگاه فرصت کنند به وسیله ماشین های بمب گذاری شده و انفجار و خونریزی های به ناحق این حرمت را می شکنند.

شب قدر

شب قدر از شب های بسیار مهم در عراق است. شیعیان سه شب را به احتمال شب قدر اعیاء می گیرند و در آنها با خواندن قرآن، ادعیه و زیارت امام حسین (ع) شب زنده داری می کنند.

زیارت نجف و کربلا

زیارت حضرت سیدالشهداء (ع) نیز - مانند بقیه خیرات و عبادات - در این ماه فضیلت بیشتری دارد. در اعمال مخصوصه شب های قدر هم تأکید فراوانی بر زیارت امام حسین (ع) شده است؛ لذا جمعیت انبوهی این شب را در کربلا می گذرانند طوری که در این شب ها جای خالی در کربلا باقی نمی ماند.

زیارت نجف اشرف هم حال و هوای ویژه ای دارد چرا که ایام شهادت و ضربت خوردن امیرالمؤمنین علی (ع) نیز در همین شب ها واقع می شود.

عید فطر

عید فطر در عراق با شکوه و اهمیت بسیار بیشتری نسبت به ایران برگزار می شود. این عید به مدت سه روز تعطیل رسمی است و مردم از چند روز قبل برای آن آماده می شوند. آنها لباس جدید می خردند و غذای مناسب آماده می کنند تا در روز عید به میهمانان تقدیم کنند. مردم عراق نوعی کیک که آن را "کلیچه" می نامند برای این عید می پزند و جشن و شادی همگانی به راه می اندازند.

از مهم ترین برنامه های عید فطر برگزاری نماز عید فطر است. بعد از نماز هم به دیدار یکدیگر می روند و بزرگ ترها به کوچک ترها عیدی می دهند. خیابان ها شلوغ است و مردم در حال رفت و آمد هستند. بچه ها هم بازی های مخصوصی در این روزها دارند. همچنین مردم فطر به رانیز به فقرا می دهند. مسافرت های زیادی در این سه روز انجام می شود.

استقبال

ماه مبارک رمضان، ماهی مقدس و مهم در عراق است و عموم مردم این کشور حرمت این ماه را نگاه می دارند. عراقی های ساکن پایتخت قبل از فرا رسیدن ماه مبارک رمضان به بزرگ ترین بازار قدیمی بغداد می روند و لوازم مورد نیاز در این ماه را خریداری می کنند.

بیدار شدن برای سحر

از شب اول این ماه تا آخرین شب آن، نزدیک زمان سحر، افرادی در شهر می گردند و با کوبیدن بر طبل، روزه گیران را برای خوردن سحری بیدار می کنند.

تغذیه

از مهم ترین خوراکی های خاص مردم عراق در ماه رمضان، "باقلا" و "زولبیا" است که مردم در این ماه تناول می کنند. سوپ در افطاری هم طرفدار زیادی دارد که اغلب قبل از صرف غذا مصرف می شود. خرما نیز از غذاهایی است که حتما باید در سفره وجود داشته باشد.

اطعام

با آغاز ماه مبارک رمضان خانواده های عراقی با در دست داشتن سینی های غذا به مساجد می روند تا غذای خود را با روزه داران یا نیازمندان تقسیم کنند.

مساجد

مساجد عراق در این ماه، شاهد حرکت پر جنب و جوش مردم است؛ زیرا غیر از نماز، برنامه های دینی و فرهنگی مختلفی دارد.

تحول پس از صدام

مساجد عراق در چند سال اخیر شاهد تحولات مهمی بوده اند. پیش از این و در دوران «صدام حسین معدوم» برنامه های خاصی در مساجد نبود؛ زیرا رژیم بعث مخالف اسلام، مسجد و امور مذهبی بود و اجازه نمی داد چنین کارهایی انجام بگیرد. سرپیچی، حتی ممکن بود به قیمت کشته شدن یا زندانی شدن تمام شود.

تلویزیون

در کشور عراق هم برنامه های تلویزیون با ماه های دیگر متفاوت است. برنامه های قرآنی، دعا و سریال های متفاوت، جزئی از برنامه های تلویزیون در این ماه است.

البته متأسفانه برخی از برنامه ها - همچون برنامه های پرداختن به غذاها و پخت و پز - در واقع منافی هدف اصلی ماه رمضان است.

بازی های کودکان

کودکان عراقی نیز در این ماه بازی های مختلف و قدیمی به نام های "ماجینه"، "محییس" و

عراق Iraq

جمهوری اسلامی عراق کشوری در جنوب غربی آسیا است به پایتختی شهر "بغداد". این کشور از جنوب با عربستان سعودی و کویت، از غرب با اردن و سوریه، از شرق با ایران و از شمال با ترکیه همسایه است.

پهنای عراق ۴۳۸،۳۱۷ کیلومتر مربع و جمعیت آن - طبق آمار ۱۳۸۶ - حدود ۳۰ میلیون نفر است. حدود ۷۵ درصد مردم عرب، ۲۰ درصد کرد و ۵ درصد آشوری، ترکمن و سایر اقوام هستند. عراق، علیرغم تمدنی کهن، تاریخی پر فراز و نشیب و مملو از خشونت، ترس، دیکتاتوری و خونریزی داشته است و تنها از زمان اشغال به وسیله آمریکا و هم پیمانانش، بیش از یک میلیون تن عراقی در پی حملات اشغال گران، خشونت های فرقه ای و جنگ های داخلی کشته شده اند.

حدود ۶۰ درصد مردم عراق شیعه، ۳۸ درصد سنی و ۲ درصد مسیحی و پیروان سایر ادیان هستند. عراق محل زندگی، شهادت و غیبت شش امام شیعه است و شهرهای نجف، کربلا، کاظمین و سامرا زیارتگاه مسلمانان جهان است.

با تشکر از «آقای دکتر احمد فاضل السعدی» آنچه می خوانید نگاهی کوتاه است به آداب، رسوم و حال و هوای مردم عراق در ماه مبارک رمضان:

اردن Jordan

پادشاهی اردن هاشمی کشوری است در جنوب شرق آسیا به پایتختی "عمان" که با سوریه، عراق، عربستان و فلسطین همسایه است.

مساحت این کشور ۹۲,۳۰۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۵/۸ میلیون نفر است که اکثریت آنها مسلمان هستند

اغلب جمعیت اردن از نسل اعراب بدوی هستند یا اصلیت قومی نژادی دارند که ۴۰ درصد جمعیت اردن را به خود اختصاص می دهد. ۵۵ درصد جمعیت اردن نیز از اصل و تبار فلسطینی هستند که بیشترشان پس از جنگ اعراب و اسرائیل در سال های ۱۹۴۸ و ۱۹۶۷ به عنوان پناهنده به اردن وارد شده و در آنجا تابعیت اردن را پذیرفته اند.

آنچه می خوانید مختصری است از حال و هوای مردم مسلمان اردن در ماه مبارک رمضان:

استقبال

ماه مبارک رمضان در اردن همچون دیگر کشورهای اسلامی از لحاظ مذهبی، اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی از ماه های دیگر ممتاز بوده و به عنوان یک ماه بی همتا در زندگی مردم این کشور به شمار می رود. اما شاید وجه مشخصه ماه رمضان اردن با دیگر کشورها در نحوه استقبال از آن باشد.

مردم اردن از حدود یک هفته قبل از آغاز این ماه مبارک از لحاظ مذهبی، روانی و مادی از جمله اصلاح، بازسازی و تمیز کردن مساجد محله و آذین بندی در ورودی خانه ها و پنجره آپارتمان های خود به چراغ ها یا فانوس هایی با شکل آیاتی از قرآن کریم و یا شکل هلال ماه و ستاره به استقبال ماه مبارک رمضان می روند. با گذشت زمان، تنوع در انواع تزئین افزایش یافته و اجناس و دکورهای بسیاری به این مناسبت ساخته شده است.

در ده سال اخیر استقبال از ماه مبارک رمضان، تزئین خیابان ها و آذین بندی آنها افزایش چشمگیری نیز یافته است و علاوه بر ورودی منازل، کوچه ها هم با ریشه های چراغ، لامپ و فانوس زینت می یابند.

این چراغ ها و آذین ها تا پس از عید سعید فطر باقی می ماند.

اطعام

مردم اردن در این ماه به صله رحم، دید و بازدید، اطعام و برپایی سفره های افطاری میان افراد جامعه نیز می پردازند.

تغذیه

خانواده های روزه دار اردنی عادت دارند برای افطاری و سحری خود و یا دعوت های افطاری که برپا می کنند در هر روز از روزهای ماه مبارک رمضان انواع و اقسام خوراکی ها، غذاها، شیرینی ها و شربت های متنوع را در سفره خود بگذارند.

انواع غذاهای مرتبط با ماه رمضان - یعنی انواع "حلوها"، "شکلات"، "خرما" و "نوج" - با ویژگی های خاص ماه رمضان مانند شکل ماه و ستاره تزئین می شوند.

اضافه حقوق

کارمندان دولت و اکثر شرکت ها این ماه زودتر

حقوق و همچنین پاداشی حدود صد دیناری (هر دینار ۴۳/۱ دلار) مخصوص ماه مبارک رمضان را دریافت می کنند.

ساعات کار رسمی

ساعت کار ادارات دولتی در این ماه دو ساعت کسر می شود؛ یک ساعت از شروع و یک ساعت از پایان. یعنی ساعت کار رسمی از ساعت ۹ صبح آغاز می گردد و تا ۱۴ ادامه می یابد.

مجازات روزه خوری

وزارت کشور اردن در اطلاعیه ای اعلام کرده است که در این ماه خجسته رستوران ها و غذاخوری های عمومی در طول روز حق ارایه غذا به مشتریان نداشته و هر کسی که در روز مشاهده شود که در اماکن عمومی مواد غذایی و نوشیدنی می خورد تا بعد از تعطیلات عید سعید فطر زندانی خواهد شد.

تلویزیون

کانال های تلویزیونی اردن هم مثل ایران در این ماه فیلم ها و سریال های مخصوص ماه مبارک رمضان را تهیه و پخش می کنند. این فیلم ها در بین مردم این کشور بسیار طرفدار دارند.

امور خیریه

هر ساله و پیش از فرا رسیدن ماه مبارک رمضان، افراد خیر و ثروتمند، جمعیت های خیریه، بیشتر هتل های پنج ستاره، شرکت ها، کارخانه ها و به علاوه وزارت اوقاف و کمیته های زکات در اردن به توزیع بسته های حاوی مواد غذایی و مواد مصرفی برای مصرف در ماه مبارک رمضان بین خانواده های فقیر، مستمند، افراد یتیم و بی سرپرست در سراسر اردن مبادرت می نمایند.

تدابیر امنیتی!

عجیب اینکه در طی ماه رمضان در اردن به طور متوسط ۷۰ درصد به تصادفات رانندگی اضافه می شود لذا پلیس جزواتی را بین رانندگان پخش می کند و از آنها می خواهد که امنیت حمل و نقل را رعایت کنند.

عید فطر

عید فطر در اردن هم بسیار مهم است؛ بطوریکه معمولاً از سوی دولت بین ۳ تا ۴ روز تعطیل رسمی اعلام می شود.

مردم پس از صرف سحری به مساجد می‌روند و نماز را به جماعت می‌خوانند. نماز مغرب و عشا هم در دو وقت جداگانه خوانده می‌شود. برخی از افراد هم بعد از نماز عشا تا صبح در مسجد می‌مانند. در مساجد جلسات ختم و آموزش قرآن هم وجود دارد.

سحر

معمولاً حدود یک ساعت و نیم قبل از نماز صبح، همه - حتی کوچکترها - از خواب بیدار می‌شوند. یمنی‌ها برای وعده سحر، غذای گرم آماده می‌کنند. فول و آب‌میوه هم از غذاهای معمول سحر است.

افطار

قبل از افطار هر کسی با غذای خود به مسجد می‌رود و هنگام افطار همگی در حیات تمیز پشت مسجد مشغول خوردن افطاری می‌شوند و بعد از ۱۰ دقیقه نماز مغرب می‌خوانند و به منزل برمی‌گردند. بعد از آن هم، سفره شام آماده می‌شود و با هم شام می‌خورند و یک ساعت و نیم بعد، دوباره اذان می‌گویند و نماز عشا را می‌خوانند.

تلویزیون

همانطور که خواندید، معمولاً در این ماه کارهای آزاد نیمه‌تعطیل است و بچه‌ها هم به مدرسه نمی‌روند. لذا برنامه کل شبکه‌ها مخصوص رمضان می‌شود. رسانه‌ها بهترین سریال‌ها و برنامه‌های تفریحی را برای رمضان نگه می‌دارند و با هم رقابت می‌کنند. مردم روزها استراحت می‌کنند و شب‌ها به دیدن این برنامه‌ها می‌پردازند.

مراسم اهل‌بیتی

در یمن فقط "عید غدیر" را جشن می‌گیرند و از سایر مراسم و مناسبت‌ها فقط علما و فرهنگیان زیدی‌مذهب اطلاع دارند. حتی در شب‌های اعیان هم خبری نیست؛ چون از اهل بیت - علیهم السلام - چیزی ندارند و نمی‌دانند که چه باید انجام شود.

شب قدر

زیدی‌ها اعتقاد دارند که یکی از شب‌های فرد در ۱۰ شب آخر این ماه، شب قدر است، لذا در این شب‌ها نماز و دعای بیشتری می‌خوانند.

عید فطر

مردم در این عید بهترین لباس خود را می‌پوشند و به دیدن خانواده و دوستان می‌روند. نماز عید هم در صحرایی بزرگ برگزار می‌شود. فطریه را هم در راه رفتن به نماز هر کسی به دلخواه خود به کسی می‌بخشد. متأسفانه یکی از نکات منفی زیدی‌ها که فرهنگ شده این است که فقط مردها و بچه‌ها می‌توانند در نماز عید فطر شرکت کنند و زن‌ها حق رفتن به مسجد و نماز عید را ندارند.

استقبال

تمام اعضای یک خانواده و فامیل‌ها - اگر در شهرها یا کشورهای دیگر کار می‌کنند - همه قبل از ماه مبارک رمضان به محل اصلی زندگی خود پیش بزرگ فامیل برمی‌گردند و دور هم جمع می‌شوند. پس این ماه مبارک با دید و بازدید فامیل و شادی آغاز می‌شود. بسیاری هم به نطافت خانه‌ها می‌پردازند و محله خود را به سبک سنتی می‌آریند. در بسیاری از روستاها مردم خانه‌های خود را با گچ و حنا رنگ می‌زنند.

استهلال

مردم یمن قبل از ماه رمضان در جلوی مساجد جمع می‌شوند. بعد مسؤول اعلام حلول ماه رمضان در زمان معین حلول ماه را تبریک می‌گوید. سپس از گلدسته‌های مساجد، رادیو و تلویزیون صدای اذان برمی‌خیزد و آغاز ماه رمضان را جشن می‌گیرند و سرودهای دینی را که از ماه‌ها پیش آماده کرده بودند، از طریق بلندگوهای مساجد می‌خوانند.

رمضان؛ یک جشن واقعی در یمن

مردم یمن معمولاً در طول سال زحمت می‌کشند و در ماه مبارک رمضان محصول کار خود را به طور کامل خرج می‌کنند. ماه رمضان برای آنها ماه جشن، تفریح و استراحت کردن است. زمان کار کارمندان رسمی در این ماه به ساعت ۱۰ تا ۱۵ تغییر می‌کند و ساعت کارهای غیر اداری نیز از ساعت ۲۱ تا ۱ بامداد است. این ایام فرصتی برای مرخصی کارمندان به شمار می‌رود.

تغذیه

تنوع غذایی مردم یمن در رمضان بیشتر می‌شود و سفره‌ها در این ایام از غذاها و نوشیدنی‌های زیادی برخوردار است. همچنین "میزان چرب و چیلی شدن" غذاها هم بیشتر می‌شود؛ یک دوغ خاص که به روش مخصوصی درست می‌شود و نیز یک شربت خاص قرمز رنگ هم به عنوان نوشیدنی تهیه می‌شود. یمنی‌ها غذاهای مخصوصی در این ماه دارند. "شفوت" که از نان خاص و ماست تهیه شده، "شربه" که از گندم با شیر و شکر یا گوشت ساخته شده، "کبسه"، "سلته"، "عصیده"، "سوسی"، "بنت صحن"، "روائی"، "کنافه"، "عوامه"، "قطائف"، "شعوبیه"، "بسبوسه" و "باقلاوا" از جمله غذاها و شیرینی‌های این ماه است. خلاصه مردم آنقدر به خود می‌رسند که احساس روزماری ندارند!

یمن؛ کشور گنبد‌ها

کشور یمن به کشور گنبد‌ها مشهور است؛ چراکه در هر نقطه از کشور - شهرها و روستاها - تعداد فراوانی مسجد وجود دارد.

یمن Yemen

در ۲۲ ماه مه ۱۹۹۰، جمهوری عربی یمن (یمن شمالی) و جمهوری خلق دموکراتیک یمن (یمن جنوبی) با یکدیگر متحد شدند و نام **جمهوری یمن** را برای خود برگزیدند. جمهوری یمن در جنوب غربی قاره آسیا واقع شده است، ۲۳ میلیون نفر جمعیت و ۵۲۷,۹۶۸ کیلومتر مربع وسعت دارد و پایتخت آن شهر صنعا است. یمن از شمال با عربستان سعودی و از شرق با عمان همسایه است. این کشور فقیر، دارای دو ساحل مهم است؛ از جنوب با دریای عرب و از مغرب با دریای سرخ. این کشور اکنون از مناطق جنوب غربی شبه جزیره عربستان، مناطق کوهستانی، نوار ساحلی دریای سرخ، مستعمره سابق انگلستان یعنی عدن، مناطق تحت‌الحمایه جنوب عربستان، جزایر کاماران، جزایر سوکوئرا و جزایر کوریاموریا تشکیل شده است. دین رسمی مردم یمن اسلام می‌باشد. مسلمانان اکثریت جمعیت این کشور را تشکیل می‌دهند و دو گروه "زیدی" و "شافعی" در بین آنان صاحب اکثریت هستند. سایر ادیان و مذاهب نیز پیروان اندکی دارند. حدود ۳۰ درصد از این جمعیت را شیعیان زیدی، حدود یک میلیون نفر را شیعیان ۱۲ امامی و بقیه را وهابیت، اهل سنت، مسیحی‌ها و یهودی‌ها تشکیل می‌دهند. آنچه می‌خوانید نتیجه گفتگوی ما با «حجت الاسلام یحیی طالب» - مستبصری که از مذهب زیدی به مذهب اثنی‌عشری گرویده - از کشور یمن است:

اندونزی Indonesia

جمهوری اندونزی کشوری است مرکب از حدود ۳۰۰۰ جزیره بزرگ و کوچک، که در مجمع‌الجزایر مالایا بین هندوچین و استرالیا قرار گرفته‌است. پایتخت آن "جاکارتا" است. مساحت این کشور ۱۹۱۹۰۰۰ کیلومتر مربع است و با بیش از ۲۳۴ میلیون نفر جمعیت، چهارمین کشور پرجمعیت دنیا و پرجمعیت‌ترین کشور اسلامی است. این کشور تا ۱۹۴۲ میلادی اندونزی متعلق به هلند بود و از ۱۹۴۲ تا ۱۹۴۵ تحت اشغال ژاپن در آمد و سرانجام در سال ۱۹۴۹ مستقل شد. ۹۰ درصد مردم اندونزی، مسلمان و بقیه مسیحی، هندو یا بودایی هستند. زبان رسمی آنان «اندونزیایی» است ولی به زبانهای مختلف گویش می‌نمایند. آنچه در پی می‌آید مختصری است درباره آداب و رسوم این مردم در ماه مبارک رمضان:

استقبال

ماه مبارک رمضان، برای مردم اندونزی ماه جشن و شادی است. شادمانی‌های شبانه، تفریحات، بازی‌های مختلف و غذاهای متنوع، همه جزئی از فرهنگ مردم اندونزی در این ماه عزیز است.

استهلال

پس از رؤیت هلال ماه رمضان در اندونزی، تعدادی از افراد تا صبح در مسجد می‌مانند و طبل می‌زنند و به این نحو آغاز ماه مبارک را به دیگران اعلام می‌کنند.

تغذیه

از معروف‌ترین غذاهای رضانی اندونزی "ابهیم" است که نوعی شیرینی شبیه کیک است. از خوردنی‌های مطلوب آنها می‌توان به غذاهای دریایی، برنج و سبزیجات نیز اشاره کرد. کباب مرغ هم برای افطار در بازار رمضان رونق دارد.

پس از غروب آفتاب، باشگاه‌ها و مکان‌های سرگرمی باز می‌شود، کافه‌ها و رستوران‌ها از انبوه مشتریان سرازیر شده و رستوران‌چینی‌ها نیز تا که زمان افطار بسته هستند به پذیرایی مردم مشغول می‌شوند.

جشنواره غذاها

امسال شهرداری کل جاکارتا، به منظور تکریم این ماه مبارک جشنواره غذاهای مخصوص این ماه را در میدان باتنگ برپا کرده است. در این جشنواره بیش از ۲۰۰ غرفه از هنگام سحر تا زمان افطار به ارائه و نمایش بیش از ۴۴ نوع غذای محلی مخصوص ماه مبارک رمضان می‌پردازند.

افطار در مساجد

از دیگر آداب مسلمانان اندونزیایی، رفتن به مسجد قبل از نماز مغرب و خوردن افطار دسته‌جمعی است. آنها سپس به خواندن نماز مشغول می‌شوند.

شب نزول قرآن

یک شب و روز در اندونزی، به عنوان "شب نزول قرآن" و "روز نزول قرآن" شناخته می‌شود. اندونزیایی‌ها به این روز بسیار ارج می‌نهند و آن را گرامی می‌دارند. مراسم ویژه‌ای هم به این مناسبت در قصر ریاست جمهوری اندونزی برگزار می‌گردد.

رسانه‌ها

مراسم احیاء، عبادت و آداب شب و روز نزول قرآن از رادیو و تلویزیون این کشور پخش می‌شود. اما رسانه‌ها در ایام دیگر مورد شکایت علما و متدینین هستند. آنها از دولت اندونزی می‌خواهند که در

ایام ماه مبارک رمضان نظارت ویژه‌ای به تلویزیون و رسانه‌ها داشته باشد تا شوونات این ماه رعایت گردد.

مراکز فساد؛ مشکل مردم

کشورهای جنوب شرق آسیا به عنوان یکی از نقاط هدف توریست‌های ثروتمندی است که - غیر از گردشگری - با اهداف خاصی به این کشورها سفر می‌کنند. این مسأله به مشکلی برای مردم متدین این کشورها تبدیل شده است.

در واکنش به این امر، دفتر شورای علمی اندونزی از سازمان‌ها، نهادهای مسؤول و مدیریت اجرایی جزایر باتام، تانجونگ، کاریمون، بینتان، لینگا، ناتونا و آنامباس خواست تا این مراکز تفریحی را به طور کامل در طول ماه مبارک رمضان تعطیل کنند. در این حال، تنها منطقه "باتام" با تعطیلی کامل موافقت نکرده و این مراکز را تنها به مدت چهار روز (روز اول ماه، روز نزول قرآن و دو روز به مناسبت عید فطر) تعطیل می‌کند. این امر به دلیل علت ترس از کاهش درآمد کارکنان بخش گردشگری است! مقامات این منطقه استدلال کرده‌اند که باید کارگرانی را که درآمد آنها به این مراکز بستگی دارد نیز در نظر بگیریم!!

در قسمت غربی شهر جاکارتا هزار و یک کلوب شبانه وجود دارد که به احترام ماه رمضان تا زمان افطار بسته می‌مانند. رستوران‌ها هم در طی ماه مبارک رمضان از عرضه مشروبات الکلی خودداری می‌کنند.

شب قدر

مسلمانان اندونزی ۱۰ شب آخر ماه را به شب زنده داری و عبادت می‌گذرانند و معتقدند یکی از این شب‌ها شب قدر است.

مراسم ایرانیان

ایرانیان مقیم اندونزی نیز همچون دیگر هموطنان خود در جنوب شرقی آسیا رمضان را گرامی می‌دارند. آنان در لیالی قدر، با برپایی آیین‌های ویژه‌ای در سوگ اولین امام شیعیان می‌نشینند و آیین احیاء شب‌های احیاء هم با حضور ده‌ها تن از ایرانیان مقیم و خانواده‌های آنها در محل اقامتگاه سفیر ایران در جاکارتا برگزار می‌شود.

عید فطر

پایان بخش جشن رمضان مسلمانان اندونزی، عید فطر است. در این روز مردمی که یک ماه را با روزه‌داری سر کرده‌اند لباس‌های نو و رنگارنگ خود را می‌پوشند و مراسم مذهبی خاص این روز را به جای می‌آورند.

ازبکستان Uzbekistan

جمهوری ازبکستان کشوری است در آسیای میانه، دارای مرز مشترک با کشورهای افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان، و قزاقستان. پایتخت این کشور «تاشکند» و از شهرهای مهم آن «سمرقند» و «بخارا» است.

مساحت این کشور ۴۴۷۴۰۰ کیلومتر مربع است و با بیش از ۲۷ میلیون نفر جمعیت، پرجمعیت‌ترین کشور آسیای مرکزی محسوب می‌شود. مردمان ایرانی‌تبار ساکنان اولیه منطقه ازبکستان را تشکیل می‌دادند. زبان‌های قدیمی رایج در این منطقه زبان‌های ایرانی سغدی، خوارزمی و پارسی میانه بود. نژاد روس نژاد ازبک هم به فراوانی در این منطقه وجود. دین بیش از نود درصد مردم این کشور اسلام است و شیعیان هم در آن وجود دارند.

منطقه کنونی ازبکستان در سده دهم میلادی، جزئی از قلمرو سامانیان و سپس غزنوی، سلجوقی، خوارزمشاهی، مغول، تیموری و ازبک شد. پس از انقلاب اکتبر، در سال ۱۹۲۴، جمهوری ازبکستان (جزئی از اتحاد جماهیر شوروی) شد و پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، در سال ۱۹۹۱، به استقلال دست یافت.

این کشور دارای ۱۲ استان (یا ولایت)، شهر تاشکند و یک جمهوری خودمختار (قره‌قالپاقستان) است. آنچه می‌خوانید مختصری است درباره آداب و رسوم مردم مسلمان ازبکستان در ماه مبارک رمضان:

استقبال

کشور ازبکستان قبل از ورود به ماه مبارک رمضان فضای معنوی خاصی پیدا می‌کند. یکی از سنت‌های خوب در این کشور این است که مردم قبل از ورود ماه مبارک، به صله رحم و زیارت خویشاوندان - به خصوص بزرگسالان - می‌روند.

استهلال

رؤیت هلال ماه مبارک رمضان در ازبکستان، از سوی مقامات دینی و با صدور بیانیهای اعلام می‌شود.

قرآن جمعی

ازبک‌ها نیز مانند دیگر مسلمانان، در ایام ماه مبارک رمضان بیشتر به قرآن کریم توجه می‌کنند. مردم در منازل یکدیگر دور هم جمع می‌شوند و یکی از آنها که می‌تواند قرآن را بخواند، می‌خواند و بقیه‌ی افراد که با حروف عربی آشنا نیستند به امید کسب ثواب به قرائت او گوش می‌دهند. قاریان نیز به مساجد اعزام می‌شوند تا مردم به همراه آنان روزانه یک جزء از قرآن کریم را تلاوت کنند.

مسجد

مردم این سرزمین در ایام ماه مبارک رمضان برنامه‌ها و عبادات مخصوصی در مساجد خود برگزار می‌کنند. مساجد ازبکستان در این ماه از مردم متدین پر می‌شوند. یکی از این عبادات خواندن نماز تراویح در آخر شب و بعد نماز عشا است. امام جماعت سعی می‌کند که هر شب در اثنای خواندن تراویح یک جزء قرآن را ختم کند.

(لازم به ذکر است که نماز تراویح در زمان پیامبر (ص) نبوده و از اموری است که در زمان خلیفه دوم به عبادات اضافه گردیده و اکنون تنها مورد اهتمام اهل سنت است.)

تغذیه

مردم ازبکستان برای مراسم افطاری، شیرینی مخصوصی می‌پزند "نشالده - edlahsen" نام دارد. این شیرینی از سفیده‌ی تخم مرغ، شکر و ... تهیه می‌شود. نشالده را همراه با خرما در سفره افطاری می‌گذارند و میل می‌کنند.

اطعام

بازار اطعام و میهمانی نیز بین ازبک‌ها داغ است. مردم غالباً همدیگر را برای افطاری دعوت می‌کنند تا در کنار هم افطار کنند.

برنامه‌های ایرانیان

رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در ازبکستان هم برای این ماه برنامه‌های ویژه‌ای دارد. نماز جماعت، جلسات قرائت قرآن، جزءخوانی، جمع‌خوانی و مسابقات قرآن و نیز مراسم احیاء شب قدر از این برنامه‌ها هستند که با استقبال خوب کارکنان سفارت و سایر نهادهای جمهوری اسلامی و ایرانیان مقیم قرار گرفته است.

شیعیان

در مساجد شیعیان سمرقند هم برنامه‌های قرآنی - نظیر جلسات تلاوت قرآن و برپایی مسابقات قرآنی - برپاست. بیان احکام و مسایل شرعی، ذکر احادیث اهل بیت(ع) و سخنرانی، از برنامه‌های اصلی این مساجد در ماه مبارک رمضان است.

روز قدس

نمایشگاه قدس شریف هم در آخرین جمعه ماه مبارک رمضان - روز جهانی قدس - در محل سفارت ایران برگزار می‌شود.

عید فطر

"عید فطر" و "عید قربان" بزرگ‌ترین اعیاد ازبکستان هستند. مردم این دو عید را سه شبانه‌روز جشن می‌گیرند و به آنها بسیار اهمیت می‌دهند. مثلاً همه‌ی مردم - چه بزرگسال و چه کودک، مرد باشند یا زن - حتماً در این عیدها لباس نو می‌پوشند.

یکی دیگر از سنت‌های عید فطر در این کشور این است که نوعروسان در این روز، در منزل خود میهمانی می‌دهند و خویشاوندان و همسایگان را به این میهمانی دعوت می‌کنند.

در عید فطر شیرینی‌های خاصی از گندم و عسل درست می‌شود و بزرگ‌ترها به همه‌ی اقوام عیدی می‌دهند.

استقبال

مردم مسلمان چین، به مناسبت ورود ماه مبارک رمضان خانه‌هایشان را نظافت و مسجد محله را تمیز می‌کنند. آنها همچنین از چند روز قبل از حلول این ماه، در مسجد جمع می‌شوند و امام جماعت راجع به اعمال این ماه و وظایف روزه‌داران صحبت می‌کند.

تشخیص اوقات شرعی

تشخیص صحیح اوقات شرعی، یکی از مشکلات مسلمانان کشورهای پهناور در طول سال است. این مشکل در ماه مبارک رمضان، مضاعف می‌شود. در چین، وقت سحر و افطار را مسجد اعلام می‌کند؛ یعنی در هر محله‌ی مسلمان‌نشین یک مسجد وجود دارد که قبل از اذان، قرآن و دعا پخش می‌کند و مردم با همان صدا بیدار می‌شوند. درباره افطار هم همین طور.

تغذیه

مسلمانان چین غذای خاصی که برای این ماه تهیه کنند ندارند؛ اما در آنجا هم - مثل خیلی جاهای دیگر - کیفیت و کمیت تغذیه مردم در وعده‌ها بیشتر می‌شود.

افطار

مساجد چین در طول ماه مبارک، افطاری می‌دهند. معمولاً اکثر پیرمردها و نیز بسیاری از جوان‌ها برای افطار به مسجد می‌روند و همان‌جا روزه خود را باز می‌کنند. البته این افطاری مختصر است. آنها با چای، نان و یا خرما اول افطار می‌کنند و بعد نماز جماعت می‌خوانند. آنها بعد از نماز، شام می‌خورند.

برنامه‌های فوق‌العاده مردم

آموزش زبان عربی، عقاید و احکام به علاوه نماز تراویح - که مخصوص اهل سنت است - از جمله برنامه‌هایی است که در این ماه به کارهای مردم اضافه می‌شود.

تلویزیون

تلویزیون چین اگرچه برنامه‌ی خاصی برای این ماه ندارد اما شروع ماه مبارک رمضان را اعلام می‌کند و از فواید آن صحبت می‌کند. به همین دلیل ماه مبارک رمضان برای بیشتر مردم چین، شناخته شده است. البته این برنامه‌ها اجمالی و مختصر است و تلویزیون برنامه‌های تفصیلی ندارد و نمی‌گوید که مسلمان‌ها در این ماه چه می‌کنند.

کتابفروشی

در چین در کنار هر مسجد، یک کتابفروشی هم هست. این کتابفروشی‌ها در ماه مبارک، کتاب‌های حدیثی درباره این ماه می‌فروشند. چین در رابطه با کتب ادعیه ضعیف است. شاید در کل چین یک نسخه مفاتیح الجنان هم پیدا نشود. این کتاب هنوز به چینی ترجمه نشده است.

اطلاعات ضعیف دینی

با وجود مساجد و کتابفروشی‌ها، مردم چین هنوز در استضعاف و کمبود شدید آموزش دینی به سر می‌برند؛ آنقدر که برخی مسلمانان در برخی مناطق چین هستند که فقط در ماه مبارک رمضان گوشت خوک نمی‌خورند، و همین نخوردن گوشت خوک را روزه گرفتن می‌دانند!

این مسأله، مسؤولیت نهادهای دینی و تبلیغی ما را بسیار سنگین می‌کند.

ضرب امنیت

در ماه مبارک رمضان، ضرب امنیت اجتماعی جامعه مسلمانان چین بالاتر می‌رود.

اعتقادات مردم

برخی مسلمانان چین معتقدند که هر کس روزهای چهاردهم و بیست و هفتم این ماه را روزه نگیرد، کور می‌شود! البته مراد، کوری چشم دل است؛ اما بعضی‌ها فکر می‌کنند کوری چشم سر مراد است.

شب قدر

در چین احیاء شب قدر مانند ایران مرسوم نیست؛ اما بعضی مسلمان‌ها، شب بیست و هفتم ماه مبارک را تا صبح در مساجد مشغول عبادت می‌شوند.

عید فطر

مسلمانان چین در این روز لباس نو می‌پوشند، غسل می‌کنند، عطر می‌زنند و به مسجد می‌روند. بعد از نماز عید هم به قبرستان می‌روند و برای مردگان طلب مغفرت می‌کنند. در این روز زنان در خانه نوعی حلوا یا کیک می‌پزند که در زبان چینی به آن «پوشاسنجز گواتز» می‌گویند. مردم از روز عید فطر تا سه روز بعد از آن به جشن خود ادامه می‌دهند و به دیدار یکدیگر می‌روند.

چین China

جمهوری خلق چین کشوری است در شرق آسیا که با حدود یک میلیارد و چهارصد میلیون نفر، پرجمعیت‌ترین و با ۹۵۹۶۰۰۰ کیلومتر مربع، یکی از وسیع‌ترین کشورهای جهان به شمار می‌رود. پایتخت چین شهر "پکن" است و شهر "شانگهای" مهم‌ترین بندر آن است. کره شمالی، مغولستان، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ویتنام، لائوس، برمه، بوتان، نپال، هند، پاکستان و افغانستان همسایگان خشکی چین و کره جنوبی، ژاپن، فیلیپین، برونئی، مالزی و منطقه تایوان همسایگان دریایی آن هستند. حدود سی میلیون نفر از یک میلیارد و چهارصد میلیون جمعیت چین را مسلمانان تشکیل می‌دهند. سهم شیعیان از این سی میلیون، حدود ده درصد است.

سابقه ورود اسلام به این کشور پهناور، به قرن اول هجری باز می‌گردد. اما سپس به وسیله بازرگانان ایرانی و عمدتاً از طریق جاده ابریشم توسعه یافت. مسلمانان چین امروزه نماز و روزه را به نام‌های فارسی (نه، صلاه و صوم) می‌شناسند و نمازهای پنجگانه را نماز بامداد، پیشین، دیگر، شام و خفتن می‌نامند و تمام نیت‌های خود در نماز، غسل، عقد و ازدواج و دیگر آداب شرعی را به فارسی ادا می‌کنند.

آنچه در پی می‌آید گفتگوی ما با «آقای عبدالله یون» درباره حال و هوای مسلمانان چین در ماه مبارک رمضان است. عبدالله از طلاب چینی مدرسه عالی امام خمینی (ره) در قم است.

در روزهای ماه مبارک رمضان حافظان مصری نیز به شهرهای مختلف هند سفر و برای مردم قرآن قرائت می‌کنند. بعضی از حافظان، قرآن را طی ۳، ۵، ۱۰ یا ۱۵ روز ختم می‌کنند. روزی که قرآن ختم می‌شود، شیرینی توزیع می‌شود و مردم از حافظان با هدایایی قدردانی می‌کنند.

شب قدر

شیعیان هند، مراسم شب قدر را در شب‌های نوزدهم، بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان برپا می‌کنند. اهل سنت این کشور هم این مراسم را در شب بیست و هفتم ماه مبارک رمضان برگزار می‌نمایند.

تغذیه

در این ماه قیمت مواد غذایی به دلیل افزایش تقاضا بالا می‌رود. روزه‌داران هندی ترجیح می‌دهند که روزه خود را با خرما، آب و نمک افطار کنند؛ لذا خرما و وارداتی ایران، عربستان و عراق متقاضیان زیادی در بازار دارد. "عدسی"، "حلیم" و غذایی به نام "هریس" که مخلوطی از گندم، گوشت و بادمجان است از غذاهایی است که سر سفره افطار مسلمانان هندی دیده می‌شود. "کباب"، "کله‌پاچه" و "فرنی" هم از غذاهایی است که بوی آنها در شب‌های ماه مبارک رمضان فضای محله‌های مسلمان‌نشین هندی را فرا می‌گیرد.

رمضان و سیاست

ماه رمضان در هند، ماه صلح و تحکیم پیوندها نیز هست. این ماه موقعیت خاصی برای سیاستمداران هندی فراهم می‌کند تا مسلمانان را به سفره‌ی افطار دعوت کنند. سیاستمداران در هر رده و مقامی - از نخست وزیر تا یک مقام عادی - سعی دارند این پیام را انتقال دهند که مردم هند یکی هستند و زندگی مسالمت‌آمیزی با هم دارند.

عید فطر

این روز، روز جشن و شادی کوچک و بزرگ است. مسلمانان در این روز به مساجد خود - اعم از مساجد بومی یا مساجد قومیتی - می‌روند و مراسم و نماز عید سعید فطر را برگزار می‌کنند.

استقبال

مشاهده‌ی هلال ماه در اول ماه مبارک رمضان به خودی خود یک اتفاق نشاط‌بخش اجتماعی است. در هند وقتی این هلال مشاهده می‌شود، لحظه‌ای شادی بخش برای خانواده‌های مسلمانان است.

استهلال

از هنگام غروب گروه‌های کودکان و افراد مسن بر پشت بام جمع می‌شوند تا بتوانند اولین طلوع این ماه را ببینند لحظه‌ای که مردم ماه را می‌بینند هر دو دستشان را برای شکرگذاری بالا می‌برند و طلوع ماه را به دیگران اعلام می‌کنند. در هند از ماه نو، با آتش بازی و انفجار ترقه استقبال می‌شود. لحظه‌ای که دیدن ماه اثبات می‌شود، بلندگوهای مساجد برای چند دقیقه به صدا در می‌آید تا این اتفاق خوشایند را اعلام کنند.

حال و هوای مخصوص

در شب‌های ماه مبارک رمضان زندگی در هند مخصوصاً مناطق مسلمان‌نشین جان تازه‌ای می‌گیرد. محله‌های اطراف مسجد قدیمی و تاریخی جامع شهر دهلی که «شاه جهان» امپراتور مغول، آن را ساخته، از جمله مناطقی است که تا سحر در آن جنب و جوش وجود دارد.

بیدار شدن برای سحر

در زمان‌های گذشته، طبّال‌هایی در مناطق مختلف هند گشت می‌زدند و مردم را برای سحر بیدار می‌کردند. اما امروزه مؤذن‌های مساجد با آوای خود مردم را به نشستن پای سفره سحری فرا می‌خوانند.

مساجد

مساجد مسلمانان در این ماه حال و هوای خاص خود را دارد. غیر از مساجد بومی‌های هند، عرب‌ها هم در دهلی مسجد ویژه‌ای دارند که در محله‌ای به نام "دیفنس کالونی" واقع است. آنها مسجد دیگری هم در سفارت عربستان در محله‌ی مخصوص سفارتخانه‌ها دارند.

ختم قرآن

ختم قرآن نیز یکی از سنت‌های مسلمانان هند است. هندی‌ها معمولاً قرآن را در ۲۵ روز ختم می‌کنند.

هندوستان

India

جمهوری هند کشوری است در جنوب آسیا به پایتختی «دهلی نو». هندوستان از شمال غربی با پاکستان؛ از شمال با چین، بوتان، نپال و تبت؛ و از شمال شرقی با برمه و بنگلادش همسایه است. هندوستان ۳٬۲۸۷٬۲۴۰ کیلومتر مربع مساحت و حدود یک میلیارد و دویست میلیون نفر جمعیت دارد.

هندوستان دارای تاریخ و فرهنگ بسیار کهن و پربراری می‌باشد که به ۳ هزار سال پیش از میلاد می‌رسد. هند همچنین معجونی از ادیان مختلف و فرقه‌های مذهبی گوناگون است که اکثراً از هندوئیسم، اسلام و بودیسم نشأت گرفته‌اند. حدود هشتاد درصد مردم هند پیرو آئین‌های هندو، ۱۴ درصد مسلمان، ۲٫۵ درصد مسیحی و ۱٫۹ درصد سیک و مابقی پیرو مذاهب دیگر هستند. به این ترتیب هند پس از اندونزی و پاکستان عظیم‌ترین جمعیت مسلمان جهان را داراست؛ اگرچه خود مسلمانان هند، جمعیتشان را تا ۲۸۰ میلیون نیز می‌دانند.

مسلمانان بیشتر در دهلی، بنگال غربی و نواحی شمال غربی کشور زندگی می‌کنند و در کشمیر اکثریت جمعیت را تشکیل داده‌اند. شیعیان حدود ۲ درصد کل جمعیت هند - یعنی نزدیک به ۲۰ میلیون نفر - را به خود اختصاص داده‌اند و نقش بسیار مهمی در تمدن دوران اسلامی هند داشته‌اند. با این حساب، هند در کنار ایران، پاکستان و عراق دارای بزرگ‌ترین جمعیت شیعه جهان است.

آنچه می‌خوانید مختصری است درباره آداب و رسوم مردم مسلمان هندوستان در ماه مبارک رمضان:

پاکستان Pakistan

جمهوری اسلامی پاکستان کشوری است در جنوب غربی آسیا به پایتختی شهر "اسلام آباد". این کشور با ۸۰۳,۹۴۰ مساحت، جمعیتی در حدود ۱۷۲ میلیون تن دارد؛ یعنی ششمین کشور پر جمعیت دنیا و دومین کشور دارنده جمعیت مسلمان است. داده‌های سرشماری نشان می‌دهند که ۹۶ درصد جمعیت این کشور مسلمان هستند که حدود ۲۰ درصد آن‌ها را شیعیان تشکیل می‌دهند. بنابراین پاکستان پس از ایران، دومین کشور دارای جمعیت شیعه در جهان است. بقیه جمعیت پاکستان را مسیحیان، هندوها، یهودیان، سیک‌ها، پارسی‌ها، احمدی‌ها، بودایی و آئینیست‌ها تشکیل می‌دهند. پاکستان در سال ۱۳۲۶ شمسی (۱۹۴۷ میلادی) به عنوان یک دولت و کشور جدید و به عنوان یکی از دو قسمت هندوبریتانیایی شناخته و تأسیس شد. این کشور از غرب با ایران، از شمال با افغانستان، از شرق با هندوستان و از شمال شرق با چین هم‌مرز است، همچنین مرز آبی هزار کیلومتری با دریای عرب در قسمت جنوب دارد. ناحیه کشمیر نیز مورد ادعای هر دو کشور هندوستان و پاکستان است و هر دو به طور جداگانه قسمت‌هایی از این منطقه را اداره می‌کنند. آنچه می‌خوانید مختصری است درباره آداب و رسوم مردم مسلمان پاکستان در ماه مبارک رمضان:

استقبال

مردم پاکستان از چند روز قبل از حلول ماه مبارک رمضان به پیشواز آن می‌روند و مایحتاج این ماه را تهیه می‌کنند. عده ای نیز با همیاری، مواد غذایی مورد نیاز خانواده‌های مستمند را تهیه کرده و در بین آنها توزیع می‌کنند.

استهلال

از هنگام غروب روز ۲۹ شعبان، استهلال از بام‌ها و نقاط مرتفع آغاز می‌شود و تقریباً همه افراد ذکور خانواده‌ها در این کار شرکت می‌کنند. دیدن یا ندیدن هلال از حسینیه‌ها و مساجد اعلام می‌شود. در صورت دیده نشدن هلال رمضان، اکثر شیعیان روز سی‌ام شعبان المعظم را به عنوان یوم الشک یا استقبال ماه رمضان روزه می‌گیرند.

بیدار شدن برای سحر

در شهرهای مختلف پاکستان رسم‌های متفاوتی برای بیدار کردن مردم رواج دارد. شیعیان با پخش دعا‌های ماه مبارک رمضان از بلندگوی مساجد و حتی بلندگوهایی از منازل، و برخی نیز با فراخواندن مردم به مراسم سحری، مردم را بیدار می‌کنند. البته امروزه همه خانواده‌ها ساعت زنگدار در اختیار دارند و بسیاری نیز با تماس‌های تلفنی خویشان و دوستان خود را بیدار می‌کنند.

حال و هوای مخصوص

حال و هوای شب‌ها و روزهای ماه رمضان در پاکستان با دیگر ماه‌ها کاملاً متفاوت است. از قبل از افطار، مردان مشغول عبادت می‌شوند و زنان نیز با سرگرمی تمام به تهیه غذاهای متعدد - در حد وسع خود - اهتمام می‌ورزند.

بهار قرآن

قرائت قرآن قبل از افطار عمومیت دارد. شیعیان در منازل و مساجد خود ختم قرآن را پی می‌گیرند و در هر جلسه یک جزء قرآن را تلاوت می‌کنند. اهل سنت هم با برگزاری نمازهای تراویح در شب‌های ماه مبارک به ختم قرآن می‌پردازند.

مساجد

مساجد در این شب‌ها و روزها آبادتر از همیشه است و علاوه بر محافل قرآنی، در بسیاری از مساجد نیز مراسم افطار برگزار می‌شود و بعد از نماز جماعت نمازگزاران به افطار دعوت می‌شوند. البته در نزد اهل سنت مستحب مؤکد است که به محض شنیده شدن صدای اذان، روزه را افطار کنند.

شب‌های قدر

شیعیان پاکستان، مراسم شب قدر را در شب‌های نوزدهم، بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان - با خواندن سوره‌های مبارکه عنکبوت، روم و دخان و ادعیه مخصوص شب‌های قدر و دعای جوشن

کبیر برگزار می‌کنند.

اهل سنت نیز شب ۲۷ رمضان را به عنوان شب قدر برپا نموده و نمازهای ویژه را در آن شب اقامه می‌کنند. در بسیاری از مساجد اهل سنت نیز در این شب محافلی موسوم به «شبینه» برگزار می‌کنند که در آن بیش از دیگر شب‌های ماه رمضان نماز تراویح می‌خوانند و می‌کوشند ختم قرآن را در این شب به اتمام برسانند. وهابی‌ها این مراسم را کفر می‌دانند!

تغذیه

مردم پاکستان - بویژه شیعیان - روزه خود را با خرما افطار می‌کنند. همین امر باعث می‌شود که بازار خرما در آستانه ماه رمضان رونق بیشتری پیدا کند و حتی اینطور به نظر رسد که خرما میوه‌ای است که استفاده از آن منحصر به ماه رمضان است. در این ایام خوردن شیر با نوعی رشته و زولبیا نیز رواج زیادی دارد. نوعی نان شبیه شامی موسوم به "پکورا" که شباهتی زیادی به فلافل دارد و از آرد نخود تهیه می‌شود، نیز جزو غذاهای روزه‌داران است. متأسفانه بسیاری از تجار و کسبه‌ی پاکستانی - به جای مراعات حال روزه‌داران و کسب ثواب در ماه رمضان - با توجه به افزایش تقاضا، قیمت مواد غذایی را افزایش می‌دهند!

استهلال شوال

استهلال شوال تا پاسی از شب ادامه دارد. بسیاری از اهل تسنن معمولاً یک روز زودتر از شیعیان عید را برگزار می‌کنند و ملاک عید در نزد آنها ۳۰ روز روزه است. در بین شیعیان نیز مقلدین مراجع مختلف براساس فتاوی‌ای ایشان عید برگزار می‌کنند البته البته ناگفته نماند که "کمیته مرکزی رؤیت هلال پاکستان" نیز به نوبه خود، رؤیت یا عدم رؤیت هلال را اعلام می‌کند و شیعیانی که مراجع آنها افاق را در رؤیت هلال شرط می‌دانند بر اساس اعلام این کمیته عمل می‌کنند.

عید فطر

عیدهای فطر و قربان در ایالات مختلف پاکستان ۳ الی ۴ روز تعطیل است و اکثر کارمندان دولتی هر جایی که باشند به شهرها و روستاهای خود می‌روند. همه مردم لباس نو تهیه می‌کنند و به دید و بازدید می‌روند و عید را به یکدیگر تبریک می‌گویند. افرادی که از پدر و مادر دور هستند در ایام عید فطر و عید قربان حتماً به دیدن والدین می‌روند. نماز عید در عیدگاه‌ها و مساجد برگزار می‌شود و شیعیانی که استطاعت پرداخت زکات فطره دارند آن را قبل از ورود به محل نماز عید پرداخت می‌کنند و همسایگان و یا خویشاوندان فقیر در این زمینه از ارجحیت برخوردارند.

افغانستان Afghanistan

جمهوری اسلامی افغانستان کشوری است در حد فاصل آسیای میانه، جنوب باختر آسیا و خاورمیانه و پایتخت آن کابل است. همسایگان افغانستان، پاکستان در جنوب و شرق، ایران در غرب، تاجیکستان و ازبکستان و ترکمنستان در شمال، و چین در شمال خاوری هستند. مساحت این کشور ۶۴۷،۵۰۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن حدود ۳۳ میلیون نفر است. افغانستان کشوری با تاریخ و فرهنگ کهن و پر بار است، که عالمان، دانشمندان و شاعران گرانقدری را به جهانیان عرضه کرده است. ۹۹ درصد مردم افغانستان مسلمان هستند که حدود ۲۰ درصد از آنان شیعه و بقیه سنی هستند. مذاهب دیگری چون هندو و سیک نیز در افغانستان پیروانی دارد. پیش از جنگ‌های ۳۰ سال گذشته، اقلیتی یهودی نیز در افغانستان و به ویژه شهر «هرات» وجود داشتند که بعدها بیشتر آنان به فلسطین اشغالی هجرت کرده‌اند. آنچه می‌خوانید گزارش «آقای محمد اشرف صارم» پیرامون حال و هوای ماه مبارک رمضان در افغانستان است. ایشان اهل این کشور و کارشناس حقوق است.

استقبال

مردم مسلمان افغانستان از یک ماه قبل، خودشان را برای استقبال از ماه مبارک رمضان آماده می‌کنند. چند روز مانده به ماه مبارک هم مردم به آسمان نگاه می‌کنند و به دنبال ماه می‌گردند یا اصطلاحاً استهلال می‌کنند.

در زمان‌های گذشته مرسوم بود که هر کس هلال رمضان را می‌دید آتش روشن می‌کرد تا بقیه هم بدانند که ماه دیده شده است. این کار هم‌اکنون با روش‌های جدید انجام شود و رسانه‌ها هم به یکدیگر اطلاع می‌دهند.

مسجد

در افغانستان هم به مناسبت رمضان، مساجد را نظافت می‌کنند. این کار بر عهده خانم‌های افغان است که به صورت خودجوش مساجد را تمیز می‌کنند.

سحر؛ دعا و قرآن

روحانی مسجد، در سحرهای رمضان، دعای سحر می‌خواند؛ گاهی هم اشعاری در مدح امام علی علیه‌السلام. مردم بعد از نماز صبح در مسجد دور هم جمع می‌شوند و قرآن می‌خوانند.

قیح شدید روزه‌خواری

هیچ کس در افغانستان - حتی اگر عذر شرعی داشته باشد - علنی روزه‌اش را نمی‌خورد. حتی اگر کسی در خانه هم باشد که به علتی روزه نمی‌گیرد سعی می‌کند بقیه نفهمند.

اگر مردم کسی را در حال روزه‌خوری دیدند، طور دیگری به او نگاه می‌کنند. اگر آن فرد به نماز عید فطر هم بیاید، مردم با او برخورد خوبی ندارند.

تلویزیون

"شبکه تمدن" افغانستان با الگو گرفتن از شبکه‌های تلویزیونی ایران، برنامه‌های مناسبی برای این ماه تهیه و پخش می‌کند. این شبکه پربیننده‌ترین شبکه افغانستان است.

شب قدر

شیعیان افغانستان در شب‌های نوزدهم، بیست و یکم و بیست و سوم ماه مبارک - مثل ایران -

به مسجد می‌روند و عبادت می‌کنند. آنها دعای جوشن کبیر می‌خوانند؛ صد رکعت نماز را به جا می‌آورند؛ قرآن به سر می‌گذارند؛ و اعمالی که در کتاب مفاتیح الجنان نوشته شده را انجام می‌دهند.

عید اموات

در افغانستان، شب‌های بیست و هفتم، بیست و هشتم و بیست و نهم رمضان به نام «شب مرده‌ها» معروف است و به تعبیری عید اموات محسوب می‌شود. در این شب مردم برای اموات نذر می‌دهند و طلب استغفار می‌کنند.

استهلال شوال

مردم، شب بیست و نهم در آسمان به دنبال ماه می‌گردند تا هلال ماه شوال را - که نویدبخش عید فطر است - استهلال کنند.

عید فطر

روز عید، مردم لباس نو و جدیدی که خریده‌اند را می‌پوشند و به نماز عید می‌روند. بعد از پایان نماز، هر خانه به خاطر عید، غذا تدارک می‌بیند و منتظر میهمان می‌شود. مثلاً در روستایی که چهل خانوار با حدود پانصد نفر جمعیت دارد، پنج نفر به عنوان مهمان به خانه یک نفر که به قید قرعه اسم او درآمده می‌روند و آن شخص از آنان پذیرایی می‌کند. البته این رسم که از قدیم بوده، مختص آقایان است.

عید فطر و دو روز بعدش تعطیل رسمی است و مردم به دیدار یکدیگر می‌روند. بزرگترها به بچه‌ها عیدی می‌دهند. خانم‌ها هم "گندم" و "تخمه" بریان می‌کنند و تخم مرغ رنگ می‌کنند.

می‌توان گفت به همان اندازه که ایرانیان عید نوروز را با شکوه و اهمیت برگزار می‌کنند، مردم افغانستان هم دو عید فطر و قربان را با شکوه برگزار می‌کنند.

استقبال

ماه رمضان در آمریکا هم حال و هوای دیگری دارد. مسلمانان این کشور هم این ماه را جشن می گیرند و آن را گرمی می دارند.

افق های گوناگون

در آمریکا هم به دلیل پهنای کشور و افق های گوناگون، تشخیص زمان افطار و سحری یکی از مسایل مهم است. این مسأله پیش از این از مشکلات بود و حتی چند سال پیش یک روحانی، با تأسیس شبکه های ماهواره ای که فقط اوقات شرعی را برای مردم ایالات مختلف بیان می کرد بینندگان زیادی را به خود جذب نمود. اما اکنون با وجود وبسایت های متعدد و نیز مساجد و مراکز و اطلاع رسانی در این زمینه، این مشکل حل شده است.

تغذیه

بزرگ ترین مشکل مسلمانان متدین آمریکا، دسترسی به گوشت و غذای حلال "است. لذا آنها در هنگام افطار مجبورند مسافتی طولانی را برای رسیدن به منزل یا نزدیک ترین مؤسسه اسلامی طی کنند. اگرچه با شناخته شدن جمعیت زیاد مسلمانان، رستوران های حلال نیز رو به افزایش است اما هنوز نمی تواند مشکلات مردم مقید به قیود شرعی را برطرف نماید.

مرکز اسلامی نیویورک

این مرکز، از جمله مؤسسات اسلامی است که پذیرایی افطار را برای مسلمانان ساکن "نیویورک" فراهم می سازد. هم اکنون هر شب بیش از ۲۰۰۰ نفر برای نماز جماعت، صرف افطار و مراسم مذهبی به این مرکز می آیند.

زندگی آمریکایی

در حالی که مسلمانان دیگر نقاط جهان، شرایط هماهنگی را می گذرانند، همگی با هم افطار می کنند و کار و تجارت نیز با روزه تنظیم می شود، مسلمانان آمریکایی مجبورند خود را با شیوه زندگی آمریکایی وفق دهند و برنامه خاصی داشته باشند.

اطعام در مساجد

با توجه به مطلب بالا، برای کسانی که مجبورند در هنگام غروب آفتاب هم سر کارشان باشند اطعام مساجد یک نعمت بزرگ است. آنان هنگام افطار، سریعاً خود را به مسجدی در نزدیکی محل کارشان که افطار می دهد، می رسانند و پس از گرفتن افطار، برای خوردن آن بسرعت به محل کارشان باز می گردند.

تأثیر بر آمریکا؛ از دید احترام به مسلمانان

تأثیرات و تأثرات این ماه دو طرفه است؛ یعنی با وجود مشکلات مسلمانان آمریکا، آمریکایی های بسیاری نیز به واسطه رمضان با مسلمانان بیشتر

آشنا می شوند و رابطه برقرار می کنند. پیروان ادیان مختلف، با مشاهده مسلمانانی که برای اجرای دستور الهی، مبارزه با نفس و خودسازی، یک ماه تمام روزه دار هستند، برای مسلمانان آمریکا ارزش و احترام زیادی قائل می شوند.

پس از ۱۱ سپتامبر

پس از فشارهای ۱۱ سپتامبر، نیاز به گفت و گوی پیروان ادیان بیشتر حس شد. بسیاری از مسلمانان آمریکایی هم رمضان را شانس برای رسیدن به تفاهم می دانند. برخی از آنها، همسایگان غیرمسلمان را برای افطار به خانه خود دعوت می کنند. افطار صاحبان عقاید گوناگون با یکدیگر، از آن زمان به یک سنت تبدیل شده است. «نعیم رندهاوا» کارگردان مسلمان آمریکایی هم فیلمی مستند به نام "رمضان در آمریکا" ساخت و موفق شد تصویری واقعی از اسلام و سنت های مسلمانان ارائه دهد.

اقدامات پلیس

افسران پلیس نیویورک هم بر اساس سنت هرساله، در آستانه ماه مبارک رمضان با رهبران دینی و اعضای جامعه مسلمان دیدار کرده و گام هایی را که می تواند امنیت فضای ماه مبارک رمضان و روزهای مقدس این ماه را برای جامعه مسلمان تضمین کند به بحث و گفتگو می گذارند. آموزش اسلام به افسران مسلمان از راه هایی چون نمایش ویدئوهای آموزشی درباره مساجد و حضور در گردهمایی هایی اسلامی صورت می گیرد.

ابزار الکترونیک

مسلمانان ایالات متحده، از ابزارهای الکترونیک هم برای رمضان بهره می گیرند. سایت ها و وبلاگ ها ابزار خوبی برای انعکاس مفاهیم رمضان هستند. این سایت ها ادعیه مخصوص ماه مبارک را منتشر و زمان دقیق افطار و سحر را اعلام می کنند.

رمضان، فرصتی برای ترک اعتیاد

سازمان های برجسته اسلامی در ایالات متحده از ماه مبارک رمضان برای تأدیب نفس سود برده و ستاد ضد دخانیات را به منظور ترک عادت استعمال دخانیات تشکیل داده اند.

عید فطر

این عید کم کم در فرهنگ آمریکا جا می افتد. مثلاً تمبر «عید مبارک» که به عنوان نخستین تمبر اسلامی در آمریکا در سال ۲۰۰۷ و به منظور گرامی داشت عید فطر منتشر شده بود، در تابستان امسال (سپتامبر ۲۰۰۹) تجدید چاپ می شود. کمپانی چند ملیتی "تایسون فودز" - بزرگترین تولید کننده گوشت جهان - که در آمریکا مستقر است نیز عید فطر را به عنوان تعطیلات رسمی برای کارکنان مسلمانش به رسمیت شناخت.

آمریکا

U.S.A

ایالات متحده آمریکا (به اختصار USA) کشوری در آمریکای شمالی، و به پایتختی شهر "واشنگتن دی سی" است. آمریکا سومین کشور پرجمعیت و چهارمین کشور پهناور جهان است، و از لحاظ نژادی و گوناگونی مردم، متنوع ترین سرزمین جهان شناخته می شود. آمریکا از شرق با اقیانوس اطلس، در غرب با اقیانوس آرام، از شمال با کشور کانادا، و از جنوب با مکزیک همسایه است. این کشور از راه پایگاه دریایی گوانتانامو نیز مرز مشترک اندکی با کوبا و از طریق آلاسکا مرز آبی با روسیه دارد. به علاوه، مجموعه ای از جزیره ها، ناحیه ها، و مناطق متعلق به آمریکا در سراسر جهان پراکنده اند. این کشور در مجموع ۹۸۲۶۶۳۰ کیلومتر مربع وسعت دارد و بیش از ۳۰۰ میلیون نفر در آن زندگی می کنند. بر اساس آمار سال ۲۰۰۲، ترکیب مذهبی مردم آمریکا متشکل از ۵۲ درصد پروتستان، ۲۴ درصد کاتولیک، ۲ درصد مورمون، ۲ درصد یهودی، ۱ درصد مسلمان و ۲۰ درصد ادیان دیگر یا بدون دین بوده است. با این حساب حدود ۳ میلیون مسلمان در آمریکا زندگی می کنند؛ اما آمارهای دیگر و نیز خود سازمان های اسلامی معتقدند جمعیت آنها در آمریکا بالغ بر ۷ میلیون نفر است. بهر حال حداقل ۹۰۰ هزار نفر از مسلمانان آمریکا را شیعیان تشکیل می دهند. آنچه می خوانید چکیده ای از نحوه زندگی مسلمانان آمریکا در ماه مبارک رمضان است:

شیلی Chile

جمهوری شیلی کشوری است در منتهی‌الیه جهان، در غرب آمریکای لاتین به پایتختی "سانتیاگو". جمعیت این کشور بیش از ۱۷ میلیون نفر و مساحت آن بالغ بر ۷۵۶۹۵۰ کیلومتر مربع است. اکثریت مردم این کشور کاتولیک هستند اما اقلیت مسلمانی نیز در این کشور زندگی می‌کنند. هم اکنون حدود ۳۵۰,۰۰۰ فلسطینی در شیلی زندگی می‌کنند که بزرگترین جامعه مهاجران فلسطینی در دنیا را تشکیل می‌دهند. پس از انقلاب اسلامی نیز تعداد زیادی از مردم این کشور به مذهب اهل بیت (ع) گرویدند. آنچه می‌خوانید نتیجه گفتگوی ما با «آقای خلیل یاروب ساحوری» مستبصری از کشور شیلی است درباره آداب و رسوم مردم مسلمان شیلی در ماه مبارک رمضان:

استقبال

حدود ۵۰ درصد مسلمانان شیلی اهل روزه هستند. آنها آمدن ماه مبارک را گرمی می‌دارند و خود را برای حضور در مساجد و مراسم این ماه آماده می‌کنند.

اوقات شرعی؛ مشکل اصلی

مهم‌ترین مشکل مسلمانان شیلی در ماه مبارک رمضان، مسأله تعیین اوقات شرعی است. بین کشور شیلی و شرق، یک کوهستان عظیم به نام "رشته‌کوه آند" (یا در زبان محلی: لس‌آندس) وجود دارد که دارای ۶۰۰۰ متر ارتفاع است. کشور شیلی بین آن رشته کوه و اقیانوس آرام قرار دارد و این بلندی باعث می‌شود که تعیین وقت دقیق شرعی صبح برای مردم مشکل باشد. مردم شیلی برای حل این مشکل و دانستن اوقات افطار و سحر، بیشتر از اینترنت و یا مردم آرژانتین کمک می‌گیرند. همچنین یک سایت دولتی در شیلی وجود دارد که وقت‌های جغرافیایی را معلوم و اعلام می‌کند.

شش ماه شب شش ماه روز

فاصله شمال تا جنوب شیلی ۴۰۰۰ کیلومتر است. لذا این دو قسمت تفاوت‌های زیادی با یکدیگر دارند. شمال شیلی دارای صحرای خشک و گرم بسیاری است. مردم جنوب شیلی ۶ ماه از سال را در شب و ۶ ماه را در روز به سر می‌برند. شهر "پونتارناس" واقع در این منطقه دارای گوسفندان فربه و خوبی است که به کشورهای عربی صادر می‌شوند؛ لذا مسلمانانی برای ذبح شرعی در آن کار می‌کنند. آنان به دلیل این اختلاف ساعت روزه‌داری سختی را پیش رو دارند.

لباس مخصوص در رمضان

مسلمانان شیلی در ماه رمضان - و نیز در روزهای جمعه کل سال - لباس‌های مخصوصی می‌پوشند که نشانه‌ای از مسلمان بودن آنها باشد؛ مثل لباس‌های بلند اسلامی و عربی و کلاه‌های هندی یا پاکستانی. دلیل آنها برای این کار "عمل به سنت پیامبر (ص)" است.

عبادت و مسجد

از آنجا که شیعیان، روحانی بومی ندارند در این ماه از مبلغین شیعه اهل آرژانتین استفاده می‌کنند. گاهی نیز که در اعزام این مبلغ مشکلی پیش می‌آید خود روزه‌داران بعد از نماز عشاء حلقه‌هایی تشکیل می‌دهند و در مورد این ماه صحبت می‌کنند. همچنین متنی دینی آماده می‌شود و توسط یک شخص برای حضار قرائت می‌گردد.

اما اهل سنت برنامه نماز تراویح و قرائت قرآن دارند. آنها هرساله یک روحانی از مصر دعوت می‌کنند تا برنامه‌های مذهبی آنان را اداره کند. آنها همچنین حلقاتی برگزار می‌کنند که در آنها حدیث خوانده می‌شود.

(لازم به ذکر است که نماز تراویح در زمان پیامبر (ص) نبوده و از اموری است که در زمان خلیفه دوم به عبادات اضافه گردیده و اکنون تنها مورد اهتمام اهل سنت است.)

اطعام

شیعیان در روزهای جمعه، شنبه و یکشنبه مقدار زیادی غذا طبخ می‌کنند و در مساجد و مؤسساتشان از روزه‌داران پذیرایی می‌نمایند. اهل سنت هم در این ماه تعداد زیادی گوسفند ذبح نموده و غذا را در یک مسجد بزرگ به نام "مسجد السلام" در پایتخت شیلی تقسیم می‌کنند. آنها روی زمین می‌نشینند و غذا را در سینی‌های بزرگ که چند نوع غذا در آن قرار داده شده است با هم می‌خورند. آنها غذای خود را با دست می‌خورند.

تغذیه

در شیلی، پختن غذا و شیرینی‌های خاص رمضان عمومیت ندارد. فقط برخی خانواده‌های عرب و عرب‌تبار غذاها و تنقلات مخصوص این ماه را برای خود تهیه می‌کنند.

استقبال

در مصر، اکثریت مردم روزه می گیرند. مسلمانان مصر از ماه شعبان و حتی از ماه رجب، با اقتدا به پیامبر گرامی اسلام (ص) و آماده کردن نفس خود، به استقبال این ماه پر فضیلت می روند و یک هفته یا دو هفته قبل از حلول ماه مبارک رمضان برگزاری جشن های این ماه را آغاز می کنند.

استهلال

استهلال رمضان، در مصر یک سنت قدیمی است. در قدیم شب اول ماه رمضان را "شب رؤیت" می نامیدند و گروهی از مردم از عصر روز قبل به صحرا می رفتند تا بتوانند هلال جدید را ببینند. در عصر آن روز بزرگان قوم و رؤسای اصناف از اقامتگاه حکمران به سوی مجلس قاضی می رفتند و منتظر اعلام رؤیت می شدند. هنگامی که خبر رؤیت هلال پخش می شد، یک گروه از سربازان به قلعه و دیگران به محله های شهر رهسپار می شدند و با صدای بلند به مردم آغاز روزه را اعلام می کردند.

اما اکنون، استهلال در این کشور هم مانند بقیه کشورهای اسلامی از سوی نهادهای رسمی و مذهبی انجام می شود.

جشن رمضان

در این ماه همه مردم مصر - اعم از مسلمان و غیر مسلمان - جشن می گیرند. در قاهره گروه های مختلف مصر عرب و غیر عرب جشنهای مختص خود را دارا هستند.

مسلمانان مصر خیابان ها، کوچه ها و محله ها را با چراغ های رنگی، فانوس ها و پارچه هایی که بر روی آن "رمضان کریم" و "شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن" نوشته شده است، آذین می بندند.

فانوس: نماد رمضان

اگرچه اکنون شهرهای مصر برق دارند اما همچنان "فانوس های رنگی" نماد رمضان است. بازار این فانوس ها در ماه رمضان داغ است و مردم از آنها برای تزئین خانه ها و کوچه ها بهره می گیرند.

تغییر در زندگی

در ماه رمضان در مصر، در ساختار روز هم تغییر حاصل می شود: روزهای کاری و مدرسه کوتاه تر می شوند.

تغذیه

زنان مسلمان برای پذیرایی از مهمانان این ماه، مایحتاج و مواد غذایی مورد نیاز خود را از بازارها فراهم می کنند و غذاهایی چون "البامیش" و شیرینی "کنافه" را آماده می کنند.

دو شهر در قاهره

قاهره در ماه رمضان به دو شهر تبدیل می شود، اول شهری از صبح زود تا ساعت ۲ بعد از ظهر است. در این هنگام این شهر، شهری آرام و ساکت و

مصر Egypt

جمهوری عربی مصر کشوری است با مساحت ۸۶۹/۹۸۰ کیلومتر مربع و جمعیتی حدود ۷۵ میلیون نفر، واقع در شمال شرقی آفریقا. شبه جزیره سینا که در قاره آسیا قرار دارد نیز بخشی از قلمرو این کشور است. این کشور از شرق با لیبی، از جنوب با سودان و از طریق صحرای سینا با فلسطین همسایه است. پایتخت این کشور "قاهره" و زبان رسمی آن، عربی است.

این کشور نزد عبرانیان به "مصرائیم" موسوم بوده و یونانیان هم از عهد هومر آن را "آجیپ توس" می نامیده اند. مردم قدیم آن دیار به موجب کتاب عهد عتیق از اولاد مصرایم بن حام بن نوح می باشند. نژاد مصریان، عربی نیست؛ بلکه قبطی بود و واژه EGYPT که در زبانهای اروپایی برای مصر به کار می رود، با کلمه قبطی در ارتباط است. مصر یکی از پرجمعیت ترین کشورهای آفریقایی و خاورمیانه است و اکثریت قریب به اتفاق مردم آن مسلمان اند و در کنار رود نیل زندگی می کنند. حدود نیمی از جمعیت مصر، شهرنشین هستند که بیشتر آنان در دو شهر بزرگ قاهره و اسکندریه و حومه آن ها زندگی می کنند. مصر تا مدت ها تحت الحمایه انگلستان بود ولی پس از جنگ جهانی اول مستقل گردید. این کشور از نظر سیاسی و فرهنگی یکی از مهم ترین کشورها در جهان عرب و خاورمیانه است و بسیاری از اتباع مصر به ریاست سازمان های بین المللی ملی و منطقه ای رسیده اند. آنچه می خوانید چکیده ای از نحوه زندگی مردم مصر در ماه مبارک رمضان است:

بدون کوچکترین شلوغی و ازدحام است. سپس از ساعت ۲ بعد از ظهر تا زمان افطار و اذان مغرب و گاهی اوقات تا نیمه شب که شهری می شود که در آن شلوغی بیداد می کند و هیاهو برپاست.

افطار همگانی

بعضی از مردم در خیابانها با خرما و آب افطار می کنند؛ تاجایی که در دست همه مردم خرما وجود دارد.

اطعام

برپا کردن سفرهای افطاری، به منظور همبستگی برای فقیران و نیازمندان در مساجد و اماکن مختلف هم از سنت های رضائی مصریان است.

پس از افطار

مسلمانان پس از افطار و ادای نماز، در قهوه خانه ها و خیمه های رضائی، برای شب زنده داری و شرکت در مسابقه ها گرد هم جمع می شوند.

تلویزیون

تہاجم و بی بندوباری فرهنگی در تلویزیون کشورهای عربی - بویژه مصر و لبنان - یکی از مشکلات است. شبکه های تلویزیونی حتی حرمت ماه مبارک رمضان را نیز رعایت نمی کنند و در ساخت سریال های مناسبتی رمضان، از صحنه ها و لباس های تحریک آمیز استفاده می کنند!

در مقابل این فعالیت ها، نهاد دینی "الازهر" همزمان با آغاز ماه مبارک رمضان یک شبکه ی تلویزیونی اسلامی به نام «ازهر تی وی» راه اندازی کرد. این شبکه با هدف معرفی چهره واقعی اسلام و گسترش آموزه ها و ارزش های اسلامی به طور ۲۴ ساعته برنامه های سرگرم کننده و آموزشی را به روی آنتن می فرستد.

مساجد

با ورود به این ماه، مساجد این کشور مملو از روزه دارانی است که برای ادای نمازهای پنج گانه به مساجد می روند تا صحنه با شکوهی از برپایی یکی از واجبات مسلمانان را به نمایش بگذارند. علاوه بر آن مسلمانان با حضور در مساجد تا پایان ماه مبارک بارها قرآن را ختم می کنند.

شب قدر

مصری ها معتقدند که شب قدر، یکی از شب های فرد از ده شب آخر رمضان است؛ لذا پرهیزکاران و پارسایان، ده شب و روز آخر ماه رمضان را با خشوع بی مانندی می گذرانند.

اعتکاف

عده ای از مردم، ده روز آخر را به مسجد رأس الحسین (ع) یا مسجد حضرت زینب (س) می روند و در آنجا معتکف می شوند.

عید فطر

عید فطر و آداب و رسوم آن - از جمله نماز عید فطر و پرداخت زکات - پایان بخش جشن عظیم رمضان در مصر است.

می‌خورند کسانی هستند که اهل تهجد هستند.

کار و مرخصی

برنامه معمول در ماه مبارک رمضان این است که افراد اداری باید تا ساعت ۳/۵ کار کنند؛ اما به خانم‌های کارمند ساعت ۲۱ مرخصی می‌دهند.

برنامه جلسات قرآن

به طور معمول بعد از نماز عصر در اکثر مساجد، برنامه تفسیر قرآن وجود دارد و بسیاری از مردم پس از نماز عصر تا اذان مغرب پای تفسیر می‌نشینند. شخص قاضی دولت نیز برنامه تفسیری در رادیو دارد و بعضی که به مسجد نمی‌روند، می‌توانند به این برنامه گوش فرا دهند.

شب قدر

شب قدر در بین اهل سنت تانزانیا، مانند شیعیان مرسوم نیست. برخی افراد، در ده شب آخر که تأکید زیادی روی آن شده و گفته می‌شود که شب قدر در آنهست، به نماز و تهجد روی می‌آورند. بعضی هم می‌گویند معلوم نیست که حتماً شب قدر در آن ده شب آخر باشد، لذا از اول تا آخر ماه رمضان را به شب‌زنده‌داری می‌گذرانند تا شب قدر را درک کنند.

تأثیر ماه مبارک رمضان بر جو درونی شهرها

مردمی که توان روزه گرفتن ندارند در انتظار عمومی هرگز غذا نمی‌خورند. نکته جالب اینکه در ماه رمضان بعضی از افرادی که اصلاً اهل نماز نیستند، نماز می‌خوانند و مساجدی که در دیگر ماه‌ها خلوت است پر می‌شود. حتی جمعیت تا بیرون مسجد هم کشیده می‌شود.

عید فطر

یکی از رسومی که در عید فطر در تانزانیا معمول است، خرید لباس عید برای کودکان است. دهه آخر ماه رمضان خیاطی‌ها و لباس فروشی‌ها شلوغ می‌شود و آنهایی که شاید روزهای دیگر تا ساعت ۱۰ کار می‌کردند تا ساعت ۱۲ نیمه شب هم کار کنند. به طور معمول دخترها برای عید فطر پاهایشان را حنا می‌بندند و پسرها نیز برای کوتاه کردن مو به آرایشگاه‌ها می‌روند و آن روزها آرایشگاه‌ها هم شلوغ می‌شود.

وقتی عید فطر اعلام می‌شود مردم صبحانه عید را آماده می‌کنند و مردان برای نماز عید می‌روند و بعد برای صبحانه خوردن بر می‌گردند. بعد از صبحانه، بچه‌ها لباس‌های نو خود را می‌پوشند و به خانه اقوام می‌روند تا عیدی بگیرند. در کشور تانزانیا برای عید فطر چهار روز تعطیل می‌شود. و این عید مهم‌ترین عید در آن کشور است. نماز عید فطر در همه مساجد جمعه برگزار می‌شود؛ چون اهل تسنن نماز جمعه را در چندین مسجد برگزار می‌کنند.

استقبال

با نزدیک شدن ماه مبارک رمضان، مردم در نواحی که امکان رؤیت زودتر ماه بیشتر است، به استهلال می‌پردازند. آنان در هر جایی که باشند اگر ماه را مشاهده کنند به "قاضی دولت" - که از طریق رییس کشور انتخاب می‌شود - اطلاع می‌دهند. سپس خود قاضی در رادیو اعلام می‌کند که طبق اخبار موثق که دریافت شده، مردم در چند ناحیه ماه را مشاهده کرده‌اند. اگر خبر زود اعلام شود مردم بعد از نماز عشاء در مسجد می‌مانند تا نمازهای مخصوص ماه را به جا آورند.

تغذیه

در تانزانیا و زنگبار هنگام افطار بسیاری اوقات غذاهایی طبخ می‌شود که در ماههای دیگر طبخ نمی‌شود مانند بعضی از شیرینی‌ها و یا ماکارونی. به طور معمول در سحری برنج و در افطار سیب زمینی، لوبیا و ماکارونی استفاده می‌شود. قیمت بعضی از غذاهای نیز در ماه رمضان گران‌تر از ماه‌های دیگر به فروش می‌رسد.

افطار

تانزانیایی‌ها معتقدند که مستحب است شخص بعد از اذان چیزی بخورد و بعد به نماز مشغول شود؛ لذا مردم شیرینی‌هایی به مسجد می‌آورند و گاهی هم قهوه فروش‌هایی هستند که به فروش قهوه مشغول می‌شوند. مردم بعد از نماز مغرب برمی‌گردند تا افطار مفصلی بخورند و سپس به نماز عشاء و عبادت مشغول شوند.

تلویزیون

فضای رادیو و تلویزیون تانزانیا در ماه رمضان، بسیار متفاوت است. در سیمای آثار و مظاهر اسلامی نمایان‌تر می‌شود؛ مثلاً گویندگان خانم، باحجاب می‌شوند و روسری می‌پوشند؛ یا فیلم‌های مذهبی مثل "محمد رسول الله"، "عمر مختار" و "زندگی پیامبران" پخش می‌شود. در رادیو هم صبح و ظهر و شب، بعد از اذان ابتدا یک ربع قرآن خوانده می‌شود، سپس ترجمه آن و تفسیر خلاصه‌ای آیات - به طور معمول با صدای «شیخ محمود خلیل» - پخش می‌شود.

مسجد

نماز در مساجد تانزانیا، از ساعت یک بامداد شروع می‌شود و تا حدود ساعت سه ادامه دارد. بعضی از مردم، غذایشان را به مسجد برده، همانجا میل می‌کنند و بعد از آن، نماز صبح را به جماعت می‌خوانند، بعد به خانه برمی‌گردند تا استراحت کنند

بنابراین آنچه در ایران معمول است - که هنگام سحر گوینده رادیو اعلام می‌کند تا اذان صبح چقدر مانده - در تانزانیا وجود ندارد زیرا اکثر مردم زودتر سحری را خورده‌اند. آنانی که سحری دیر

تانزانیا Tanzania

جمهوری متحد تانزانیا کشوری است واقع در شرق آفریقا با مساحت ۹۴۵۰۸۷ کیلومتر مربع و جمعیتی نزدیک به ۴۰ میلیون نفر.

این کشور از اتحاد دو کشور تانگانیا و زنگبار به وجود آمد و پایتخت آن، شهر "دارالسلام" است با ۲ میلیون و ۳۴۰ هزار نفر جمعیت. منطقه جزیره‌ای زنگبار از سال ۱۵۰۳ و به مدت ۴۵۰ سال، بتناوب تحت سلطه پرتغال، عمان، عرب‌ها و بریتانیا قرار داشت تا اینکه در سال ۱۹۶۱ مستقل شد.

تانگانیکا نیز در دسامبر ۱۹۶۱ از بریتانیا اعلام استقلال کرد؛ و سرانجام دو ملت "تانگانیا" و "زنگبار" در ۲۶ آوریل ۱۹۶۴ با یکدیگر ادغام شده و جمهوری مستقل تانگانیکا را تشکیل دادند. شش ماه بعد نام این کشور به "تانزانیا" تغییر یافت.

حدود ۱۰۰۰ سال پیش گروه‌هایی از شیراز به زنگبار مهاجرت کردند و هنوز هم پس از گذشت قرن‌ها در زنگبار، اصل و نسب شیرازی به نوعی نجیب زادگی محسوب می‌شود. آیین نوروز امروزه در زنگبار برگزار می‌شود. زبان‌های انگلیسی و سواحیلی زبان‌های رسمی این کشور هستند. آنچه می‌خوانید چکیده‌ای از نحوه زندگی مردم مسلمان تانزانیا در ماه مبارک رمضان است:

ماداگاسکار Madagascar

جمهوری دموکراتیک ماداگاسکار کشوری جزیره‌ای است واقع در آب‌های اقیانوس هند، شرق موزامبیک، روبروی کرانه شرقی جنوب آفریقا. با مساحت ۵۸۷,۰۴۱ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۲۲ میلیون نفر. پایتخت این کشور شهر "آنتاناناریوو" است با ۱ میلیون و ۴۰۳ هزار نفر جمعیت. ماداگاسکار چهارمین جزیره بزرگ جهان است. این جزیره از سال ۱۸۹۶ تحت سلطه فرانسه بود تا اینکه در سال ۱۹۶۰ به عنوان "جمهوری مالاگاسی" اعلام استقلال کرد. اما همچنان نفوذ فرهنگی فرانسه در این کشور مشهود است. حدود ۱۰ درصد از این جمعیت را مسلمانان تشکیل می‌دهند. شیعیان بومی و غیربومی این کشور نیز چیزی حدود ۲۰۰ هزار نفر هستند. آنچه می‌خوانید نتیجه گفتگوی ما با «آقای سید سعید رحیمی» مبلغ و قاری بین‌المللی است درباره آداب و رسوم مردم شیعیان ماداگاسکار در ماه مبارک رمضان.

استقبال

یک روز مانده به ماه مبارک رمضان شیعیان بومی و غیر بومی و مخصوصاً خوجه‌ها (شیعیان هندی که حدود دو قرن پیش به آفریقا مهاجرت کرده‌اند)، با انواع برنامه‌های مختلف مذهبی به استقبال ماه مبارک رمضان می‌روند.

اطعام

شیعیان ماداگاسکار از یک ساعت مانده به افطار در حسینیه خود جمع می‌شوند و تدارکات لازم را برای افطار و روزه داران فراهم می‌کنند. آنها بعد از آماده‌سازی سفره‌های افطار، نماز جماعت را در حسینیه برگزار می‌کنند و سپس به صورت دسته‌جمعی افطار را میل می‌نمایند.

ختم قرآن کریم

بعد از افطار، جلسه ختم قرآن بزرگسالان برگزار می‌شود. سپس سخنرانی توسط روحانی حسینیه شروع و بعد از آن مراسم های مذهبی و عزاداری برگزار می‌شود.

در روزهای خاص - مثل نیمه رمضان تولد امام حسن (ع) و یا وفات حضرت خدیجه (س) - هم همان نوع عملکرد مراسم در روزهای قبل نیز در همین ایام برپا می‌باشد و فقط مباحث سخنرانی و مدیحه‌سرایی هماهنگ با مناسبت آن روز برگزار می‌شود.

جلسه قرآن ویژه نوجوانان

همچنین هر شب بعد از مراسم باشکوه نماز و افطار، افراد کوچک‌تر در مدرسه حسینیه در مجموعه کلاس‌هایی شامل: آموزش قرآن، احکام، اخلاق، عقاید و قرائت از طریق اساتید با تجربه آموزش می‌بینند.

شب قدر

۱۱ شب مراسم ویژه احیا شروع می‌شود. مردم ابتدا شروع به قرآن خواندن و خصوصاً خواندن سوره های عنکبوت، یس، قدر و ... می‌کنند. سپس مراسم قرآن سر گرفتن و دعای پر فیض جوشن کبیر با شور و حال و هوای خاصی در حسینیه برگزار می‌شود. بعد از پایان مراسم افراد سفره های سحری را مهیا می‌کنند و بصورت دسته جمعی سحری خورده و بدنبال آن آماده

برگزاری نماز جماعت صبح شده و اینگونه رضایت خداوند را از خود خواستارند.

تغذیه

مسلمانان ماداگاسکار غذاهای بومی مخصوصی را برای این ماه مهیا می‌کنند و به همراه آن آش و سوپ خاصی با شیر نارگیل و انواع "ترشی‌های انبه" را فراهم می‌آورند تا مردم تناول نمایند.

رسانه

شبکه تلویزیونی خاصی که مثل ایران و کشورهای عربی سربال‌های مناسبتی این ماه را تهیه و پخش کند در ماداگاسکار وجود ندارد اما "شبکه رادیویی صوت الحکمه" شبکه‌ای بسیار توانمند است که تحت مدیریت شیعیان قرار دارد و در طول سال - بویژه ماه مبارک رمضان - برنامه‌های دینی و مذهبی خوبی تولید و پخش می‌کند.

عید فطر

اما باشکوه‌ترین و مفصل‌ترین مراسم این ماه در شب عید فطر برگزار می‌شود. مردم در این شب بهترین و فاخرترین لباس خود را پوشیده و در مراسم مجللی شرکت می‌کنند. در این مراسم بزرگ‌ترها به کوچک‌ترها عیدی داده و نیز هدایایی از طرف "کمیته شیعیان ماداگاسکار" به افرادی که در مجالس و مراسم ماه مبارک رمضان حضور داشته‌اند و نیز به دانش‌آموزان برتر حاضر در کلاس‌های آموزشی تقدیم می‌شود.

وحدت مثال‌زدنی

آنچه درباره شیعیان ماداگاسکار بسیار جالب، زیبا و باشکوه است "اتحاد چشمگیر و مثال‌زدنی آنان" در امور آنهاست. مثلاً درباره همین آداب و مراسم ماه مبارک، تمامی شیعیان بومی و غیر بومی، هر روز به صورت متحد، هماهنگی کامل را در برگزاری آنها به نمایش می‌گذارند.

تا ۳ صبح پخش می‌شود، در این ماه قبل از افطار برنامه دینی دارد و بیشتر از سایر ماه‌ها برنامه‌های مذهبی - مانند سخنرانی‌های ۱۰ دقیقه‌ای - پخش می‌کند. اما سریال و فیلم ویژه این ماه ندارد. فقط بعد از افطار یک فیلم کمدی برای خنده و تفریح مردم پخش می‌کند.

سحر

مردم شب‌ها بعد از نماز در خانه می‌مانند. سحر هم ساعت ۴ یک نفر از مردم داوطلبانه در کوچه و خیابان راه می‌رود و مردم را صدا می‌زنند و برای صرف سحری و مناجات و عبادت بیدار می‌کند.

شب قدر

به علت در اکثریت بودن اهل سنت بیشتر احتمال می‌دهند که شب ۲۷ رمضان شب قدر باشد.

مسجد شب بیست و هفتم مملو از جمعیت می‌شود. مردم تا صبح عبادت می‌کنند، نماز می‌خوانند و ذکر می‌گویند. در سحر این شب هم غذایی که خانم‌های همان محل پخته‌اند به مسجد برده می‌شود و از مردم پذیرایی می‌کنند. بعد از نماز صبح هم مردم به خانه‌هایشان می‌روند و می‌خوانند.

بانوان

از نظر اهل سنت، بهتر است که خانم‌ها - غیر از نماز جمعه - در خانه عبادت کنند و به مسجد نروند. اما خانم‌ها استثنائاً در شب قدر (شب ۲۷ رمضان) به مسجد می‌روند.

عید فطر

عید فطر در سنگال خیلی مهم است؛ آنقدر مهم که نزدیک عید، مساجد هم کمی خلوت می‌شود، چون مردم تدارک عید را می‌بینند و خودشان را برای آن آماده می‌کنند. در این عید مردم لباس نو می‌خرند و جشن می‌گیرند. خلاصه مثل عید نوروز در ایران است. مردم سنگال فطریه را قبل از نماز و حتی یک روز قبل از عید می‌دهند، تا فقرا هم بتوانند در این عید جشن داشته باشند.

استقبال

مردم سنگال قبل از آمدن ماه مبارک رمضان، خودشان را برای استقبال از آن آماده می‌کنند؛ مساجد را تمیز می‌کنند؛ از یکدیگر حلالیت می‌طلبند؛ توجهشان را هم به سخنرانی‌های دینی و جلسات قرآن جلب می‌کنند.

مسجد

در این ماه، سنگالی‌هایی که نسبت به نماز اهمال و سستی می‌کنند هم مرتب به مسجد می‌روند؛ نماز جماعت می‌خوانند و به تفسیر قرآن گوش می‌دهند.

قرآن

مساجد در این ماه قرآن، از اول تا آخر قرآن را تفسیر می‌کنند. حتی مساجدی هم که استاد قرآن ندارد، حتماً از جاهای دیگر اساتیدی را دعوت می‌کنند.

نماز ظهر ساعت ۱/۵ برگزار می‌شود، بعد از نماز ظهر تفسیر قرآن شروع می‌شود و تا بعد از نماز عصر، یعنی حدود ساعت ۵ ادامه پیدا می‌کند. مردم خودشان را موظف می‌دانند که اگر تفسیر کل قرآن را تا پایان ماه رمضان تمام نکرده‌اند، بعد از ماه رمضان تفسیر قرآن را ادامه دهند تا به سوره ناس، یعنی آخرین سوره قرآن برسند.

اطعام

بعد از نماز هم عده‌ای از مردم برای نمازگزاران در مساجد غذا می‌پزند تا بلافاصله بعد از نماز مغرب از روزه‌داران پذیرایی کنند.

تغذیه

غذای افطار هم معمولاً نان، شیر، قهوه و آب سرد است و البته خرما؛ چون مستحب است که روزه‌دار با خرما روزه‌اش را باز کند. در سنگال کسی چای نمی‌خورد.

نیم یا یک ساعت بعد از افطار هم غذای اصلی صرف می‌شود. مردم سنگال در ایام عادی سال، در وعده شام به هیچ عنوان برنج نمی‌خورند؛ اما در ماه رمضان استثنائاً شب‌ها نیز برنج مصرف می‌کنند.

تلویزیون

برنامه‌های تلویزیون که از ساعت ۱۰ صبح

سنگال Senegal

جمهوری سنگال کشوری است در غرب قاره سیاه، به پایتختی «داکار» با ۹۵۰۰۰ هزار کیلومتر مربع وسعت و حدود ۱۴ میلیون جمعیت. بیش از ۹۵ درصد مردم سنگال مسلمان هستند که وضعیت اکثرشان از لحاظ اقتصادی متوسط است. این کشور ساحلی، در منتهی‌الیه غربی قاره آفریقا در کناره شرقی اقیانوس پهناور اطلس قرار دارد، که از شمال و شمال شرق با کشور موریتانی، در جنوب با گینه و گینه بیسائو و در غرب با کشور مالی همسایه است و البته در دل خود کشوری کوچک به نام گامبیا را نیز جای داده است که از همه طرف آن را محصور ساخته و تنها کشور همسایه آن محسوب می‌شود. مذهب اکثریت مردم این کشور "مالکی" است و شیعیان نیز از دیرباز در این کشور وجود داشته‌اند. آنچه می‌خوانید چکیده‌ای از نحوه زندگی مردم مسلمان سنگال در ماه مبارک رمضان است:

نیجریه Nigeria

جمهوری نیجریه کشوری است با مساحت ۹۲۳/۷۶۸ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۱۴۰ میلیون نفر، واقع در غرب آفریقا که از لحاظ جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی یکی از متنوع ترین کشورهاست. کشور نیجریه پرجمعیت ترین کشور آفریقا و به طور بالقوه یکی از ثروتمندترین آنهاست و با وجود اینکه دارای منابع طبیعی و انسانی فراوانی بوده و از بازار داخلی قدرتمندی برخوردار است اما به مقدار زیادی بر بخش اقتصاد خارجی و به طور ویژه به درآمد نفتی خود تکیه کرده است. کشور نیجریه در سال ۱۹۶۰ استقلال خود را بدست آورد. تاریخچه پس از استقلال این کشور همواره با عنادهای قومی منطقه ای و وجود تضاد میان قوانین نظامی و غیرنظامی همراه بوده است. پایتخت نیجریه "آبوجا" است و از جمله مهمترین و بزرگترین تنوعات قومی این کشور می توان به ۳ قوم HausaFulani و Yoruba، Ibo در شمال کشور اشاره نمود. ۵۰ درصد از مردم نیجریه مسلمان و ۴۰ درصد مسیحی هستند و زبان رسمی این کشور انگلیسی است. نیجریه حداقل ۷ میلیون نفر شیعه دارد. آنچه می خوانید گزارشی است که «آقای حافظ محمد» از شیعیان مستبصر نیجریه، درباره آداب و رسوم مردم این کشور در ماه مبارک رمضان ارائه کرده است.

استقبال

مردم نیجریه با تمیز و آماده کردن مساجد برای اقامه نماز و جلسات قرآن و تفسیر، به استقبال ماه مبارک می روند. با ثبوت هلال، مردم جشن های باشکوهی برگزار می کنند و با زدن طبل، در خیابان ها می چرخند و سرود می خوانند.

آغاز ماه

اکثریت مردم، شروع ماه مبارک رمضان را با اعلام و اعلان «سلطان» قبول می کنند؛ اما پیروان صوفیه سخن سلطان را قبول ندارند و باید با چشم خودشان هلال ماه را ببینند، لذا معمولاً آنها هر سال ۲ روز بعد از اکثریت مردم روزه می گیرند.

(سلطان، شخصی از نسل پادشاهان گذشته نیجریه است که اگرچه اکنون - در حکومت جمهوری - قدرت رسمی ندارد ولی کماکان دارای قدرت بومی و نفوذ دینی است و اموری مانند حج، استهلال و مساجد زیر نظر وی و نمایندگانش در ایالات - یا همان سلطان های محلی - برگزار می شود.

روز بیستم مرداد امسال (۱۳۸۸) خبر رسید که «سلطان سوکوتو» برای تقویت وحدت در سراسر کشور یک روز مشترک را به عنوان آغاز ماه مبارک رمضان در نظر خواهد گرفت. وی در این باره گفت: ما از اختلاف های همیشگی میان مسلمانان درباره ماه مبارک رمضان و عید فطر دلسرد شده ایم، درحالی که اسلام یکی است و لزوم صدای واحد مسلمانان، بیش از سایر مواقع ضرورت دارد. ما از اختلافات مسلمانان شمال و جنوب نیجریه درباره آغاز ماه مبارک رمضان در سال گذشته ابراز تأسف می کنیم؛ رویدادهایی که مایه شرم است).

تغذیه

مردم نیجریه در این ماه معمولاً غذاهای مخصوصی دارند و مصرف میوه هم در این ماه بیشتر می شود. زنان برای افطار غذاهایی همچون "العصیده"، "الدویا"، "حلیم" و "اذنجی" و برای سحر "التو" فراهم می کنند. فرنی، شیر، چای و غذاهایی شبیه فلافل نیز جزء خوردنی های محبوب این ماه است.

افطار

چند خانواده افطاریشان را بر می دارند و جلوی خانه یک نفر از همسایگان یک سفره پهن می کنند و با هم افطار می کنند. بعضی از مردم هم طبق هایی را در نزدیکی مساجد قرار می دهند و پس از نماز مغرب، با یکدیگر می خورند.

اطعام

ثروتمندان نیجریه در این ماه به دیگران هدیه می دهند و فقرا را اطعام می کنند. علاوه بر این، ثروتمندان در بعضی از ایالت های ۳۶ گانه نیجریه، بودجهای اختصاص می دهند تا برای فقرا افطار و سحری تهیه شود.

صلوات

از عادات مسلمانان نیجریه در این ماه، فرستادن

صلوات بر پیامبر (ص) و خواندن مناجات و دعا های مخصوص است.

وضعیت امنیتی

به مصداق حدیث پیامبر که فرمودند «در ماه مبارک رمضان، شیطان در بند می شود» گویی گناه در این ماه در نیجریه اسیر می شود، تا جایی که حتی زنان فاحشه کارهای بدشان را تعطیل می کنند و سجاده پهن می کنند! در واقع مردم احساس می کنند گناهان تعطیل می شود. لذا وضعیت امنیتی از تمام ماه ها بیشتر می شود، این مسلم است. دزدی و سرقت حتی تا ۹۵ درصد کمتر می شود.

تلویزیون

تلویزیون نیجریه در این ماه همیشه سخنرانی قرآن و تفسیر پخش می کند. متأسفانه هنوز از علمای مکتب اهل بیت (ع) برای سخنرانی در تلویزیون دعوت نکرده اند.

وها بیت

دشمنان مکتب اهل بیت (ع) منتظر می مانند تا ماه رمضان بشود تا فعالیت و سخنرانی علیه تشیع را مضاعف کنند. دروغ ها و تهمت هایی که آنها به پیروان اهل بیت (ع) نسبت می دهند به اندازه ای است که ما هر سال تصور می کردیم بعد از ماه رمضان، شیعیان وجود نخواهد داشت!

شب قدر

مسلمانان نیجریه معتقدند که شب قدر، شب بیست و هفتم ماه رمضان است؛ لذا بعید است کسی در این شب بخوابد. مردم به مسجد می روند و به عبادت و احیاء می پردازند.

بازی های ویژه

از دهم تا بیستم ماه مبارک رمضان یک نوع بازی فرهنگی بین بچه ها به شکل طنز و کمدی برگزار می شود. بچه ها در این بازی، نقش پرندهای را بازی می کنند که گرسنه است و آب و دانه می خواهد و مردم باید با مهربانی به آن پرنده کمک کنند؛ چرا که در این ماه مردم باید مهربان باشند. نمایش دیگر، بازی در نقش عالمان بی عمل است. بعضی ها هم در ضمن یک بازی محلی، سر به سر کسانی که سنشان زیاد شده ولی هنوز ازدواج نکرده اند، می گذارند. کسی از این بازی ها ناراحت نمی شود، بلکه شیرینی و خاطره انگیز بودن ماه مبارک را دوچندان می کند.

عید فطر

عید فطر را سلطان از طریق رادیو اعلام می کند. برای عید فطر و قربان در نیجریه، باید لباس نو دوخته شود. مردم در این روز لباس نوی خود را می پوشند و به نماز و جشن مشغول می شوند.

استقبال

قبل از ماه مبارک رمضان، مردم، مواد غذایی لازم در این ماه را تهیه می کنند. به محض اینکه هلال ماه رمضان دیده شود مؤذنان مساجد طبل های بزرگی را به صدا در می آورند تا مردم بدانند که فردا روز اول ماه مبارک است.

فرهنگ جالب

فرهنگ جالب مردم مهربان ساحل عاج این است که هر مردی برای پدر و مادر خود مقداری مایحتاج مربوط به ماه مبارک را تهیه و به آنها هدیه می دهد. جالب تر اینکه زوج ها سعی می کنند حتماً در این ماه از همسر خود دور نمانند، چرا که معتقدند در کنار یکدیگر ثواب بیشتری می برند.

عبادت در شب اول

شیعیان ساحل عاج در شب اول این ماه مبارک، بعد از نماز عشا به خواندن سوره های مخصوص و نمازهای معین این شب می پردازند. اهل سنت هم در این شب به اعمال عبادی مشغول می شوند و نماز تراویح را به صورت جماعت آغاز می کنند. (نماز تراویح در زمان پیامبر (ص) وجود نداشته و از اموری است که در زمان خلیفه دوم به عبادات اضافه گردیده و اکنون تنها مورد اهتمام اهل سنت است.)

ختم و تفسیر قرآن

مردم بعد از نماز صبح شروع به قرائت قرآن می کنند، سپس اذکار خاص این ماه را می گویند و بعد به سر کار می روند.

در برخی مساجد، از ساعت ۱۰ صبح تا اذان ظهر تفسیر قرآن برگزار می شود و در برخی هم بعد از ظهرها از ساعت ۱۶ تا اذان مغرب. با این مجالس، در طول ماه مبارک یک دوره کامل قرآن برای مردم تفسیر می گردد تا با حقایق الهی آشنا و هر روز به خدای خود نزدیک تر شوند.

تغذیه

"شیر برنج" غذای محبوب ساحل عاجی ها در افطار است. آنها "شریت" هم زیاد مصرف می کنند. آنجا در افطار غذای سبک می خورند و بعد از نماز عشاء شام صرف می کنند. غذاهای مخصوص و مقوی هم برای سحر است.

اول سجود

با نزدیک شدن اذان مغرب، مردم افطار خود را به مسجد می برند. شیعیان و مالکی ها اول نماز مغرب را می خوانند و بعد افطار می کنند.

اطعام

مسلمانان - بویژه شیعیان - در این ماه سعی می کنند هر روز یک غذای خوب و بسیار خوشمزه پخته و آن را به یکی از همسایگان یا بستگان و دوستان و آشنایان به عنوان هدیه بدهند.

دعوا، بی دعوا

مردم تلاش می کنند که در این ماه رفتار اجتماعی بهتری داشته باشند و با هم دعوا نکنند؛ چون اعتقاد دارند از ثوابشان نزد خدا کم می شود و روزه شان دیر به خدا می رسد!

تأثیر بر غیر مسلمانان

با وجود اینکه ۶۳ درصد مردم ساحل عاج مسلمان نیستند، اما رفتار مسلمانان در این ماه باعث تأثیر در دیگران نیز می شود.

شب قدر نزد مذاهب مختلف

شیعیان ساحل عاج دقیقاً مثل ایران و در سه شب اعمال شب قدر را انجام می دهند. در مناطقی که شیعیان زیاد باشند - حتی اگر اکثریت با اهل سنت باشد - مراسم به صورت دسته جمعی برگزار می شود. اما در مناطقی که شیعیان نیستند یا کم هستند مراسم جمعی برگزار نمی شود. اگر محل زندگی این شیعیان این مناطق از شهرها یا مرکز تجمع و مراسم جمعی دور نباشد برای شرکت در مراسم به آنجا می روند.

مالکی ها فقط شب بیست و هفتم را به عنوان لیلة القدر احیاء می گیرند. آنها در این شب از ساعت ۲۱ تا اذان صبح عبادت می کنند. مردم از همه جا می آیند و این شب را "شب صدقه دادن" نامیده اند و در طول شب نمی خوانند.

وهابی ها از شب بیست و یکم تا آخر رمضان، هر شب ۴ رکعت نماز می خوانند و بعد سخنرانی و ادامه تهجد و بعد دعا و در نهایت هم آماده می شوند برای سحری و برای نماز صبح آنها در این ۱۰ شب قرآن را ختم می کنند.

طهارت درونی؛ لباس مخصوص

در ساحل عاج - بر خلاف کشورهای مثل شیلی یا مالزی - لباس مخصوصی برای این ماه وجود ندارد؛ اما مردم سعی می کنند علاوه بر اینکه لباس پاکیزه و نو در این ماه بپوشند از لحاظ درونی نیز جدیدتر و پاک تر از گذشته عمل کنند.

عید فطر

مراسم و آداب شیعیان و اهل سنت در عید فطر، فقط در اجرای نماز متفاوت است و در دیگر کارها مثل هم عمل می کنند. مردم از دو روز مانده به عید تا قبل از رفتن به نماز عید، فطریه خود را به امام محله می دهند تا بین فقرا تقسیم کند. در این روز لباس جدید برای اعضای خانواده تهیه و با آن لباسها خود را مزین کرده و به نماز عید می روند. همچنین در این روز به دید و بازدید یکدیگر و عذرخواهی بابت هر مشکلی که قبلاً پیش آمده می پردازند و به بچه ها عیدی و هدیه داده می شود.

ساحل عاج Côte d'Ivoire

جمهوری ساحل عاج (Cote d'Ivoire)

است در غرب آفریقا به پایتختی «یاموسوکرو» که البته پیش از این پایتخت آن شهر «آبیجان» بوده است. همسایگان این کشور عبارتند از غنا در شرق، گینه و لیبیا در غرب، مالی و بوركینا فاسو در شمال و از جنوب به اقیانوس متصل است.

در قرن ۱۵ میلادی ساحل عاج مورد توجه بازرگانان اروپایی که در جستجوی عاج فیل و تجارت برده بودند قرار گرفت. در رقابت های استعماری، عاقبت این منطقه نصیب فرانسه شد و سرانجام در ۷ آگوست ۱۹۶۰ از فرانسه اعلام استقلال کرد.

این کشور با وسعت ۳۲۲۴۶۰ کیلو متر مربع، بیش از ۱۸ میلیون نفر جمعیت با میانگین سنی ۱۹،۴ دارد. ۶۰ درصد مسلمان، ۳۶ درصد مسیحی و بقیه پیرو ادیان محلی اند. از لحاظ قومیتی ساحل عاج ۶۳ قبیله است که هر قبیله زبان مخصوص به خودش را دارد. زبان رسمی این کشور نیز فرانسوی است.

آنچه می خوانید نتیجه گفتگوی ما با «آقای عبدالله دوسو» طلبه اهل کشور ساحل عاج است، راجع به آداب و رسوم مردم این کشور در ماه مبارک رمضان:

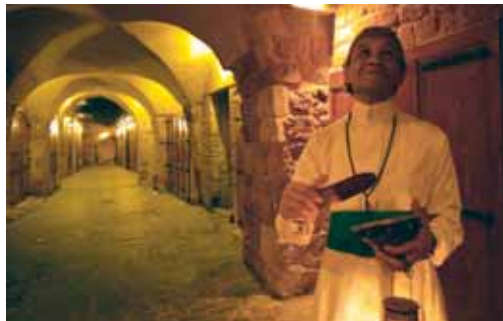
از نگاه دوربین

رمضان چرچ

فلسطین: پلیس مرزی رژیم صهیونیستی از عبور فلسطینیان برای شرکت در نماز جمعه ماه مبارک رمضان در مسجد الاقصی جلوگیری می کند.

یرونتی: استهلال ماه مبارک رمضان
(عکس: اهیم رانی - رویترز)

لبنان: بیدار کردن مسلمانان برای خوردن سحری در شهر صیدا به شکل سنتی
(عکس: محمود زیات - فرانس پرس)

مصر: فانوس، نماد مردم مصر برای ماه مبارک رمضان

ایران: جلسه جزءخوانی قرآن در حرم مطهر حضرت معصومه(س) (عکس: محمدحسین امامی - خبرگزاری ایثنا)

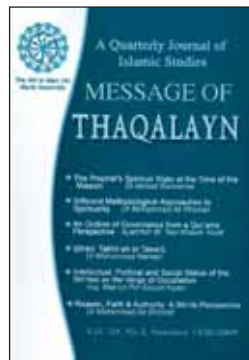
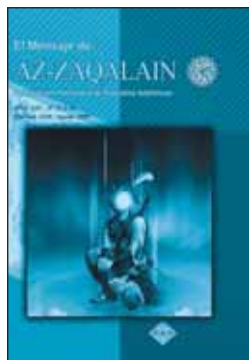
اندونزی: کباب بالهای مرغ در «بازار رمضان» (عکس: کامارول اخیر - فرانس پرس)

سوریه: فروشنده شیرینی سنتی سوریه (عکس: خالد الحبریری - رویترز)

بنگلادش: دستفروشی، زولبایی سنتی در چالک بازار داکا می فروشد.
(عکس: پاول رحمان - آسوشیتد پرس)

تنظیم: عباس جعفری
(رییس اداره مجلات مجمع)
farahani_aj@yahoo.com

پیام ثقلین به زبان اسپانیولی

پیام ثقلین به زبان انگلیسی

صاحب امتیاز: مجمع جهانی اهل بیت (ع)
مدیر مسئول و سردبیر: حجت الاسلام و المسلمین محسن ربانی
ترتیب انتشار: فصلنامه
شماره ی مسلسل: ۳۵-۳۶
تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۸۷
محل انتشار: ایران - تهران
تیراژ (شمارگان): ۲۰۰۰
تعداد صفحات: ۳۱۲ صفحه
ناشر: معاونت امور فرهنگی مجمع جهانی اهل بیت (ع)
پست الکترونیک سردبیر: shargh@noor.net
سایت مجله: www.islamorient.com

صاحب امتیاز: مجمع جهانی اهل بیت (ع)
سردبیر: حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدعلی شمالی
ترتیب انتشار: فصلنامه
شماره ی مسلسل: ۳۸
تاریخ انتشار: تابستان ۲۰۰۹ میلادی (۱۳۸۸ هجری شمسی)
محل انتشار: لندن
(با همکاری مرکز اسلامی لندن)
تیراژ (شمارگان): ۱۰۰۰
تعداد صفحات: ۱۴۸ صفحه
پست الکترونیک مجله: info.thaqaalayn@gmail.com

برخی از مطالب شماره جدید

- سخن سردبیر
- حالات معنوی پیامبر اسلام (ص) در آغاز رسالت،
تألیف: دکتر سید احمد رهنمایی
- رویکردهای روش شناختی مختلف به معنویت اسلامی،
تألیف: دکتر محمدعلی شمالی
- خطوط کلی دیدگاه قرآن درباره ی حکومت،
تألیف: آیت الله محمدتقی مصباح یزدی،
چکیده توسط: کریم عقیلی
- اجتهاد؛ تخطئه یا تصویب،
تألیف: دکتر محمد نمازی
- موقعیت سیاسی - اجتماعی و فکری شیعیان در آستانه غیبت،
تألیف: حجت الاسلام پورسیدآقایی،
ترجمه: فرجیان
- عقل، ایمان و حاکمیت دینی از دیدگاه شیعه،
تألیف: دکتر محمدعلی شمالی

برخی از مطالب شماره جدید

- سر مقاله: پیشرفت اسلام در جهان / شیخ محسن ربانی
- کلمات رهبری (خطبه مقام معظم رهبری در عید فطر ۱۴۰۱/۱۰/۲۰۰۸)
- منجی آخر الزمان / تألیف: سمیه یونس
- «المراجعات» اثر: علامه سید عبدالحسین شرف الدین (ره) / ترجمه: شیخ فیصل مرهل
- فضائل امامین سجاد و باقر (ع) / تألیف شیخ باقر شریف القرشی
- رفتار پیامبر با کودکان / تألیف: محمد علی چنارانی ؛ ترجمه: سمیه یونس
- علوم قرآنی: معجزات قرآن / تألیف: حسین جوان آراسته ؛ ترجمه: زهره ربانی
- فاطمه زهراء (س) الگوئی شایسته / تألیف: کام ربکا پستانا کارواجو
- شاگردی: برگرفته از کتاب «معرفت و حکمت» (مجموعه ی احادیث) /
تألیف: آیت الله محمدی ری شهری
- بزرگداشت واقعه کربلا (نقل مختصری از حوادث روز اول تا دهم عاشورا در کربلاء) / تألیف: مجمع جهانی اهل بیت (ع) و مؤسسه الغدیر / ترجمه: شیخ فیصل مرهل

□ به قلم: رضا لک‌زایی
(کارشناس ارشد فلسفه و کلام
دبیر سرویس صفحات سبز خبرگزاری ابنا)

اصلاح الگوی مصرف در قرآن

چکیده: اسلام دینی است که خداوند را آفریدگار و مدبر جهان هستی می‌داند و بر این باور است که او در تمامی زمان‌ها و مکان‌ها حاضر و ناظر بر انسان و از تمامی امور، آگاه و با خبر است.

در منظومهٔ اسلام، انسان بیهوده و پرای استفاده و بهره بردن از لذات مادی و خوش‌گذرانی آفریده نشده، بلکه کاملاً مسؤولیت‌پذیر و هدف‌مند خلق شده و باید پاسخ‌گوی اعمال خودش باشد. رسالت اصلی پیامبران هم ساختن انسان‌هایی است که بندهٔ چنین خدایی باشند و رضایت او را بر رضایت خویش ترجیح دهند و محبت او را به دست بیاورند. در این میان انسان مسرف، با اسراف خود، مورد نفرت و خشم خدای مهربان قرار می‌گیرد و از سوی او طرد می‌شود.

اسراف در قرآن معنای وسیعی دارد و شامل هرگونه زیور یا گذاشتن و رعایت نکردن دستورات الهی، در ابعاد مختلف فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، نظامی و عبادی است. مفهوم اسراف، مصادیق اسراف، سرانجام مسرفین و راهکارهای قرآن برای اصلاح الگوی مصرف، مطالبی است که در این مقاله مطرح شده است.

واژگان کلیدی: قرآن، اسراف، اصلاح الگوی مصرف، مسرف.

مقدمه: خدا، جهان و انسان

قرآن در عصری در قالب واژه‌ها نشست و با پیکی امین بر قلب گل سرسبد آفرینش مهمان شد که مردمان آن روزگار، نه تنها الگویی برای مصارف روحی و جسمی‌شان نداشتند، که غرق در فساد و انحراف بودند و به تعبیر امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام «عَلَى شَرِّ دِينٍ وَ فِى شَرِّ دَارٍ»^۱ بر بدترین آیین و در بدترین جای‌ها» به سر می‌بردند.

اولین آیات قرآن که نازل شد، بنیان صحیح و مستقیم تمدن اسلامی و بلکه تمدن بشری را بر دو بال دین و دانش و یا معنویت و عقلانیت، پی‌ریزی کرد؛ «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ»^۲ بخوان به نام پروردگارت که آفرید» و همین دو بال علم و ایمان بود که آوازهٔ تمدن و سرافرازی عرب جاهلی را که همراهش در خوراک، پوشاک، مسکن و دین، صفر و بلکه زیر صفر بود، در جهان به اهتزاز درآورد و او را به یک امپراطوری بزرگ و بی‌بدیل، با کارنامه‌ای درخشان تبدیل کرد. به راستی قرآن چه مفاهیمی پیش روی جان اینان گذاشت؟

اسلام دینی است که خداوند را آفریدگار و مدبر جهان هستی می‌داند و بر این باور است که خداوند در تمامی زمان‌ها و مکان‌ها حاضر و ناظر انسان است و از تمامی امور، آگاه و با خبر است. رسالت اصلی پیامبر اسلام هم تربیت انسان کامل بود. در نظام تفکر اسلامی، انسان موجودی دو بعدی است که از جسم و جان؛ ملک و ملکوت، و روح و بدن، سرشته شده و مبدأ و مسیری الهی دارد. انسان آفریده شد تا جلوه‌گر جمال و جلال آفریدگار خویش باشد؛ انسان آفریده شد تا عاشق خدا باشد و تنها او را پرستش کند. این عشق وقتی تجلی می‌کند که انسان همیشه خواستهٔ معبودش را در نظر بگیرد و پا بر خواسته‌های نفسانی خودش بگذارد.

انسانی که از دو بعد مادی و معنوی خلق شده، در سربازی دیگر به حیات خودش ادامه می‌دهد و از آنجا که معماری نظام هستی بر اساس عدالت شکل

اسراف در قرآن و راه کارهای این کتاب مقدس برای ارائه اصلاح الگوی مصرف چیست؟

مفهوم اسراف

اسراف از ریشه "س ر ف" می باشد و آنچه از مراجعه به فرهنگ های لغت برمی آید این است که اسراف متضاد واژه میانه روی و اقتصاد^۳ و به معنای تجاوز کردن و اندازه نگه نداشتن در هر کاری است که انسان آن را انجام می دهد.^۴ برخی لغت نامه ها علاوه بر این، اسراف را به خطا کردن، غفلت کردن، و جهل و نادانی نیز معنی کرده اند.^۵

برخی دیگر معتقدند کلمه اسراف کلمه بسیار جامعی است که هر گونه زیاده روی در کمیت و کیفیت و بیهوده گرایی و اتلاف و مانند آن را شامل می شود.^۶ امام علی - علیه السلام - می فرماید: «مصرف سه نشانه دارد: آنچه نباید، می خورد، و آنچه نباید، می پوشد و آنچه نباید، خریداری می کند».^۷ از این روایت استفاده می شود که معنای صرفه جویی و اصلاح الگوی مصرف، در فقر و فلاکت زندگی نمودن نیست، بلکه صحیح و به جا استفاده کردن از نعمات الهی است.

در روایتی دیگر حضرت امیر - علیه السلام - می فرماید: «و بهترین مردم میانه روها هستند».^۸

مفهوم دیگری که در تبیین واژه اسراف به کار می آید تَبْذِير است. مرحوم طبرسی^۹ می نویسد: تَبْذِير، به معنای پاشیدن با اسراف است، و در واقع از بذر افشانی گرفته شده است، منتهی فرقی که تَبْذِير با اسراف دارد این است که تَبْذِير (بذر افشانی) به منظور استفاده و بهره برداری است و اسراف به منظور افساد، و به همین جهت در هر جا که به منظور اصلاح باشد تَبْذِير گفته نمی شود، هر چند که زیاد باشد، لذا اگر مال را در راه صحیح پراکنده کنند، تَبْذِير گفته نمی شود.

در مقابل راغب اصفهانی بدون اینکه فرق اسراف و تَبْذِير را بیان کند، معتقد است؛ بذرافشانی یا هدفمند و برنامه ریزی شده صورت می گیرد و یا بدون غایت و مقصد روشن و از پیش تعیین شده، که می توانیم بگوئیم صورت اول آن مطلوب و شیوه دوم آن ناپسند و نامبارک است؛ حال آنکه اسراف مذموم است و به هیچ وجه مطلوب نیست.

وی در توضیح لغت تَبْذِير می گوید التَّبْذِير، یعنی تفریق و پخش کردن چیزی و اصل این واژه از ریختن و پاشیدن بذر است که بطور استعاره در باره کسی که مال خود را بیهوده پخش و توزیع می کند، به کار رفته است، بذرافشانی در ظاهر از نظر کسی که از پایان آن بذرافشانی بی اطلاع است، ضایع کردن و دور ریختن بذر به نظر می آید، اما اینکار تَبْذِير به معنای هدر دادن نیست، و در آیه «إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا»^{۱۰} همانا اسرافکاران برادران شیطان هاینند و شیطان نسبت به پروردگارش بسیار ناپسند است. ضایع کردن هر چیزی به بیهودگی و بدون در نظر گرفتن نتیجه آن پیروی از شیطان و برادری شیطان است.^{۱۱}

در مجموع با توجه به آنچه «التحقیق فی کلمات القرآن الکریم» ذکر کرده است،

گرفته و خدایی عادل بر آن حکومت دارد، انسان نتیجه تمامی کارهایش را اگر چه به اندازه ذره ای و به وزن خردلی باشد می بیند و در این سیستم به هیچ کس، هیچ ظلمی نمی شود؛ لذا مسیر اسلام از تمامی مکاتبی که فقط به ارزش های شیطانی، مادی و همچنین ارزش های انسانی تأکید دارند، جدا می شود و تمامی ارزش های لیبرالیستی که مبتنی بر تفکر اومانیستی هستند، کنار گذاشته می شود و حتی اگر در این مکتب، ویژگی مشترکی با اسلام یافت شود، فقط اشتراک صوری، شکلی و ظاهری است، با تفاوت های بنیادین محتوایی و باطنی.

از دیدگاه اسلام، دنیا از آخرت جدا نیست، بلکه با هدف و انگیزه های الهی تمامی کارهای انسان شکلی الهی و آخرتی به خود می گیرد و انسان را به قرب خدا نائل می سازد، ضمن آنکه یک فعل مذهبی و دینی با انگیزه غیرخدایی کار انسان را دنیایی می کند و رهن آدمی به قرب الهی می شود. البته بررسی نقاط اشتراک و افتراق اسلام با سایر مکاتب مجالی بیش از این می طلبد.

دستورات قرآن کریم و در واقع فرهنگ سازی قرآن منحصر به یک مصرف و دو مصرف نیست، بلکه قرآن خواستار اصلاح همه جانبه بشر، در تمامی ابعاد و در تمامی زمان ها است.

امسال از سوی مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مد ظله العالی) سال اصلاح الگوی مصرف نام گرفته است، امری که همه نخبگان و آگاهان بر اهمیت و ضرورت آن برای تمامی جوامع و مخصوصاً ایران اسلامی که طلایه دار اسلام ناب محمدی در سراسر جهان است تأکید دارند، لذا در ادامه به برخی از مواردی که به نحوی مورد استفاده انسان قرار داشته و قرآن پیشنهاد

اصلاح آن را مطرح کرده، اشاره خواهیم کرد.

در اینکه ثقل اکبر و اصغر، این دو وزن و وزن بشریت را به صرفه جویی و پرهیز از اسراف و تَبْذِير دعوت کرده اند و الگوی صحیح را به همراه مصارف صحیح تبیین نموده اند تردیدی وجود ندارد. از همین روی سؤال اصلی نوشته حاضر، به فرمایشات قرآن کریم در خصوص صحیح استفاده کردن از نعمات الهی معطوف است و یا به تعبیر دیگر این مقاله پاسخ این پرسش را می جوید که مصادیق

می‌توان گفت اندازه نگه نداشتن و تجاوز عقلی، عرفی و شرعی، از حد تعیین شده در موارد مختلف، اصل یگانه‌ای است که در معنای این کلمه در نظر گرفته شده است. جهل، خطا و غفلت نیز در اسراف ظهور می‌کنند و خودشان را نشان می‌دهند، به عبارتی جهل، خطا و غفلت از خدا و آخرت، علل اسراف هستند.^{۱۲}

مصادیق اسراف در قرآن

اسراف در بخشش

یکی از مصادیق اسراف، زیاده‌روی در بخشش است. قرآن در این باره می‌فرماید:

«وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا»^{۱۳} و مؤمنین کسانی‌اند که چون اتفاق کنند نه ولخرجی می‌کنند و نه تنگ می‌گیرند و میان این دو [روش] حد وسط را برمی‌گزینند.

در یکی از روایات اسلامی تشبیه جالبی برای اسراف و «قتار» و حد اعتدال شده است. هنگامی که امام صادق علیه‌السلام این آیه را تلاوت فرمود، مشتی سنگ‌ریزه از زمین برداشت و محکم در دست گرفت، و فرمود این همان «قتار» و سخت‌گیری است، سپس مشتی دیگری برداشت و چنان دست خود را گشود که همه آن به روی زمین ریخت و فرمود این «اسراف» است، بار سوم مشتی دیگری برداشت و کمی دست خود را گشود به گونه‌ای که مقداری فرو ریخت و مقداری در دستش بازماند، و فرمود این همان «قوام» است.^{۱۴}

زیر پا گذاشتن و رعایت نکردن حدود الهی

رعایت نکردن و زیر پا گذاشتن قوانین و دستورات الهی هم، نوعی اسراف و در واقع تجاوز از حدود است:

۱. قرآن درباره همجنس‌گرایان قوم لوط می‌فرماید: «إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ»^{۱۵} شما از روی شهوت، به جای زنان به سراغ مردان می‌روید، آری شما مردمی تجاوز پیشه‌اید.

از آنجایی که این عمل، تجاوز و انحراف از قانون فطرت است، قرآن آن را «اسراف» نامیده است.^{۱۶}

۲. در آیه‌ای دیگر تمامی گناهان آدمی اسراف خوانده شده: «قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ»^{۱۷} بگو ای بندگان من که بر خویشتن زیاده‌روی روا داشته‌اید از رحمت‌خدا نومید مشوید در حقیقت‌خدا همه گناهان را می‌آمرزد که او خود آمرزنده مهربان است.^{۱۸}

۳. در قرآن کریم درباره رعایت فرمان الهی قصاص و عدم رعایت این دستور، که مربوط به امور حقوقی و نیز نظامی می‌شود، آمده است: «فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ»^{۱۹} نباید در قتل زیاده‌روی کند.

۴. «أَفَنْضَبِ عَنْكُمْ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ»^{۲۰} آیا به [صرف] اینکه شما قومی منحرفید [باید] قرآن را از شما باز داریم.

۵. «فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِمْ أَنْ يُقَتِّلَهُمْ وَ إِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَ إِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ»^{۲۱} و جز گروهی از فرزندان قوم موسی به او ایمان نیاوردند، آن هم با ترسی از فرعون و اشراف وی که مبادا عقوبتشان کند. به راستی فرعون در [آن] سرزمین بسیار سرکش و از افراط‌کاران بود.

در این آیه امپراطور منحرف طاغوت، که حدود الهی را رعایت نمی‌کرد و در برابر خدا و پیامبر خدا گردنکشی می‌نمود، مسرف نامیده شده است، لذا از این آیه برداشت می‌شود، چنین اسرافکاری، صلاحیت و شایستگی رهبری جامعه را ندارد و نظام اسراف‌گر، نظامی فرعون و طاغوتی است.

۶. «ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَ أَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ»^{۲۲} سپس وعده خود را بر آنها محقق کردیم و آنها و هر که را خواستیم نجات دادیم و تجاوز کاران را هلاک نمودیم. اسراف، زمینه ساز هلاکت است. و هلاکت، سرنوشت همه اسراف‌کاران تاریخ است.

راست گردانیدیم پس آن وعده را که به ایشان کرده بودیم از ولا پس ز غم دادیم ایشان را نجات خواستیم آن را که هم باز از ثقات بود بر حکمت بقایش در اصول مر کنند اولاد او ایمان قبول مسرفین را هم تبه کردیم باز که بر ایمان‌شان نبود اقبال و ساز^{۲۳}

۷. «وَ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَ غَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَ النَّخْلَ وَ الزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَ الزَّيْتُونَ وَ الرِّمَانَ مُتَشَابِهًا وَ غَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَ آثُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَ لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ»^{۲۴} و او آن خدایی است که برای شما بستان‌ها از درختان داربستی و درختان آزاد و درختان خرما و زراعت‌ها که میوه و دانه‌های گوناگون آرند و زیتون و انار و میوه‌های مشابه و نامشابه آفرید. شما هم از آن میوه‌ها هر گاه برسد تناول کنید و حق آن را (زکات فقیران را) در روز درو و جمع‌آوری آن بدهید و اسراف نکنید، که خدا مسرفان را دوست نمی‌دارد.

۸. «رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ إِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَ ثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَ انصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»^{۲۵} پروردگارا، گناهان ما و زیاده‌روی ما، در کارمان را بر ما ببخش، و گام‌های ما را استوار دار، و ما را بر گروه کافران یاری ده. اسراف نافرمانی محسوب می‌شود و باید از آن استغفار کرد و از درگاه ایزد منان عفو طلبید.

زیاده‌روی در خوراک

«يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَ كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ»^{۲۶} ای فرزندان آدم! نزد هر مسجدی زینت خود را بپذیرید و بخورید و بنوشید و زیاده‌روی نکنید که او اسراف‌کاران را دوست نمی‌دارد. از این آیه استفاده می‌شود صرفه‌جویی، محبوب خداوند است و بهره‌گیری از زینت و غذا باید دور از اسراف باشد.^{۲۷}

نکته قابل توجه این است که معمولاً قرآن در کنار اجازه مصرف، شرطی را بیان کرده است. به این آیات توجه کنید: «كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَ اشْكُرُوا لِلَّهِ»^{۲۸} از نعمت‌های پاکیزه‌ای که روزی شما کرده‌ایم بخورید و خدا را شکر کنید. «كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَ لَا تَطْغَوْا»^{۲۹} از خوراکی‌های پاکیزه‌ای که روزی شما کردیم بخورید و طغیان نکنید. «كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَ اعْمَلُوا صَالِحًا»^{۳۰} از چیزهای پاکیزه بخورید و کار شایسته انجام دهید. «فَكُلُوا مِنْهَا وَ اطْعَمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ»^{۳۱} بخورید و به درم‌انده مستمند بخورانید. «كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَ لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ»^{۳۲} از آنچه خدا روزیتان کرده است بخورید و دنباله‌رو شیطان نباشید.

فراموش کردن لطف خدا

وَ إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زَيْنٌ لِّلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»^{۳۳} و هنگامی که ضرری به انسان برسد، در حالی که به پهلوی خوابیده یا نشسته و یا ایستاده است،

که را افراطگر شکاک است بی‌راه می‌گذارد.»

مبغوض خدا

خدای تعالی می‌فرماید: «إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ»^{۳۸} خداوند اسرافکاران را دوست ندارد. «امام علی علیه‌السلام هم اسراف را سبب خواری انسان، در پیشگاه و محضر الهی می‌داند، ایشان می‌فرماید: «بخشیدن مال به کسی که مستحق آن نیست، با تبذیر و اسراف یکی است. قدر بخشنده را در دنیا بالا برد و در آخرت فرود آرد، او را در دیده مردمان گرامی کند، و نزد خدا خوار گرداند.»^{۳۹}

اهل آتش

«لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَ لَا فِي الْآخِرَةِ وَ أَنَّنَا مَرْذَنَّا إِلَى اللَّهِ وَ أَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ»^{۴۰} آنچه مرا به سوی آن دعوت می‌کنید، نه در دنیا و نه در آخرت [درخور] خواندن نیست و در حقیقت برگشت ما به سوی خداست و افراط‌گران همدمان آتشند.»

می‌توان گفت هدر دادن استعدادها و نیروهای انسانی به خاطر پایبندی به بت‌هایی که جمادی بیش نیستند نیز اسراف است.^{۴۱}

حسرت و پشیمانی

«وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَ لَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا»^{۴۲} نه دستت را [به خست] به گردن خویش ببند و نه [به سخاوت] یکباره بگشای که ملامت زده و حسرت خورده بمانی.

اسلام مکتب اعتدال است و افراط و تفریط، محکوم و میانه‌روی در تمامی امور روشی نیک و بین‌المللی است و زیاده روی و گذر از حد اعتدال، حتی در انفاق را نمی‌پسندد.^{۴۳}

سرنوشت شوم

«قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَ لَا يَمَسُّنَا مِنْهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ، قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ إِنَّ دُكْرَتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ»^{۴۴} منکران گفتند که ما وجود شما را به فال بد گرفتیم، اگر (از این دعوی) دست بر ندارید البته سنگسارتان خواهیم کرد و از ما به شما رنج و شکنجه سخت خواهد رسید. رسولان گفتند: آن فال بد که می‌گویید اگر بفهمید و متذکر شوید (آن جهلی است که) با خود شماست، بلکه شما مردم مسرف (و پر هوا و هوس) هستید.»

تفسیر نور بر این باور است که یکی از جلوه‌های اسراف، سرکشی و طغیان است و در واقع ریشهٔ بدبختی‌های

ما را می‌خواند، ولی چون ضرر را از او برطرف ساختیم، چنان به راه خود می‌رود که گویی هرگز ما را برای گرفتاری که به وی رسیده بود، نخوانده است! این گونه برای اسرافکاران، عملکردشان زیبا جلوه می‌کند. در این آیه فراموش کردن الطاف خداوند، اسراف دانسته شده و می‌توان گفت هر کس در رفاه، غافل و در گرفتاری دعا کند، مسرف است.^{۴۴}

سراجم مسرفین

عدم اطاعت

«وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ»^{۴۵} و فرمان مسرفان را اطاعت نکنید. اگر کسی بنده خدا نبود، نباید از او اطاعت کرد. از آنجا که در فرهنگ قرآن حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی طاغوتی همچون امپراطوری فرعون مسرف نامیده شده می‌توان گفت اگر مردم دنیا تنها به همین یک آیه قرآن عمل می‌کردند، و در مقابل دستگاه‌های غیر الهی و شیطانی سر تسلیم و اطاعت فرود نمی‌آوردند، سقوط تمامی حکومت‌های طاغوتی و ظهور حکومت الله حتمی بود.

مانع هدایت

بر اساس این آیه، اسراف و تکذیب، دو مانع برای هدایت به شمار می‌روند:

۱. «وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكْذِبْ فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكْذِبْ يَكْتُمُ الْغَيْبَ الَّذِي يَكْتُمُ الْغَيْبَ الَّذِي يَعْبُدُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُهْدِي الْقَوْمَ الْمُفْسِرِينَ»^{۴۶} و مرد مؤمنی از خاندان فرعون که ایمان خود را کتمان می‌کرد گفت: آیا مردی را می‌کشید که می‌گوید: پروردگار من خداست؟ در صورتی که برای شما از جانب پروردگارتان دلایل آشکاری آورده، و اگر دروغگو باشد دروغش به زبان اوست، و اگر راستگو باشد [لا اقل] برخی از آنچه به شما وعده می‌دهد به شما خواهد رسید به راستی خدا کسی را که افراط‌کار دروغگو باشد هدایت نمی‌کند.»

۲. «وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلِ الْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ»^{۴۷} و همانا یوسف پیش از این برای شما، دلایل آشکار آورد، ولی شما از آنچه برایتان آورد همواره در شک بودید تا زمانی که از دنیا رفت، گفتید: خدا بعد از او هرگز فرستاده‌ای مبعوث نخواهد کرد. آری، این گونه خدا هر

انسان طغیان و اسراف است، نه ایمان به خدا و پیامبران.^{۴۵} تفسیر نمونه هم به نحوی دیگر اشاره دارد که اگر جامعه‌ای توحید را انکار و به شرک روی آورد، دلیل آن اسراف و تجاوز از حق است، و اگر آن جامعه گرفتار سرنوشت شوم شد، علت آن نیز اسراف در گناه و آلودگی به شهوات است.^{۴۶}

برادر شیطان

«وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا»^{۴۷} همانا اسرافکاران برادران شیطان‌هاوند و شیطان نسبت به پروردگارش بسیار ناسپاس بود.

از امام صادق علیه‌السلام روایت شده که: ریخت و پاش مکن! که ریخت و پاش، از اسراف است. خداوند - عز و جل - می‌فرماید: «ریخت و پاش مکن».^{۴۸} از این آیه چند نکته استفاده می‌شود:^{۴۹}

الف. مصرف مال و دارایی در غیر مورد آن، کاری شیطانی و نوعی ناسپاسی است.

ب. مبذر و اهل ریخت و پاش باید تحقیر شود، نه آنکه مورد تقدیر و احترام قرار گیرد.

ج. مؤمن با مؤمن برادر است،^{۵۰} و اسرافکار با شیطان.

د. تبذیر، نشانه کفران و ناسپاسی است، نه نشانه سخاوت و بخشندگی.

راهکارهای قرآن برای اصلاح الگوی مصرف

از آنجا که اسراف به معنای تجاوز از حد در هر عملی است و تمامی عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، دینی، دنیوی و اخروی آدمی را دربر می‌گیرد، اولین راهکار قرآن برای اصلاح الگوی مصرف ارائه برنامه و الگوی عینی و مجسم برای بشریت است. قرآن انسان‌ها را به اطاعت از خدا و پیامبران الهی و در رأس آنها حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم دعوت می‌کند. در آیات ذیل بر تبعیت از دستورات خداوند و پیامبر اعظم تأکید و تصریح شده است:

۱. «فُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ»^{۵۱} بگو از خدا و پیامبر اطاعت کنید. پس اگر روی گردانیدند [بدانند که یقیناً خدا کافران را دوست ندارد].

۲. «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»^{۵۲} یقیناً برای شما در [روش و رفتار] پیامبر خدا الگوی نیکویی است برای کسی که همواره به خدا و روز قیامت امید دارد و خدا را بسیار یاد می‌کند.

۳. «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ»^{۵۳} و از خدا و پیامبر فرمان برید تا مورد رحمت قرار گیرید.

۴. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»^{۵۴} ای اهل ایمان، از خدا اطاعت کنید و [نیز] از پیامبر و صاحبان امر خودتان [که امامان از اهل بیت اند و همچون پیامبر دارای مقام عصمت می‌باشند] اطاعت کنید و اگر درباره چیزی [از احکام و امور مادی و معنوی و حکومت و جانشینی پس از پیامبر] نزاع داشتید، آن را [برای فیصله یافتنش] اگر به خدا و روز قیامت ایمان دارید، به خدا و پیامبر ارجاع دهید. این [ارجاع دادن] برای شما بهتر و از نظر عاقبت نیکوتر است.

۵. «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ»^{۵۵} و از خدا و پیامبرش فرمان برید و با یکدیگر نزاع و اختلاف مکنید که سست و بد دل می‌شوید و قدرت و شوکتتان از میان می‌رود؛ و شکیبایی ورزید؛ زیرا خدا با شکیبایان است. ۶. «قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»^{۵۶} بگو: خدا را [در همه امور] اطاعت کنید و این پیامبر را نیز اطاعت کنید. پس اگر روی بگردانید [زبانی متوجه پیامبر نمی‌شود؛ زیرا] بر او فقط آن [مسئولیتی] است که بر عهده‌اش نهاده شده و بر شما هم آن [مسئولیتی] است که بر عهده شما نهاده شده است و اگر او را اطاعت کنید هدایت می‌یابید. و بر عهده این پیامبر جز رساندن آشکار [پیام وحی] نیست.

با توجه به اینکه در آیاتی که مطرح شد، سخن از اطاعت مطلق و بی‌چون و چرای اولی‌الامر آمد، لذا روشن است که تمامی دستورات آن حضرات نیز پذیرفته شده و راه گشا هستند، از این روی می‌توان راهکار دوم را اجرای دستورات اهل بیت علیهم‌السلام در جهت اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف و تبذیر و افراط و تفریط دانست. رعایت میانه‌روی، اقتصاد و اعتدال، علاوه بر سنت و سیره معصومان علیهم‌السلام، فراوان در روایات مطرح شده است که در اینجا فقط به ذکر یک نمونه از این روایات اکتفا می‌شود.

امام صادق علیه‌السلام به ابان بن تغلب فرمود: «به نظرت می‌آید خداوند به کسی که عطای بسیار فرموده از این جهت است که او نزد پروردگار، عزیز و ارزنده است و کسی را که از عطایای خود محروم نموده از این جهت است که وی نزد خداوند ذلیل و خوار است. هرگز چنین نیست. حقیقت این است که مال، مال خداوند است و آن را به امانت نزد شخص متمکن سپرده است و به امانت داران اجازه داده است که از مال خداوند در راه تأمین غذا و لباس و انتخاب همسر و تهیه مرکب خود بقدر معتدل و در خور شأن خویش استفاده کنند و ما زاد امانت خدا را به مسلمانان مستمند و از کار افتاده برگردانند و بدین وسیله پراکندگی آنان را جمع کنند. اگر کسی در مال خداوند این چنین مشروع و معتدل تصرف نماید آنچه را که بهره‌برداری کرده بروی حلال است و اگر جز این عمل کند و بیش از اندازه در آن تصرف نماید ناروا و حرام است. سپس فرمود: اسراف نکنید که خداوند دوستدار مسرفین نیست».^{۵۷}

خاتمه

در جمع‌بندی و تکمیل مقاله حاضر می‌توانیم از الگوی حرکت، که در فلسفه اسلامی و به ویژه در حکمت متعالیه به صورت برجسته‌ای مطرح شده استفاده کنیم. در فلسفه اسلامی حرکت دارای شش رکن است. این ارکان شش گانه عبارتند از: مبدأ، مقصد، محرک، متحرک، زمان و مکان. با توجه به این الگو مبدأ و مقصد انسان مسلمان، هر دو الهی است: «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^{۵۸} آری انسان متحرک است و جنبش و تکاپو دارد، اما چه چیزی باید انسان را به حرکت درآورد؟ آن انگیزه و آن محرک چیست؟ بر اساس آیه فوق، نقطه آغاز حرکت و برانگیزاننده ما به انجام هر کاری، هر چند جزئی و کوچک، محرک، نیت و انگیزه‌ای الهی است، که آن انگیزه و محرک از

طریق انبیا، اوصیا و سپس فقهای جامع الشرایط، به آحاد افراد جامعه ابلاغ شده است، اینجا مسیر، جهت و منطق مسلمان، از ماتریالیست جدا می‌شود، یک غیر مسلمان اسراف نمی‌کند، - اسراف به معنایی که از منظر قرآن، مصادیقش را در همین مقاله مطرح کردیم - یک موحد هم اسراف نمی‌کند، یکی با نیت و انگیزه‌های خدایی و الهی و دیگری با انگیزه‌های اقتصادی، نظامی و سیاسی، درست است که هر دو، عمل یکسانی را انجام می‌دهند، اما «محرک» روح این دو عمل را متفاوت نموده است. از همین روی راهکاری را هم که قرآن برای اصلاح الگوی مصرف ارائه می‌کند، در همین مرحله قرار دارد، یعنی اطاعت از دستورات خداوند و اطاعت از فرامین رسول خدا و اهل بیت علیهم السلام، از سوی دیگر، اجرای فرامین الهی، به طریق اولی راه‌هایی از حکومت‌های مسرف و گریز از آتش دوزخ و دست یافتن به زندگی با عزت در دنیا و آخرت هم هست.

علاوه بر مبدأ، مقصد و غایت هم، به روشنی در قرآن یاد شده و با تعبیر مختلف از آن سخن رفته است؛ «وَإِنَّا إِلَیْهِ رَاجِعُونَ»^{۵۹} لذا می‌توانیم غایت را هم به عنوان رکن دیگری که اسلام به آن توجه دارد، به عنوان تفاوت دیگر اسلام با مکاتب دیگر ذکر کنیم، که در آن هدف کسب سود، لذت و یا آزادی تعریف می‌شود. با توجه به مقصدی که یک انسان مسلمان پیش روی خود می‌بیند، قبل از آنکه محاسبه شود، خودش، حسابش را محاسبه می‌کند و هر گناهی را در کارنامه عملش اعم از غیر اسراف و اسراف که در برخی موارد مکروه و در پاره‌ای امور حرام است، ملاحظه کرد، توبه می‌کند و در صدد جبران آن برمی‌آید.

از طرفی در اسلام، زمان و مکان به گونه‌ای ترسیم می‌شود که فقط شامل دنیا نیست، بلکه از لحاظ مکانی دنیا و آخرت و از لحاظ زمانی به تعبیر پیامبر اسلام ابدیت^{۶۰} را در برمی‌گیرد، لذا با توجه به همین ارکان شش گانه، سخن انسان موحد این است که «رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَ ثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»^{۶۱} پروردگارا، گناهان ما و زیاده‌روی ما، در کارمان را بر ما ببخش، و گام‌های ما را استوار دار، و ما را بر گروه کافران یاری ده.»

والحمد لله رب العالمین

پی‌نوشت‌ها:

۱. نهج‌البلاغه، خطبه ۲۶، آقا میرزایی، ناهید، تهران، انتشارات بهزاد، ۱۳۷۹، ص ۱۳۳.
۲. سوه علق، آیه ۱.
۳. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، جلد ۵، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰، ص ۱۰۹.
۴. خسروی حسینی، سید غلامرضا، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، جلد ۲، تهران، انتشارات مرتضوی، ۱۳۷۵، ص ۲۱۱.
۵. نرم افزار جامع تفاسیر نور، مهیار، رضا، فرهنگ ابجدی عربی- فارسی، ص ۷۲.
۶. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد ۶، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴، چاپ اول، ص ۱۴۹.
۷. نرم افزار گنجینه روایات نور، جلد شانزدهم بحار الانوار، ترجمه محمدباقر کمره‌ای، ص ۱۸۹.
۸. ترجمه نهج‌البلاغه، خطبه ۱۲۷، آقا میرزایی، ناهید، تهران، انتشارات بهزاد، ۱۳۷۹، ص ۱۳۳.
۹. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، با مقدمه محمد جواد بلاغی، تهران، انتشارات ناصر خسرو، ۱۳۷۲، ج ۶، ص ۶۳۳. علامه طباطبایی هم، همین معنا را پذیرفته است؛ ر.ک: المیزان فی تفسیر القرآن، جلد ۱۳، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۷ ق، ص ۸۲.
۱۰. سوره اسراء، آیه ۲۷.
۱۱. ترجمه مفردات، جلد ۱، ص ۲۵۱.
۱۲. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ص ۱۰۹.

۱۳. سوره فرقان، آیه ۶۷.
۱۴. شیخ کلینی، الکافی، جلد ۴، تهران، اسلامیه، ۱۳۶۲، چاپ دوم، ص ۵۵.
۱۵. سوره اعراف، آیه ۸۱.
۱۶. ترجمه تفسیر المیزان، جلد ۸، ص ۳۳۲.
۱۷. سوره زمر، آیه ۵۳.
۱۸. ترجمه تفسیر المیزان، جلد ۱۷، ص ۴۲۳.
۱۹. سوره اسراء، آیه ۳۳.
۲۰. سوره زخرف، آیه ۵.
۲۱. سوره یونس، آیه ۸۳.
۲۲. سوره انبیاء، آیه ۹.
۲۳. صفی‌علی‌شاه، حسن بن محمد باقر، تفسیر صفی، جلد ۱، انتشارات منوچهری، تهران: ۱۳۷۸، ص ۴۶۷.
۲۴. سوره انعام، آیه ۱۶.
۲۵. سوره آل عمران، آیه ۱۴۷.
۲۶. سوره اعراف، آیه ۳۱.
۲۷. قرائتی، محسن. تفسیر نور، جلد ۴، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳، ص ۵۲.
۲۸. سوره بقره، ۱۷۲.
۲۹. سوره طه، ۸۱.
۳۰. سوره مؤمنون، ۵۱.
۳۱. سوره حج، ۲۸.
۳۲. سوره انعام، ۱۴۲.
۳۳. سوره یونس، آیه ۱۲.
۳۴. قرائتی، محسن. تفسیر نور، جلد ۵، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳، ص ۱۸۹.
۳۵. سوره شعراء، آیه ۱۵۱.
۳۶. سوره غافر، آیه ۲۸.
۳۷. سوره غافر، آیه ۳۴.
۳۸. سوره انعام، آیه ۱۴۱.
۳۹. «أَلَا وَ إِنَّا إِعْطَاةُ الْمَالِ فِي غَيْرِ حَقٍّ تَنْذِيرٌ وَ إِسْرَافٌ وَ هُوَ يَرْفَعُ صَاحِبَهُ فِي الدُّنْيَا وَ يَضَعُهُ فِي الْآخِرَةِ وَ يَكْرُمُهُ فِي النَّاسِ وَ يَهِينُهُ عِنْدَ اللَّهِ. ترجمه نهج‌البلاغه، خطبه ۱۲۶، شهیدی، سید جعفر، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۸، ص ۱۲۴.
۴۰. سوره غافر، آیه ۴۳.
۴۱. قرائتی، محسن. تفسیر نور، جلد ۱۰، ص ۲۶۰.
۴۲. سوره اسراء، آیه ۲۹.
۴۳. البته علامه طباطبایی معتقد است: «معلوم نیست دادن تمامی اموال در راه خدا اسراف باشد، هر چند که با همین آیه از آن نهی شده باشد، زیرا ... در مفهوم تذبذیر، افساد نهفته است و اسراف در راه خدا افساد نیست، و معنی ندارد که چنین عملی که نه خودش فاسد می‌شود و نه چیزی را فاسد می‌کند حسرت و اندوه در پی داشته باشد.» ر.ک: علامه طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، جلد ۱۳، ص ۱۱۴.
۴۴. سوره یس، آیه ۱۸ - ۱۹.
۴۵. قرائتی، محسن. تفسیر نور، جلد ۹، ص ۵۳۱.
۴۶. بابایی، احمدعلی، برگزیده تفسیر نمونه، جلد ۴، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۸۲، ص ۸۷.
۴۷. سوره اسراء، آیه ۲۷.
۴۸. الکافی، ج ۳، ص ۵۰۱.
۴۹. قرائتی، محسن. تفسیر نور، جلد ۷، ص ۴۶.
۵۰. اشاره به آیه إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ سوره حجرات، آیه ۱۰.
۵۱. سوره آل عمران، آیه ۳۲.
۵۲. سوره احزاب، آیه ۲۱.
۵۳. سوره آل عمران، آیه ۱۳۲.
۵۴. سوره نساء، آیه ۵۹.
۵۵. سوره انفال، آیه ۴۶.
۵۶. سوره نور، آیه ۵۴.
۵۷. نرم افزار گنجینه روایات نور، کتاب الحدیث - روایات تربیتی، ترجمه محمد تقی فلسفی، ج ۱، ص ۱۰۴.
۵۸. سوره بقره، آیه ۱۵۶.
۵۹. همان.
۶۰. بحارالانوار، ج ۶، ص ۲۴۹.
۶۱. سوره آل عمران، آیه ۱۴۷.

□ به قلم: سید کاظم زعفرانچیلر
(دانش آموخته حوزه علمیه قم و کارشناس ارشد جامعه‌شناسی
مسئول مدیریت محتوای سایت پورتال مجمع)

زالال اندرز

شرح فرازهایی از

وصیت نامه امیرالمؤمنین علی علیه السلام

از دیدگاه مرحوم علامه جعفری

قسمت اول

مقدمه

هر انسانی - به مدد فطرت خود - درک می‌کند که اگر بخواهد به عالم طهارت و رفعت متصل شود و به مقام قرب الی الله و کمال انسانی دست یابد اولین چیزی که باید به آن ملتزم شود این است که خود را بزرگ‌تر از آن بداند که زندگی مادی را هدف بیندارد و به سراب دنیا سرگرم شود. چنین انسانی باید هدف اصلی زندگی خود را وصول به کمال بی‌نهایت قرار دهد و از هر چیزی که او را از پروردگار متعال دور و به غیر او مشغول می‌سازد بپرهیزد.

اولین وصیت و سفارش حضرت امیرالمؤمنین علی - سلام الله علیه - خطاب به فرزند بزرگوارش امام حسن مجتبی - علیه السلام - در وصیت نامه گرانقدرشان نیز این است که «تقوا را رعایت کن» و این کلام جامع، شامل تمام ارزش‌هایی می‌شود که در اسلام و همه ادیان الهی معتبر است. چرا که تقوا محور همه ارزش‌هاست.^۱

می‌توان گفت تقوا از رایج‌ترین کلمات نهج البلاغه است و در کمتر کتابی چنین به عنصر تقوا تأکید شده است.^۲ ولی همین مفهوم رایج، تقوا متأسفانه در صحنه بازیگری افکار سطحی و سودجوی بعضی از انسان‌ها، به بازی گرفته شده^۳ و هر شخصی متناسب با خواست و سلیقه خود رنگ و لعاب جدیدی به آن داده است. همین امر ما را بر آن می‌دارد که نگاه عمیق‌تری به معنای این کلمه رایج اما ناشناخته بیفکنیم تا در میان تفاسیر رنگارنگ آن، صحیح‌ترین معنا را برای تقوا پیدا کنیم.

تقوا چیست؟

این سؤال مطرح است که «تقوا چیست» که هم در قرآن کریم و هم در سخنان امیرالمؤمنین (ع) اینهمه مورد تأکید قرار گرفته است. استاد علامه جعفری در توضیح تقوا می‌گوید: تقوا یعنی صیانت ذات از رها شدن در امواج غفلت‌ها و ناهشیاری‌ها و شهوات و خودپرستی‌ها. اگر ذات آدمی از این پلیدی‌ها رها شود و گام به «حیات معقول» بگذارد، محال است که به مرحله یقین به ابدیت نرسد. جان پاک از آلودگی‌های حیوانی و لذت‌پرستی است که جایگاه فروغ خورشید لایزالی است.^۴

«حیات معقول» است که حیات طبیعی محض در برابر آن قابل اعتناء نیست. این «حیات معقول» جز ضرورت‌های زندگی مادی را مانع حرکت در مسیر رشد و تکامل می‌داند. کسی که لباس تقوا پوشاک او نباشد، جامه‌های فاخر هیچ عیبی را از او نخواهد پوشاند، کسی که به دو قرص نان ضروری قناعت نکند، محصول تمام اراضی دنیا او را سیر نخواهد کرد.^۵

ایشان در جای دیگر در تعریف تقوا می‌گویند: تقوا عبارتست از «صیانت تکاملی ذات» در مقابل «صیانت برای زندگی مطلوب ذات در صحنه اجتماع». هدف و انگیزه در صیانت دوم همان خود طبیعی است که بر مبنای قوانین طبیعت و قرار دادی برای زندگی معمولی به جریان می‌افتد و ذات (یا نفس، من، شخصیت) انسان را برای تأمین آنها توجیه می‌نماید.^۶

استاد جعفری (ره) در ادامه، صیانت انسان را به سه قسم تقسیم می‌کند: صیانت حیات، صیانت ذات مطلوب و صیانت تکاملی ذات.

۱- صیانت حیات

هر جانداري - از ساده‌ترین شکل گرفته تا پیچیده‌ترین و کامل‌ترین آنها یعنی انسان - می‌خواهد حیات خود را با هر وسیله‌ای که ممکن است از تباهی و نیستی و حتی کوچکترین اختلال حفظ نماید. این فعالیت (صیانت حیات) در حیوانات غیر انسان به جهت محدودیت هویت و عوامل و وسایل ادامه حیات، ساده‌تر و محدودتر است، در صورتی که انسان به جهت داشتن ابعاد و نیروهای فراوان و استعدادها و هویت بسیار گسترده و عمیق حیات، می‌تواند فعالیت‌های متنوعی برای صیانت آن داشته باشد.

۲- صیانت ذات مطلوب

این نوع صیانت را با اصطلاحات دیگری نیز می‌توان مورد تحقیق قرار داد؛ مانند صیانت ذات ایده‌آل، صیانت خود ایده‌آل یا صیانت من ایده‌آل. هر انسانی با داشتن مغز سالم و روان معتدل، کوشش جدی در راه صیانت ذات یا به عبارات اصطلاحی «صیانت خود ایده‌آل» و «صیانت من ایده‌آل» مبذول می‌دارد. معنای ذات مطلوب همان گونه که از لفظ آن بر می‌آید، شخصیتی است که انسان می‌خواهد دارای آن باشد، مانند شخصیت ادبی (ذات ادبی)، شخصیت

که دعوت کننده بسوی تقوا که دو حجت ظاهری و باطنی (پیامبران و اوصیاء در ظاهر و عقل سلیم و وجدان پاک در باطن) است، این عامل سازنده را برای همه ابلاغ نموده‌اند و از طرف دیگر، شنونده و پذیرنده این عامل سازنده به حد کمال خود رسیده و رستگار شده است.

تقوا؛ مالکیت بر خویشتن

رفتار مطابق تقوا و کوشش برای تحصیل آن، رفتاری تابو نیست که عبارت باشد از یک عده رسوم و عادات و تقالید بی دلیل یا مخالف عقل. در شئون حیات بشری هر مالکیتی را که تصور کنید، ممکن است یا واقعاً خطا و ضد واقعیت باشد، یا حداقل مکتب‌هایی پیدا شده با آن مالکیت مخالفت ورزیده‌اند، جز مالکیت بر خویشتن که از دیدگاه همه صاحب‌نظران ملل مطلوب و محبوب است، زیرا مالکیت بر نفس معنایی جز انسان شدن و حفظ شخصیت از گزند هرزه گرایی و تلف کردن سرمایه حیات نیست.^۷

اگر مالکیت بر خویشتن و خودداری از غوطه‌ور شدن در تمایلات نفسانی که تقوا نامیده می‌شود، اصلاتی برای شخصیت آدمی به وجود نیابد درون آدمی مانند آن کوه آتش‌فشان است که هر لحظه در معرض انفجار و آتش‌فشانی است. وضع قوانین شایسته و تنظیم اصول زندگی و نمودهای جالب فرهنگی و تعلیم و تربیت‌های فنی، بدون تقویت و رشد تقوا در شخصیت انسانی، مانند آن ساختمان بسیار مجلل و آراسته‌ای است که در قله‌های کوه آتش‌فشان بنا می‌شود. این همه حق‌کشی‌ها و دروغ‌گوئی‌ها و جنگ‌های عالم‌سوز و زندان‌ها و بیمارستان‌های روانی و اهانت بر انسان‌ها در اشکال گوناگون و نومیدی‌ها و احساس پوچی، جز مواد گداخته آتش‌فشان‌های درون آدمیان چیزی دیگر نیستند.

جای شگفتی نیست که پس از داد و فریاد آن همه عظمای تاریخ و فداکاری‌های رادمردان و صرف انرژی‌های مغزی و گذشت از لذایذ زندگی که درباره اصلاح وضع انسان‌ها و تعلیم اصول مدیریت جوامع صورت گرفته است، هنوز دروغ و ارتکاب خلاف واقعیت‌ها نه تنها مفید تلقی می‌گردند، بلکه به عنوان یک پدیده ضروری، مشغول فعالیت در حیات اجتماعی انسان‌ها تلقی می‌شوند. توصیه به تقوا که عبارت است از خودداری از ارتکاب پلیدیها، حتی ارزش اندرز و نصیحت شایسته را هم از دست می‌دهد و به بهانه آنکه توصیه بر تقوا دست ناتوانان را در برابر نیرومندان می‌بندد، خیانت محسوب می‌گردد. واقعیت چنان نیست که ساده‌لوحان گمان می‌برند که نظم و زیبایی در شئون زندگی، دلیل رشد و کمال انسانی در قلمرو حیات است. امروز تفکیک درخشش لبخند آدمیان بر روی یکدیگر از بارقه‌های شمشیری که در گردن همدیگر می‌کشند، امکان‌ناپذیر است. وقتی که آدمی از محبت بر خود و حفظ شخصیت از هوی و پلیدی‌های آن، محروم است، نه برای خنده‌های او ملاکی وجود دارد و نه بر گریه‌هایش، نه شکست‌های او قابل تفسیر و توجیه است، و نه پیروزی‌هایش، نه آزادی برای او معنائی دارد و نه جبر. زیرا همان‌طور که امیرالمؤمنین - علیه‌السلام - می‌فرماید، برای شخصیت چنین اشخاصی ریشه‌ای وجود ندارد، و جامعه‌ای که از چنین افرادی تشکیل شده است، ماتم‌کده‌ای برای هشیاران در میان مستان است و بهشتی ایده‌آل در نظر ماکیاولیست‌ها.^۸

هنری (ذات هنری)، شخصیت علمی (ذات علمی)، نظامی، قضائی، مدیریتی، سیاسی و غیر ذلک. چنانکه روشن است صفات مزبور پس از رسوخ در ذات (شخصیت یا خود، یا من) حالت منش به خود می‌گیرند. این دو نوع صیانت یعنی (صیانت حیات) و (صیانت ذات مطلوب) وارد منطقه ارزش‌ها نبوده و دو امر کاملاً طبیعی می‌باشند.

۳- صیانت تکاملی ذات

برای همه ثابت شده است که بعد یا ابعاد شخصیت درونی انسان در مجرای تحول و دگرگونی قرار می‌گیرد. چند دلیل علمی می‌تواند این تحول در شخصیت یا «من یا خود» را اثبات نماید. روشن‌ترین آنها اینست: هر کسی می‌تواند در دوران‌های مختلف تبدیل و تحولاتی را شاهد باشد که در درون او انجام می‌گیرد. این یک احساس مستقیم درونی است که همگان می‌توانند از آن برخوردار باشند. انسان زمانی حالت بد بینی دارد و زمانی دیگر حالت خوش‌بینی به روحیه او غلبه می‌نماید. گاهی می‌شود که اصول عالی ارزش‌های انسانی بهیچ وجه برای او جالب نیست، گاهی دیگر آماده است که در راه یکی از آن اصول از جان خود بگذرد. عروض این دگرگونی‌ها برای انسان قابل تردید نیست و این خود دلیل روشنی برای اثبات استعداد انعطاف‌پذیری شدید انسان در طول عمری که سپری می‌کند می‌باشد.

با نظر دقیق در استعداد انعطاف‌پذیری انسان معلوم می‌شود همان‌گونه که انعطاف می‌تواند آدمی را از امتیازات والای روحی و ملکوتی به مراحل پست حیوانی تنزل بدهد، همین استعداد می‌تواند وی را به عالیترین مراحل ممکن از رشد و کمال ناقل سازد. تقوا که عبارتست از صیانت تکاملی ذات، یعنی جلوگیری شدید از برخورداری از استعداد انعطاف به طرف پلیدی‌ها و خودکامگی‌ها، و به فعلیت رساندن استعداد اعتلاء ذات در مسیر حیات معقول رو به جاذبه کمال مطلق. اگر کسی به این نوع صیانت ذات توفیق نیابد، اولین چیزی را که از دست خواهد داد هویت شخصیتی خویش است. این از دست دادن به آن معنی نیست که وجود او به عدم مبدل گردد، بلکه هویت شخصیت کسی که خود را از تقوا (صیانت تکاملی ذات) محروم نموده است، مانند ماده قابل انحلال در مایع [مانند شکر و نمک و] در وسائل زندگی محلول می‌شود و از فعالیت می‌افتد. این شخصیت همان نفس فطری اولی است که در گذرگاه ابدیت به ثمر رسیده و به وسیله تقوا ذات خود را با صیانت تکاملی برای ورود به لقاء الله در ابدیت آماده کرده است، همان شخصیت است که به قول امیرالمؤمنین - علیه‌السلام - در ارتباط با خدا به وسیله تقوا (صیانت تکاملی ذات) خود را در جاذبه پناهندگی به خدا قرار داده است.

سپس حضرت می‌فرماید: می‌دانید چه کسی انسان‌ها را به تقوا دعوت نموده است و چه کسی شایسته دعوت کردن به تقوا است؟ کسی که خود او شنونده‌ترین انسان‌ها است از منادی اصلی تقوا، که خدا است و سپس شنونده‌ترین انسان‌ها است از منادی درون خویشتن که عقل سلیم و وجدان پاک او است. پذیرنده تقوا کیست؟ کسی است که بهترین پذیرندگان است، زیرا هیچ حقیقتی مانند تقوا برای پذیرفتن شایسته نیست، چنانکه ذات پاک آدمی (نفس فطری اولی او) بهیچ چیزی نیازمندتر از صیانت تکاملی ذات نمی‌باشد. به همین علت است

اجزاء عمده تقوا در دیدگاه علامه جعفری (ره)

جزء یکم - عبارتست از صیانت ذات از آلودگی‌های شئون طبیعی محض و تمایلات حیوانی و نگهداری ذات از تباه شدن در شعله‌های سوزان خودخواهی. این جزء از تقوا مقدمه ضروری گردیدن تکاملی است که هر اندازه بیشتر مراعات شود، بر آمادگی برای تحول و گردیدن افزوده می‌شود. همه آیات مربوط به لزوم تزکیه و تهذیب نفس و مقدار بسیار فراوانی از اصول و قواعد اخلاقی مربوط به این جزء از تقوا است.

جزء دوم - عبارتست از تحصیل صفات حمیده و عالی‌ه انسانی مانند صدق و اخلاص و سبقت در خیرات و به اعتقاد قرار گرفتن تحت سلطه و نظاره خداوندی و قرار دادن خود در جاذبه کمال و صعود بر مقام من حقیقی که اولین پله آن شناخت و بجا آوردن من و جز من است که هر دو در مسیر الی‌الله قرار گرفته‌اند.

بدین ترتیب اصل بسیار با اهمیتی که از آیه ۱۳ سوره مبارکه حجرات استفاده می‌شود مرکب است از دو جزء غیر اختیاری (۱- خلقت از یک مرد و زن، ۲- تنوع استعدادها و مختصات و نیروها) و دو جزء اختیاری (۱- معارفه برای تنظیم حیات ۲- تقوا) با نظر به این اصل است که ضعف و ناتوانی‌های غیر اختیاری نه تنها آسیبی بر حیات فردی و اجتماعی نمی‌زند، بلکه اصلاً ضعف به معنای محدودیت و تعیین خاص موجودیت یک انسان، نقص ارزشی محسوب نمی‌گردد، بلکه ملاک ارزش عبارتست از تقوا با هر گونه سرمایه‌ای که از خداوند متعال به انسان داده شده است.^۹

تقوا در مقابل دونوع عمده معصیت

علامه (ره) معصیت‌ها و گناهان را بر دو نوع عمده تقسیم کرده؛ در مقابل هر کدام تقوا را لازم می‌داند؛ چرا که هر نوع معصیتی سقوطی را به دنبال خواهد داشت. **نوع یکم -** گناهانی که تنها موجب انحراف خود مرتکب شونده گناه می‌گردند. مانند قطع رابطه با خدا از راه بی‌اعتنایی به وظایف مقرر شخص. سقوطی که این نوع گناهان به دنبال خود دارند، معلول انحرافی است که شخص گنهکار در نتیجه مخالفت با دستورات الهی مبتلا شده است. در حقیقت ظلم به خویشتن کرده سدّ راه تکامل خود گشته است. این گونه گناهان شخصی، رابطه انسان را با واقعیات دگرگون نموده، مسیر حیات شخصی را سنگلاخ و بی‌مقصد می‌نمایند.

نوع دوم - گناهانی است که به اضافه انحراف شخصی و نفی مقصد از مسیر حیات، تعدی و ظلم به دیگران نیز هست. مانند تعدی به حقوق انسان‌ها، بازی با حیات انسان‌ها، هدف دیدن خویشتن و وسیله قرار دادن دیگران. بدون تردید سقوطی که در نتیجه این گناهان به وجود می‌آید سخت‌تر و وقیح‌تر از سقوطی است که به دنبال گناهان شخصی به وجود می‌آید. لذا در منابع اسلامی اکیداً به این مسئله تذکر داده شده است که ظلم به دیگران و تعدی بر حقوق آنان، قابل اغماض و عفو نیست، مگر این که آن تعدی جبران گردد.

اشخاص سطحی‌نگری که موضوع گناه را جدی نمی‌گیرند، نه تنها از پیشرفت تکاملی انسان‌ها جلوگیری می‌نمایند، بلکه بنیاد قوانین حیات اجتماعی را هم می‌سوزانند؛ زیرا وقتی که پدیده‌ای به عنوان گناه را منکر شویم، ارزشی برای قوانین حیات اجتماعی هم نمی‌ماند که انسان‌ها برای تطبیق رفتار خود بر آنها

خود بخود تحریک شوند.

گمان نمی‌رود که هیچ عامل ویرانگری مانند منتفی ساختن گناه، بتواند هدف زندگی انسان‌ها و اصول انسانیت را که صدای آن از در و دیوار شرق و غرب در طول تاریخ بلند است، به تباهی بکشانند.^{۱۰}

تقوی و ترس و هراس و بر حذر بودن از خدا یعنی چه؟

مردم درباره رابطه خود با خداوند تصورات و تخیلات فراوانی دارند. این تصورات و تخیلات ناشی از تصویری است که آنها درباره هویت خداوندی دارند و خواسته‌ها و آرمان‌هایی که برای آنها اهمیت جدی قائل است. بنابراین، هر فردی از انسان‌ها که بخواهد صورتی از خدا را در مغز خود منعکس نماید، مسلماً از نمودها و حقایقی بهره‌برداری خواهد کرد که برای او بزرگ، زیبا و با عظمت تلقی شده است.

می‌دانیم که هر چه را که ذهن آدمی بخواهد در خود منعکس نماید، با انواعی از کمیت‌ها و کیفیت‌ها و روابط انجام خواهد داد که قابل مقایسه با ذات اعلای ربوبی نمی‌باشند. بهر حال تقوا و ترس و هراس و بر حذر بودن هر کسی از خداوند، مطابق شئون آن صورت ساختگی خواهد بود که در مغز خود منعکس نموده است. مانند ترس از خدایی وحشت‌انگیز که چماقی بدست گرفته بر سر هر کس که مخالفتش کند، خواهد کوبید و مانند هراس از خدائی که در بالای آسمان مانند طغیان‌گران قدرتمند نشسته و چند فرشته هم دست به سینه در برابرش ایستاده و منتظر فرمان او هستند که او دستور بدهد عده‌ای را به جهنم و دسته‌ای دیگر را به بهشت بیاورند. برای برخی دیگر از مردم تقوا، عبارت است از جمع کردن حواس که در مقابل یک خدای هولناک دست از پا خطا نکنند و الا بیمار می‌شوند و یا گاوشان می‌میرد و یا محصولشان به فروش نمی‌رسد یا فرزندش از پشت بام می‌افتد و تلف می‌گردد. اینست خدایان عجیب و غریب که متأسفانه گاهی در افکار متفکران نیز مجسم می‌شوند و فوراً در صدد نفی و انکار وجود او بر می‌آیند. چرا؟ باین دلیل که این خدایان، ساخته شده افکار بشری هستند. آیا خود این انکار و نفی، دلیل آن نیست که خود آنان دریافت عالیه‌تری درباره خدا دارند که آن ساخته شده‌های ذهنی را مطرود می‌سازند؟ چرا درباره آن خدا که ما فوق صورنگری‌های عامیانه مجسم می‌گردد، نمی‌اندیشند؟ چرا به آن حقیقت اعلا که در دل پیامبران عظام و اولیاء الله و مردانی در ردیف «ابن سینا» و «فارابی» و «سهروردی» جلوه کرده است نمی‌نگرند؟ معنای تقوا و ترس و هراس و بر حذر بودن از این حقیقت اعلا، چیزی جز این نیست که: ای انسان، حیات و شخصیت تو در یک محاسبه بسیار جدی قرار گرفته است.^{۱۱}

نبرد در راه حیات معقول حافظ تقوا است

از نگاه علامه جعفری (ره) چند عامل اساسی همواره در کمین آدمیان نشسته‌اند و در انتظار فرصتی برای آسیب زدن و مختل نمودن حیات او هستند:

عامل یکم - جریانات و نیروهای عالم طبیعت، به اضافه احتیاج موجودیت آدمی در ادامه زندگی به جبران ضایعه‌های بدنی و استهلاک تدریجی اجزای آن. برای مقاومت در مقابل عوامل و نیروهای مزاحم طبیعت و همچنین برای نگهداری کالبد مادی از ضایع شدن و تهیه وسایل خوراک و پوشاک و مسکن، یک جهاد مستمر لازم است که ادامه زندگی امکان‌پذیر بوده باشد، این مجاهدت

شرم و پشیمانی و تأسف و درک انحراف از اعتدال مطرح بوده، هر معصیتی تقریباً توأم با بعضی از آن پدیده‌ها بوده است. در دوران ما، گنهکاران را نه تنها هیچ یک از آن پدیده‌ها بیدار نمی‌سازد، بلکه آنها را به مسخره می‌گیرند. استاد جعفری (ره) علت اساسی این بی‌پروائی مهلک را در دو موضوع خلاصه می‌کنند:

۱. گستاخی و شهرت‌پرستی بعضی از متفکرانماها است که برای این که شهرتی جهانی به دست بیاورند، دست به اصل‌شکنی و قانون‌کشی می‌زنند. مردم از صدای شکستن اصول و قوانین، حالت بهت و تشنج پیدا می‌کنند و این آقایان در دریایی از لذت غوطه‌ور میشوند که توانسته‌اند جامعه یا جوامعی را با اصل‌شکنی مبهوت بسازند.

۲. سوء استفاده سودجویان و مقام‌پرستان جوامع که مذهب را وسیله هدف‌گیری‌های خود قرار داده‌اند. با این که مذهب با جدی‌ترین قیافه مخالف خودخواهی و ستمگری است، در راه مقاصد شوم خود استخدام نمودند. در نتیجه ساده‌لوحان هم گمان کردند که طبیعت مذهب چنین است که حقوق انسان‌ها را پایمال بسازد و مردم را به دو گروه «استثمارکننده» و «استثمارشونده» تقسیم کند. در صورتی که قرآن و نهج البلاغه دو کتاب اساسی مذهبی‌اند که می‌توان گفت: اساسی‌ترین موضوعاتی که در این دو کتاب برای انسان‌ها مطرح شده است: عمل به عدالت و ریشه کن کردن ظلم و انحراف و فساد از جوامع می‌باشد. متفکرانماها و سودجویان باید بدانند که از کار انداختن مذهب که برای آنان خوشایند جلوه کرده است، موجب حیرانی و کلافه شدن میلیاردها نفوس در فلسفه زندگی گشته است.^{۱۳}

نکات ویژه این قسمت:

- حیات حقیقی آن است که دائماً در حال به وجود آمدن و به وجود آوردن باشد، در غیر این صورت بار سنگینی است بر دوش انسان.
- تقوا به معنای صیانت تکاملی ذات است که شایسته توشه بودن برای حیات معقول است که آغازش بیداری از خواب در گهواره طبیعت و نهایتش ورود به عرصه سعادت ابدی است.
- برای هشیاران، اندرزاها و تجارب روزگاران، جدی‌ترین وسایل خود سازی است.

ادامه دارد.

پی‌نوشت‌ها:

۱. پند جاوید؛ مصباح یزدی، محمد تقی.
۲. سیری در نهج البلاغه؛ مطهری، مرتضی؛ ص ۲۰۰.
۳. ترجمه و تفسیر نهج البلاغه؛ جعفری، محمد تقی؛ ج ۳، ص ۲۵۴.
۴. همان، ج ۸، ص ۴۵-۴۴.
۵. همان، ج ۹، ص ۱۶۴.
۶. همان، ج ۲۶، ص ۱۷۹-۱۷۵.
۷. همان؛ ج ۳، ص ۲۵۵.
۸. همان؛ ج ۴، ص ۱۶۳.
۹. همان؛ ج ۱۲، ص ۱۴۳-۱۴۴.
۱۰. همان، ج ۳، ص ۲۵۳-۲۵۴.
۱۱. همان؛ ج ۵ / ص ۶۴-۶۷.
۱۲. همان؛ ج ۶ / ص ۲۸-۳۱.
۱۳. همان، ج ۳، ص ۲۴۸.

و تلاش یکی از ضرورت‌های اصیل پدیده حیات است.

عامل دوم - که بایستی همواره در راه رفع مزاحمت آن جهاد کرد، انسان است. متأسفانه جهاد و تلاشی که برای رفع و دفع شر این موجود لازم است به قدرت عضلانی و فکری بیشتری نیازمند است. عمق و گسترش و تعداد اسباب دشمنی انسان با انسان دیگر، بقدری زیاد است که اگر روزی فرارسد که طبیعت مانند موم در دست بشر تابع اراده وی بوده باشد و همه قوانین و اجزای طبیعت حتی بدون کار و کوشش به سود انسان‌ها به فعالیت بیفتند، باز خصومت انسانها اگر عمق و گسترش بیشتری پیدا نکند، حداقل تقلیل نخواهد یافت؛ زیرا این موجود طبیعتاً خودخواه است.

اصلاً مقایسه مزاحمت طبیعت با خصومت انسان‌ها با یکدیگر به هیچ وجه منطقی نیست، زیرا کدامین سردی هوا آگاهانه و با تعمد یک انسان را مبتلا به درد نموده است؟ کدامین آتش با علم به این که سوختن عضو آدمی دردناک است و او را می‌کشد، کسی را سوزانده است؟ کدامین کوه آتش‌فشان با آگاهی و عمد، کشت و زرع و خانه‌های مردم را ویران ساخته و به آتش کشیده است؟ ولی انسان در خصومت با انسان دیگر می‌داند که جسم و جان آدمی آسیب پذیر است و با دیدن آسیب درد می‌کشد و می‌سوزد و تباه می‌گردد. وقیح‌تر از خود این خصومت، اندیشه‌ها و منطق‌هایی است که در راه قانونی ساختن نابودی انسانها برای اشباع خودخواهی‌ها و لذت‌پرستی‌ها و نامجوئی‌ها به کار می‌افتد و این اندیشه‌ها و منطق‌ها را بقدری مورد اهمیت قرار می‌دهد که یک صدم آنها برای آباد کردن جوامع و تقلیل آلام بشری که از در و دیوار زبانه می‌کشد، کافی است.

اینست عامل دوم جهاد، یعنی جلوگیری از شر انسان‌نماهای بدتر از عوامل بنیان‌کن طبیعت، یعنی جلوگیری از شمشیری که با نشان «من هستم» و «هستی تو مشروط برخواستن من است» بر سر انسان‌هایی که با مشیت الهی به وجود آمده‌اند، فرود می‌آید. این انسان‌نماهای تیزدندان آن خصومت و تنفر از صلح و صفا را دارند که خفاشان از نور آفتاب، فتنه و آشوب و نابود کردن ارزش‌ها غذای روانی این انسان‌نماها است. اگر جویبار زندگی اجتماعی صاف و زلال باشد، بدون تردید مردم اجتماع حرکات و سکنات و روابط خود را با یکدیگر سالم نگه میدارند، بدینجهت این فتنه‌پرست‌ها نمی‌توانند از این جویبار زلال ماهی بگیرند، لذا همواره چشمه‌سار جامعه را تیره و کدر می‌خواهند.

اگر بتوانید به درون این انسان‌نماهای ضد بشری راه پیدا کنید و به تماشای درون آنان بپردازید، جز وحشت و اضطراب نتیجه‌ای نخواهید برد. آیا وحشتناک و اضطراب‌انگیز نیست آن درونی که همه انسان‌های روی زمین را در صورت عقربی مجسم کرده است که باید همه آنها را کشت؟ آیا وحشت‌انگیز نیست درونی که آدمیان در آن با همه ارزش‌هایشان، جز لقمه‌ای لذیذ که باید آن را خورد و خود طبیعی را متورم ساخت، چیز دیگری نیستند؟

خلاصه، جهاد به معنای حفظ «حیات معقول» انسانها از اختلال و نابودی بوسیله دو عامل مزاحم طبیعت و انسان‌نماها ضرورت قطعی دارد.^{۱۴}

عامل سوم - رواج طغیانگری‌ها و بی‌بندوباری‌هایی که قرن ما را دچار آشفتگی‌های جنون آمیز نموده است، بی‌اعتنایی به معصیت و گناه است. منظور این نیست که ارتکاب گناه و غوطه خوردن در معاصی زاییده شده قرن ما است، بلکه منظور اینست که در دوران‌های گذشته برای گنهکاران پدیده‌هایی از قبیل

برگزیده‌ای از اخبار اختصاصی خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا

نگرانی تهران از اوضاع شیعیان یمن

وزیر امور خارجه کشورمان در دیدار با سفیر یمن در ایران، نگرانی تهران را درخصوص اوضاع شیعیان یمن به اطلاع وی رساند.

به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - منوچهر متکی در دیدار با جمال عبدالله السلال، سفیر یمن در ایران گفت: ایران حامی روابط خوب میان شیعیان حوثی و دولت یمن است.

وزیر امور خارجه کشورمان افزود: با یک تعامل سازنده، دولت یمن می‌تواند از همراهی حوثی‌ها برخوردار شود و شیعیان نیز متقابلاً از حمایت دولت این کشور بهره‌مند شوند.

متکی با یادآوری میانجیگری کشور قطر بین دولت یمن و شیعیان و توافقات بدست آمده در این خصوص، پای‌بندی به این توافقات را راهکار مناسبی برای بازگرداندن آرامش به یمن دانست.

در ادامه این دیدار، سفیر یمن در تهران با تبریک به مناسبت حلول ماه مبارک رمضان و تشریح اوضاع کشورش، گفت: نگرانی جمهوری اسلامی ایران در خصوص رویدادهای اخیر در یمن را به اطلاع مقامات صناعا خواهد رساند.

شبه‌نظامیان الحوثی پیرو مذهب زیدی که شاخه‌ای از تشیع است تعلق دارند. آنها خواستار آزادی مذهبی هستند که در پی کودتای نظامی در این کشور تدریجاً از دست رفته است. جنگ فعلی، ششمین جنگ آنان با دولت مرکزی یمن است. «شهید سید حسین حوثی» نماد مبارزه و آزادیخواهی شیعیان صعه و زیدیان یمن محسوب می‌شود.

گفتنی است آژانس‌های امدادی وابسته به سازمان ملل متحد اعلام کردند: بیش از ۱۰۰ هزار نفر طی چند ماه درگیری بین نیروهای دولتی یمن و گروه «الحوثی» در استان صعه در شمال یمن آواره شده‌اند.

صدور خشونت از عربستان

یک اندیشمند سعودی تأکید کرد: عربستان سعودی عقاید خشونت‌طلبانه وهابیت را صادر می‌کند و قادر به رهبری جهان اسلام نیست.

به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - «حمزة الحسن» از مخالفان دولت سعودی با متهم ساختن عربستان به صدور دیدگاه‌های افراطی و خشونت‌طلب وهابیت به اقصی نقاط جهان به دلایل سیاسی گفت: غرب از عربستان سعودی به عنوان دستاویزی جهت فشار به ایران استفاده می‌کند.

این اندیشمند سعودی با انتقاد از حکومت عربستان به دلیل حمایت از وهابیت و بسط و گسترش آن خاطرنشان کرد: سرچشمه خشونت‌طلبی در عربستان را باید تنها در آموزه‌های وهابیت جستجو کرد.

وی با بیان اینکه عربستان به دلیل اطاعت همه جانبه از آمریکانمی‌تواند رهبری جهان اسلام را به دست بگیرد افزود: در حال حاضر حتی رهبری وهابیت در جهان از دست عربستان خارج شده و به دست القاعده و رهبر آن یعنی بن‌لادن افتاده است و این گروه افراطی در حال فعالیت در کشورهای مثل پاکستان، مراکش، الجزایر و... می‌باشد.

حمزة الحسن همچنین تعصب وهابیت را متعصبانه‌ترین نوع افراطی‌گری توصیف کرد و اظهار داشت: در قاموس این فرقه منحرف کلماتی مانند مساوات، عدالت، حق شهروندی و... جایی ندارد.

وی با اشاره به اینکه وهابیت مذهب نیست بلکه فرقه‌ای است که به تکفیر مسلمانان می‌پردازد، تأکید کرد: باید بین سلفی‌گری مثبت و وهابیت تکفیری تفاوت قابل شد و این دور از هم تمییز داد؛ البته وهابیت تکفیری نمود بیشتری در جهان اسلام دارد.

حذف کلبانی از امامان مکه در شب‌های ماه مبارک

به خاطر تکفیر شیعیان، محروم نشدم!

شیخ عادل الکلبانی با تاکید بر مواضع قبلی خود مدعی شد: به خاطر تکفیر شیعیان از امامت جماعت در مسجدالحرام محروم نشده است.

به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - «شیخ عادل الکلبانی» ، امام جماعت مسجد الحرام که نام وی از لیست اسامی امامان جماعت مسجدالحرام در ماه مبارک رمضان حذف شده است، با رد ارتباط این مسئله با تکفیر شیعیان گفت: مسئول امور حرمین امسال این تکلیف را از دوش من ساقط کرده است و هیچ‌گونه دلیل مشخص و اختلاف نظری در بین نیست.

وی با تاکید بر مواضع قبلی خود در تکفیر شیعیان و عدم حضور علمای شیعه در هیئت العلماء گفت: هیچ اظهارنظر منفی یا مثبتی راجع به اظهارات قبلی من در مورد ائمه شیعه از سوی مسئولان عنوان نشده است.

گفته می شود این عالم هتاک منسوب به خاندان آل سعود است؛ اما کلبانی این مسئله را رد می کند و خویشاوندی رضاعی وی با «خالد بن عبدالعزیز» که در رسانه‌های این کشور مطرح می‌شود از سوی وی تکذیب شده است.

نام عادل الکلبانی امام جماعت مسجدالحرام که شیعیان را کافر خوانده بود در فهرست امامان این مسجد مقدس در شب‌های ماه مبارک رمضان به چشم نمی خورد.

به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - در حالی که نام «سدیس»، «شریم»، «جهنی» و «معیقی» در بین امامان مسجدالحرام در شب‌های ماه مبارک رمضان وجود دارد، نام «عادل بن سالم الکلبانی» از این فهرست حذف شده است.

بر مبنای برنامه‌ای که روزنامه سعودی «الوطن» منتشر کرده است اقامه نماز جماعت در شب‌های ماه مبارک رمضان در مسجدالحرام به امامت افراد زیر است:

- شب‌های فرد: شیخ سعود الشریم و شیخ ماهر المعیقی.

- شب‌های زوج: شیخ عبدالرحمن السدیس و شیخ عبدالله الجهنی.

- تهجد (نماز شب): شیخ السدیس و شیخ الشریم.

- شب ختم قرآن: شیخ السدیس.

این در حالی است که کلبانی، در ماه مبارک رمضان سال گذشته و قبل از منصوب شدنش به عنوان امام جماعت اصلی این مسجد مقدس، به عنوان امام جماعت موقت، از ریاض به مکه نقل مکان کرده بود.

کلبانی که فاقد تحصیلات آکادمیک دینی است و تنها به شکل غیر رسمی از درس برخی شیوخ وهابی استفاده کرده است، در محافل فرهنگی عربستان به فقدان وزن علمی و نداشتن آگاهی‌های کافی مشهور بوده و به لحاظ شخصیتی، یک فرد متزلزل و فرصت طلب قلمداد می‌شود. به دلیل همین بی‌سوادی و بی‌اطلاعی، منصوب شدن وی به عنوان امام مسجدالحرام، که به غیر از صوت و لحن شرایط دیگری مانند عالم بودن را نیز می‌طلبد، عکس‌العمل‌ها و واکنش‌های زیادی را در خود محافل علمی وهابی برانگیخت.

وی در مصاحبه با شبکه بی.بی.سی که شامگاه دوشنبه ۱۴ اردیبهشت ۱۳۸۸ پخش شد به تکفیر شیعیان پرداخت و این اظهارات تفرقه‌افکنانه را در روزهای ۳۰ اردیبهشت و ۲۳ خرداد هم تکرار کرد و حتی از مسلمانان خواست شیعیان را مانند مسیحیان بدانند! او همچنین روحانیون و علمای مکتب اهل بیت (ع) را نیز «گمراه‌کننده» و «رافضی» نامید! این اظهارات سخیف، واکنش‌های متعدد علمای شیعه و سنی را در پی داشت.

خریداری مسجد برای شیعیان کانادا

پس از سال‌ها تلاش و پیگیری، اولین مسجد ایرانیان در شهر "ونکوور" بزرگ‌ترین شهر در سومین استان بزرگ کانادا، در روز نیمه شعبان خریداری گردید. پیش از این مراسم مذهبی ایرانیان در کلیسا برگزار می‌شد. به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - سرانجام پس از سال‌ها تلاش و پیگیری مستمر، اولین مسجد ایرانیان در ونکوور، بزرگ‌ترین شهر در سومین استان بزرگ کانادا (استان بی سی)، در سالروز ولادت یگانه منجی عالم بشریت حضرت مهدی المنتظر (عج) خریداری گردید.

اهمیت این امر با توجه به فعال بودن چند مرکز آموزشی - فرهنگی فارسی زبان در ونکوور و ضرورت آماده‌سازی یک فضای سالم اسلامی بیشتر نمایان می‌شود.

اولین قدم‌ها در راستای خریداری این مسجد در شب شام غریبان حسینی سال گذشته (محرّم ۱۴۲۹) برداشته شد؛ زمانی که مراسم محرم، به علت نداشتن محلی مناسب، در یک کلیسا برگزار شد.

در آن شب به همت ایرانیان مسلمان و عنایت حضرت ابا عبدالله الحسین (ع) در مدت زمانی کمتر از ۳۰ دقیقه مبلغی حدود ۶۰۰ هزار دلار جمع آوری گردید و بحمدالله پس از گذشت ۷ ماه، در ماه شریف شعبان و در روز ولادت حضرت صاحب الزمان (عج) این کار به ثمر رسید و ساختمان خریداری شد.

ساختمان خریداری شده مسجد الغدير - در منطقه "نورت" ونکوور - از دو طبقه تشکیل شده که طبقه پایین آن به منظور برگزاری نمازهای جماعت، نماز جمعه و برنامه‌ها و مناسبت‌های ویژه در نظر گرفته شده است. از طبقه بالا نیز که از اطاق‌های متعددی تشکیل شده است، برای برگزاری کلاس‌های "مدرسه اسلامی الغدير" استفاده خواهد شد.

مدرسه اسلامی الغدير که از دو سال پیش تا کنون در ونکوور فعالیت می‌کند، حدود ۶۰ دانش آموز در سطوح مختلف ابتدائی و راهنمایی در رشته‌های فارسی، دینی و قرآن دارد. پایگاه اطلاع‌رسانی این مرکز نیز با نشانی اینترنتی www.ghadir.ca در دسترس علاقمندان است.

شایان ذکر است جمعیت مسلمانان در استان بی سی بالغ بر ۷۶ هزار نفر است که حدود ۱۵ هزار نفر از آن را جمعیت ایرانیان در ونکوور تشکیل می‌دهند.

امید است این مسجد به عنوان یک مرکز بزرگ اسلامی و شیعی، با داشتن امکانات قابل قبول در ونکوور بتواند پایگاه مناسبی برای حفظ هویت اسلامی مسلمانان و همچنین معرفی اسلام ناب و مکتب اهل بیت (ع) باشد.

جشن بزرگ میلاد امام زمان (عج) در تورنتو

برای نخستین بار جشن میلاد امام زمان (ع) دیروز در شهر تورنتوی کانادا و با پیام نخست وزیر ایالت انتاریو و حضور شخصیت‌های مسلمان و مسؤولان کانادایی برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری اهل بیت (ع) - ابنا - این مراسم با برافراشتن پرچم بقیةالله از سوی «حجت الاسلام والمسلمین دکتر سید رضا حسینی نسب»، رئیس مجمع محلی اهل بیت (ع) کانادا، در میدان بزرگ شهر تورنتو آغاز گردید. این مراسم با تلاوت آیاتی از کلام الله مجید و سخنرانی «پروفسور میشل دسجاردینز»، استاد دانشگاه همیلتون، درباره مفهوم رهایی بخشی در همه ادیان آسمانی ادامه یافت.

اجرای تواشیح اسلامی توسط گروه جوانان شیعه، و سخنرانی «پروفسور لیاقت تکیم»، استاد دانشگاه در ایالات متحده آمریکا، درباره ظهور امام زمان (عج) و همراهی حضرت عیسی مسیح (ع) با ایشان از دیگر برنامه‌های جشن میلاد امام زمان (ع) در شهر تورنتوی کانادا بود.

در ادامه این مراسم «آقای دکتر خلیل رمال»، نماینده مسلمانان شیعه در پارلمان "ایالت انتاریو"، پیام نخست وزیر این ایالت را قرائت کرد و تقدیرنامه وی را به آقای حسینی نسب - به نمایندگی از جامعه شیعیان - تقدیم نمود.

همچنین، یکی از اعضای شورای شهر تورنتو با تبریک این عید فرخنده، تقدیرنامه شهردار تورنتو را ارائه کرد.

همزمان با این مراسم، نمایشگاهی از آثار هنری ایرانیان نیز در سالن اصلی ساختمان شهرداری به همت خانه فرهنگ ایران برگزار بود که مورد بازدید انبوهی از مردم شهر، قرار گرفت.

این مراسم شنبه ۱۵ آگوست؛ ۲۴ مرداد با عنوان "صلح و عدالت، رسالت مشترک حضرت مهدی و عیسی مسیح" و با همکاری بیش از بیست مرکز اسلامی شیعیان در تورنتو برگزار گردید.

خلاصة مواضيع المجلة

ترجمة: السيد حيدر الحسيني

بيان هام للمجمع - صفحة ٢

بعد انتهاء الدورة العاشرة لانتخابات رئاسة الجمهورية في إيران، حدثت مع الأسف بعض الاختلافات بين المجموعات السياسية في الجمهورية الإسلامية. وقد بعثت هذه الاختلافات الأمل في قلوب أعداء الإسلام وإيران والتشيع، وألمت عشاق الجمهورية الإسلامية. وقد رأى المجمع العالمي لأهل البيت (ع) أن من واجبه بيان ملابسات هذه الأحداث فأصدر بياناً هاماً حولها. وقد جاء في هذا البيان التحليلي أن «ولاية الفقيه» هي صمام الأمان والضامن لاستقلال البلاد وحريتها، ووحدة أراضيها، ويدعو هذا البيان في سياق كشفه عن أسباب نشوء الأحداث الأخيرة النخب والساسة في البلاد إلى استثمار شهر رمضان المبارك شهر الرحمة والبركة في سبيل تقوية أواصر المحبة والوحدة. وقد كشف هذا البيان عن أن «التزوير» في الانتخابات لا وجود له أصلاً، وما هو إلا كذبة. وأخيراً فإن أمل أتباع مدرسة أهل البيت (ع) في كل العالم منعقد على حكمة ساسة الجمهورية الإسلامية وسعيهم لحفظ الوحدة، والسير على نهج الإمام الخميني الراحل (قدس).

رحيل السيد عبد العزيز الحكيم- الصفحات ٤ إلى ١٧

نطالع في هذه الصفحات مواضيع مختلفة بمناسبة رحيل «حجة الإسلام والمسلمين عبد العزيز الحكيم» عضو الهيئة العليا للمجمع العالمي لأهل البيت (ع)، ومن هذه المواضيع نبذة عن حياة الراحل، وبيان التعزية الصادر عن قائد الثورة بمناسبة رحيله، وتقرير عن تشييع جنازته، وبيانات تعزية مراجع الدين والمؤسسات والعديد من الشخصيات في هذه المناسبة.

ملف خاص بعنوان «شهر رمضان في العالم» - الصفحات ١٩ - ٢٤

يستعرض هذا الملف عادات وتقاليد مختلف شعوب العالم عند حلول شهر رمضان المبارك. ومن بين تقارير هذا الملف نطالع تقريراً عن المشاكل التي تواجه المسلمين الذي يعيشون في البلدان غير الإسلامية في شهر رمضان المبارك.

مجلات المجمع - ٣

يصدر المجمع العالمي لأهل البيت (ع) أداء لمسؤولياته الثقافية والتبليغية العديد من المجلات وبمختلف اللغات كالعربية، والانجليزية، والفارسية، والأردية، والاسبانية، والفنلندية، والبنغالية وغيرها. وهذه الصفحة تعرفنا بآرائنا من المجلات التي يصدرها المجمع.

ترشيد نمط الاستهلاك في القرآن الكريم - صفحة ٤٤

اعتادت الجمهورية الإسلامية أن تطلق عناوين وتسميات للسنيين في بداية كل عام هجري شمسي، وقد منح هذا العام عنوان «عام ترشيد نمط الاستهلاك». وتتطرق هذه المقالة لبيان الرؤية القرآنية لترشيد الاستهلاك. فما هي الأوامر الإلهية في القرآن الكريم التي تحث على الاعتدال في الاستهلاك، وتجنب الإسراف، نطالع في هذه الصفحة مقالة حول هذا الموضوع.

شرح وصية الإمام علي (ع) لابنه الإمام الحسن (ع) - صفحة ٥٠

يصادف الخامس عشر من شهر رمضان المبارك ذكرى ولادة الإمام الحسن المجتبي (ع) الإمام الثاني من أئمة الشيعة، وفي اليوم ١٢ منه مناسبة استشهاد الإمام علي بن أبي طالب (ع) أول أئمة الشيعة. وبهاتين المناسبتين نطالع في هذه الصفحات القسم الأول من شرح وصية الإمام علي (ع) لابنه الحسن (ع).

أخبار وكالة أبنا - الصفحات ٥٤ إلى ٥٦

نطالع في هذه الصفحات عدداً من أهم أخبار وكالة أنباء أهل البيت (ع) - أبنا (التابعة للمجمع العالمي لأهل البيت عليهم السلام). وتنشط هذه الوكالة الآن بسبع لغات هي العربية، الانجليزية، الفارسية، الإسبانية، الأردية، الروسية، الألمانية، وتسعى لإيصال أخبار أتباع مذهب أهل البيت (ع) إلى كافة أنحاء العالم.

العنوان الالكتروني لهذه الوكالة هو: www.abna.ir

مجلہ کے موضوعات کا خلاصہ

ترجمہ: فرحت حسین مہدوی

عالمی اہل بیت (ع) اسمبلی کا اہم بیان - صفحہ ۲

اسلامی جمہوریہ ایران کے دسویں دور کے صدارتی انتخابات کے بعد افسوس کے ساتھ، اسلامی جمہوری نظام کی سیاسی جماعتوں کے درمیان اختلافات اٹھ کھڑے ہوئے؛ ان اختلافات کی بنا پر اسلام، ایران اور تشیع کے دشمنوں کی لالچ بھری نگاہیں ایران کی جانب اٹھیں اور اسلامی جمہوری نظام کے دوست فکرمند ہوئے۔ عالمی اہل بیت (ع) اسمبلی نے ان اختلافات کے سلسلے میں اپنے رد عمل کا اظہار کرتے ہوئے نہایت اہم بیان جاری کیا۔ اس تجزیاتی بیان میں «ولایت فقیہ» کو مملکت کے استقلال، خودمختاری، آزادی اور سالمیت کا ضامن قرار دیا گیا ہے اور حالیہ واقعات کا تجزیہ کرتے ہوئے ملک کے مفکرین، دانشوروں اور سیاستدانوں کو وحدت و محبت قائم کرنے کے لئے ماہ مبارک رمضان سے فیض حاصل کرنے کی تلقین کی گئی ہے۔ اس بیان میں اس بات پر خاص طور پر زور دیا گیا ہے کہ ایران کے انتخابی نظام میں دھاندلی سرے سے ممکن ہی نہیں ہے اور ایرانی سیاستدانوں سے دنیا کے گوشے گوشے میں رہنے والے پیروان اہل بیت (ع) کی توقع یہ ہے کہ وہ متحد اور امام خمینی (رہ) کی تعلیمات پر کاربند رہیں۔

سید عبدالعزیز حکیم کا انتقال - صفحات ۲ تا ۱۷

ان صفحات میں عالمی اہل بیت (ع) اسمبلی کی سپریم کونسل کے رکن «حجت الاسلام والمسلمین عبدالعزیز حکیم» کے انتقال کی مناسبت سے مختلف قسم کے مطالب - جیسے مرحوم کے حالات زندگی، ان کے انتقال پر ربیع انقلاب اسلامی کا تعزیتی پیغام، مراسمات جنازہ کی رپورٹیں، مراجع تقلید اور مختلف شخصیات اور تنظیموں و اداروں کے تعزیتی پیغامات - درج ہیں۔

خصوصی ضمیمہ بعنوان "رمضان، عالمی سطح پر" - صفحات ۱۹ تا ۲۲

اس خصوصی ضمیمے میں دنیا کے مختلف ممالک میں ماہ مبارک رمضان کے آداب و رسوم کا جائزہ لیا گیا ہے اور متعلقہ رپورٹوں میں ان مسلمانوں کے مسائل پر بھی روشنی ڈالی گئی ہے جو غیر مسلم ممالک میں روزہ رکھنے پر مجبور ہیں۔

اسمبلی کی رسائل و محلات - صفحہ ۲۲

عالمی اہل بیت (ع) اسمبلی اپنی ثقافتی اور تبلیغی فرائض کے سلسلے میں عربی، انگریزی، فارسی، اردو، ہسپانوی، فنش (فن لینڈ کی زبان Finnish)، بنگلا اور دیگر زبانوں میں متعدد رسائل و محلات شائع کرتی ہے۔ گنجینہ کے اس شمارے میں ان رسائل میں سے دو عناوین کے تحت شائع ہونے والے رسائل کا تعارف کرایا گیا ہے۔

امام حسن (ع) کو امام علی (ع) کی وصیت کی شرح - صفحات ۲۲ تا ۲۷

۱۵ رمضان کا دن نواسہ رسول (ع) اور شیعیان اہل بیت (ع) کے دوسرے امام - حضرت امام حسن مجتبیٰ (ع) - کا روز ولادت اور ۲۱ رمضان المبارک شیعیان اہل بیت (ع) کے امام اول - حضرت امیرالمؤمنین علی علیہ السلام - کا روز شہادت ہے؛ ان دو مناسبتوں کے حوالے سے امام حسن (ع) کو امام علی (ع) کی وصیت، کی شرح کا حصہ اول، اس شمارے میں شائع کیا گیا ہے۔

طرز صرف کی اصلاح، قرآن کریم کی روشنی میں - صفحہ ۲۸

موجودہ بچری شمسی سال (۱۳۸۱) "طرز صرف (Consumption Pattern) کی اصلاح کا سال" قرار دیا گیا ہے۔ اس مقالے میں قرآن مجید کی رو سے اس مسئلے کا جائزہ لیا گیا ہے کہ خداوند متعال نے قرآن مجید میں استعمال اور صرف کی صحیح روشوں، اور اسراف سے اجتناب کے سلسلے میں اپنے بندوں کو کیا ہدایات دی ہیں۔

ابنا کی خبریں - صفحات ۵۲ تا ۵۶

ان صفحات میں (عالمی اہل بیت (ع) اسمبلی سے وابستہ) اہل البیت (ع) نیوز ایجنسی - ابنا - کی اہم خبریں درج ہیں۔ یہ خیرایجنسی سات زبانوں - عربی، انگریزی، فارسی، ہسپانوی، اردو، روسی اور جرمن - میں دنیا کے گوشے گوشے میں رہنے والے پیروان اہل بیت (ع) کی خبریں شائع کرتی ہے۔ انٹرنیٹ میں اس خیرایجنسی کا ایڈریس درج ذیل ہے:

www.abna.ir

ABSTRACTOS

Traducido por : Dangel Yara Latrach

Importante declaración de la Asamblea – página 2

Luego del término de la pasada décima elección presidencial de la república en Irán, lamentablemente se establecieron diferencias entre los grupos políticos de la República Islámica. Estas diferencias, lanzó a los enemigos del Islam, a Irán y a los shías a la codicia e hizo enemistarse a los amigos. La Asamblea Mundial de Ahlul Bait (a.s.) reaccionó ante estas diferencias y publicó una importante declaración. En esta declaración analítica, da a conocer el “Vilayatul Faqih”, el garantizador de la independencia, la libertad y el completo territorio del país, como también la investigación de los motivos por los cuales se establecieron estos últimos acontecimientos. Lo mejor de esto es que los políticos del país aprovecharon el Sagrado mes de Ramadán para establecer lazos de cariño y unidad. En esta declaración, también se pone énfasis en que no existe la posibilidad de un “fraude” en el sistema de elecciones iraní. Los seguidores de Ahlul Bait (a.s.) alrededor de todo el mundo, esperan mucho de los políticos iraníes, una protección única y que vayan acorde a la línea del Imam Jomeini (r.a.).

El fallecimiento del Seied Abdul Aziz Hakim – páginas 4 a la 17

En estas páginas nos referimos al “Huyyatulislam Al-Muslimin Abdul Aziz Hakim”, miembro del Gran Consejo de la Asamblea Mundial de Ahlul Bait (a.s.). Son publicados diferentes temas, como algunas oraciones de su biografía, el mensaje del Líder de la Revolución por motivo de su fallecimiento, un reporte sobre la ceremonia de su funeral y mensajes dados por los distintos juriconsultos, personas y organizaciones.

Artículo especial de “Ramadán en el mundo” – páginas 19 a la 42

En este artículo, son seguidas las conductas, cultura y costumbres de los hombres en distintos países del mundo en el Sagrado mes de Ramadán. También en este reporte son mencionados los problemas que tienen para ayunar los musulmanes que viven en países no musulmanes.

Revistas de la Asamblea – 43

La Asamblea Mundial de Ahlul Bait (a.s.), en la dirección hacia sus deberes culturales y de propagación, imprime muchas revistas en los idiomas, árabe, inglés, farsi, urdu, español, finés, bengalí, etc... En este número de la revista Ganyine, son dados a conocer dos títulos de entre estas revistas.

Corrección al patrón de uso del Generoso Corán – página 44

Este año en Irán se tituló con el nombre “Año de corrección del patrón de uso”. En este artículo, se tratan estos asuntos del punto de vista de cómo tomar el Generoso Corán. Es decir, Dios Todopoderoso, en el Corán, ¿Qué órdenes nos da para usarlo correctamente y qué abstinencia para su uso informó a los siervos?

Exposición del testamento de Imam ‘Ali (a.s.) a Imam Hassan (a.s.) – páginas 50 a la 53

El día quinceavo del Sagrado mes de Ramadán, es el día del nacimiento del Imam Hassan (a.s.), nieto del Profeta (s.a.w.) y segundo Imam de los shiítas. El día 21 del mes de Ramadán es el día del Martirio de ‘Ali Ibn Abi Talib (a.s.) el primer Imam de los shiítas. Por estas dos razones, se ha impreso en estas páginas la exposición del testamento de Imam ‘Ali (a.s.) y su mensaje hacia su hijo Imam Hassan (a.s.).

Noticias de ABNA – páginas 54 a la 56

En estas páginas son impresas un número de las noticias más importantes de la Agencia Noticiosa de Ahlul Bait (a.s.) – ABNA (dependiente de la Asamblea Mundial de Ahlul Bait (a.s.)). Esta agencia noticiosa también muestra las noticias de los seguidores de Ahlul Bait (a.s.) alrededor de todo el mundo en siete lenguas, árabe, inglés, farsi, español, urdu, ruso y alemán.

Puede encontrar esta agencia noticiosa en Internet en la siguiente dirección: www.abna.ir

ABSTRACTS

Translated by: Sayyid Baqir Husayni

The Assembly's Important Declaration, p.2

Unfortunately, after holding the 10th presidential election in Iran, the political groups had disputes. The latter made happy the enemies of Islam, Iran and Shiism and made unhappy the friends. In response to these differences, the Assembly issued an important declaration. In this analytical declaration, wilayat al-Faqih (the guardianship of jurist) was introduced as a preserver of independence, freedom and territorial integrity of the country.

Meanwhile, examining the reasons of the last events and in order to create kindness and unity, the declaration called on the elite and politicians of the country to take much benefit of the holy month of Ramadan. In this notification, it was also stressed that no cheating has been carried out in the election system, while the followers of the ahl al-Bayt (‘a) all over the world expect the Iranian politicians to preserve their unity and be the followers of the late Imam Khomeini – may His mercy be upon him.

The Demise of Sayyid Abd al-Aziz al-Hakim, pp. 4-17

On the occasion of the demise of Hujjat al-Islam wa al-Muslimin Sayyid Abd al-Aziz al-Hakim a member of the supreme council of the ahl al-Bayt (‘a) World Assembly there are various subjects on these pages, namely, his biography, the message of the leader of the revolution on his death, report on his funeral service, condolence messages of religious authorities, personalities and different organizations has been published.

Special Issue on Ramadan in the World, pp.19-42

In this special issue costumes and etiquettes of people in different parts of the world in the holy month of Ramadan has been examined. Likewise, Muslims' problems living in non-Muslim countries therein should fast have been mentioned in these reports.

The Assembly's Journals and Magazines, p. 43

In line with its cultural and propagation duties, the ahl al-Bayt (‘a) World Assembly publishes journals and magazines in Arabic, English, Persian, Urdu, Spanish, Finnish, Bangali, etc. Two of them have been introduced in this issue.

Revision of Pattern to Consumption in the Qur'an, p. 44

The current year has been named the year of revision of pattern to consumption in Iran. In this article, the issue has been viewed from the Qur'an point of view; that is, what God has ordered His servants in relation to revision of pattern to consumption.

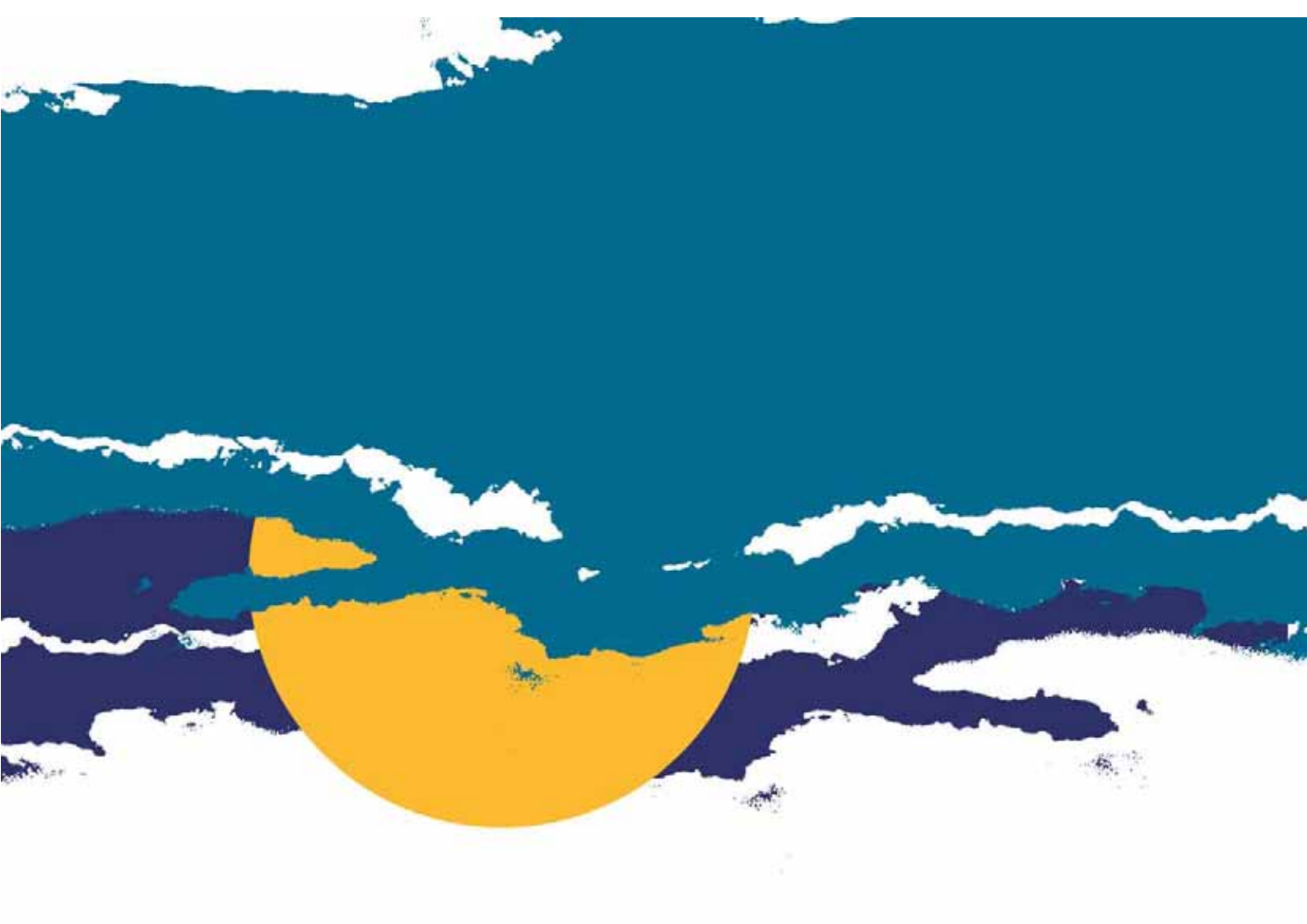
An Account of Imam Ali's Will to Imam Hasan, pp. 50-53

The holy month of Ramadan 15, is the birthday of Imam Hasan al-Mujtaba (‘a) the grandson of the Prophet (s) and the 2nd Imam of Shi'ah and the holy month of Ramadan 21 is the martyrdom day of Ali ibn Abi Talib (‘a) the 1st Imam of Shi'ah. On these two occasions, the first part of the account of Ali's (‘a) testament to his son Imam Hasan (‘a) has been published on these pages.

ABNA news agency, pp. 54-56

On these pages, a number of most important news of the ahl al-Bayt (‘a) news agency ABNA affiliated to the ahl al-Bayt (‘a) World Assembly has been published. Now the news agency publishes news of the followers of the ahl al-Bayt (‘a) in seven languages including Arabic, English, Persian, Spanish, Urdu, Russian and German the world over. The new agency's address is at:

www.abna.ir

اسماء و القاب و کنیه‌های حضرت موعود علیه السلام

بخش سیزدهم

۳۲- وجه و وجه‌الله

این دو لقب در کتاب «هدایه» از القاب آن حضرت شمرده شده است. مقصود از وجه، وجه‌الله است و در زیارت آن جناب است: «السلام علی وجه الله المتقلب بین أظهر عباد».

۳۳- ولی‌الله

آن حضرت مکرر در اخبار به این لقب مذکور شده است؛ بخصوص در زبان راویان. در روایتی است که خداوند در شب معراج فرمود: «او - یعنی قائم علیه‌السلام - ولی من است براستی».

فرزندان ممتاز پرسنل مجمع جهانی اهل بیت (ع) در سال تحصیلی ۸۸-۸۷

محمد علی محمدی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

فاطمه سادات حسینی
کلاس اول ابتدایی - معدل ۲۰

مهوش زهدی جلال
کلاس اول ابتدایی - معدل ۲۰

عرفان فروغی
کلاس اول ابتدایی - معدل ۲۰

تیم شاه علی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

مستف کمالی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۱۹/۹۱

حدیثه بختاری
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

محدثه جلالی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

حمید رضا علی عباسی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۱۹/۸۳

بهاره مرجبی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

مهدی صفری
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

محمد مهدی مهدوی
کلاس دوم ابتدایی - معدل ۲۰

آرمین حسینی
کلاس سوم ابتدایی - معدل ۲۰

امیر رضا حیدری
کلاس سوم ابتدایی - معدل ۲۰

آرمان حسینی
کلاس سوم ابتدایی - معدل ۱۹/۸۰

زهره فروغی
کلاس چهارم - معدل ۲۰

حوریه غلامیان
کلاس پنجم - معدل ۱۹/۸۰

مهوش زهدی جلال
کلاس پنجم - معدل ۲۰

مهرداد امیری
کلاس پنجم - معدل ۲۰

محمد حسین محمدی
کلاس پنجم ابتدایی - معدل ۱۹/۸۷

سید محمد رضا آل ابوب
کلاس اول راهنمایی - معدل ۱۹/۲۶

محمد رضا پارسایی
کلاس دوم راهنمایی - معدل ۱۹/۳۲

محمد امیری
کلاس دوم نهمستان - معدل ۱۹/۴۱

فاطمه محمدی
کلاس سوم دبیرستان - معدل ۱۹/۶۲